DEPARTEMENT
INTERNATIONAAL
VLAANDEREN

VLAANDEREN EN ZUIDELIJK AFRIKA: PARTNERS IN EEN VERANDERDE WERELD

1

STRATEGIENOTA

Om de samenwerking met bevoorrechte partners te concretiseren, werken we beknopte bilaterale strategienota's uit. De strategienota's vormen een "levend" en dynamisch document dat richting geeft aan onze bilaterale relaties.

[1] Vlaamse Regering, Vertrouwen, verbinden, vooruitgaan, Regeerakkoord 2014-2019, juli 2014, p. 155.

INHOUD

INLEIDING 5

ZUIDELIJK AFRIKA ALS INTERNATIONALE PARTNER VAN VLAANDEREN 5
BELEIDSKADER 6
GEWIJZIGDE CONTEXT IN ZUIDELIJK AFRIKA 6
GEWIJZIGDE INTERNATIONALE CONTEXT 7
EVALUATIE EN HERZIENING VAN DE VLAAMSE SAMENWERKING MET ZUIDELIJK AFRIKA 7
STRUCTUUR VAN DE VOORLIGGENDE NOTA 7

DEEL I: SCHETS VAN ZUIDELIJK AFRIKA 9

1 HOOFDSTUK 1: ECONOMISCH PROFIEL 9

1.1 EEN ECONOMIE DIE DRAAIT OP VERSCHILLENDE SNELHEDEN 9
1.2 BLIJVENDE AFHANKELIJKHEID VAN DE PRIMAIRE SECTOR 10
1.3 ZUID-AFRIKA ALS REGIONALE HUB 10
1.4 EFFECTEN VAN EXTERNE SCHOKKEN OP DE REGIONALE ECONOMIE 11
1.5 UITDAGINGEN VOOR ONDERNEMERS EN INVESTEERDERS 11
1.6 BELANG VAN TOERISME 12
1.7 NOODZAAK VAN INVESTERINGEN IN INFRASTRUCTUUR 12

2 HOOFDSTUK 2: SOCIAAL PROFIEL 13

2.1 TEWERKSTELLING VOLGT DE DEMOGRAFISCHE EXPANSIE NIET OP DE VOET 13
2.2 HOGERE JONGERENWERKLOOSHEID 13
2.3 MIGRATIE 14
2.4 ARMOEDE EN INKOMENSONGELIJKHEID 14
2.5 VOORUITGANG IN DE STRIJD TEGEN ARMOEDE 14
2.6 GENDER 15

3 HOOFDSTUK 3: NATUUR, BIODIVERSITEIT, KLIMAAT EN ENERGIE 17

3.1 MEGADIVERSITEIT EN HOTSPOTS 17
3.2 DE ROL VAN ECOSYSTEEMDIENSTEN VOOR MENS, DIER, GEMEENSCHAP EN ECONOMIE 17
3.3 ECOSYSTEMEN ONDER DRUK 18
3.4 KLIMAATWIJZIGING 19
3.5 DUURZAME ENERGIEPRODUCTIE 19

4 HOOFDSTUK 4: POLITIEK-BESTUURLIJKE OMGEVING 20

4.1 BOTSWANA 20
4.2 LESOTHO 20
4.3 MALAWI 21
4.4 MOZAMBIQUE 21
4.5 NAMIBIË 21
4.6 SWAZILAND 22
4.7 ZUID-AFRIKA 22

5 HOOFDSTUK 5: ZUIDELIJK AFRIKA INTERNATIONAAL 23

5.1 REGIONALE EN MULTILATERALE SAMENWERKING 23
5.2 RELATIES MET DE EU 24

6 HOOFDSTUK 6: POSITIE VAN HET AFRIKAANS 26
6.1 MEERTALIGHEID 26
6.2 PERCEPTIE VAN HET AFRIKAANS EN HET SOCIO-CULTUREEL LEVEN IN HET AFRIKAANS 26
6.3 AFRIKAANS ONDER DRUK ALS ONDERWIJSTAAL 27
DEEL II: 20 JAAR TUSSEN VLAANDEREN & ZUIDELIJK AFRIKA: VERWEZENLIJKINGEN & ERVARINGSLESSEN 28
1 HOOFDSTUK 1: ALGEMENE BESCHOUWING 28
2 HOOFDSTUK 2: RESULTATEN EN IMPACT 29
2.1 ONTWIKKELINGSSAMENWERKING 29
2.2 SAMENWERKING ROND NATUUR, BIODIVERSITEIT, KLIMAAT EN ENERGIE 31
2.3 HANDEL 32
2.4 SAMENWERKING OP HET VLAK VAN WETENSCHAP EN INNOVATIE 33
2.5 ONDERWIJS EN VORMING 37
2.6 JEUGD 38
2.7 CULTUUR EN ERFGOED 39
2.8 TOERISME 40
3 HOOFDSTUK 3: ERVARINGSLESSEN (LESSONS LEARNED) 42
3.1 ERVARINGSLESSEN UIT 20 JAAR POLITIEKE EN DIPLOMATIEKE RELATIES 42
3.2 ERVARINGSLESSEN UIT DE VLAAMSE ONTWIKKELINGS-SAMENWERKING 43
3.3 ERVARINGSLESSEN UIT DE SAMENWERKING OP HET VLAK VAN WETENSCHAP EN INNOVATIE 44
3.4 ERVARINGSLESSEN UIT DE SAMENWERKING ROND JEUGD 45
3.5 ERVARINGSLESSEN UIT DE SAMENWERKING ROND CULTUUR (EN ERFGOED) 45
3.6 ERVARINGSLESSEN UIT SAMENWERKING ROND TOERISME 46
4 HOOFDSTUK 4: CONCLUSIES EN OPTIES VOOR DE TOEKOMST 47
4.1 CONCLUSIES 47
4.2 OPTIES EN VISIE VOOR DE TOEKOMST 48
DEEL III: EEN VLAAMSE STRATEGIE VOOR ZUIDELIJK AFRIKA 50
1 HOOFDSTUK 1: VISIE, DOELEN, LEIDENDE BEGINSELEN EN WAARDEN 50
1.1 VISIE EN HOOFDDOELEN 50
1.2 ALGEMENE DOELSTELLINGEN 50
1.3 LEIDENDE BEGINSELEN EN WAARDEN 51
2 HOOFDSTUK 2: ALGEMENE BENADERING 52
2.1 DIALOOG EN OVERLEG ALS BASIS VOOR SAMENWERKING 52
2.2 OVERLEGFORA 52
2.3 ACTOREN EN BELANGHEBBENDEN VAN HET PARTNERSCHAP 52
2.4 PIJLERS EN SAMENWERKINGSVORMEN 53
2.5 RICHTSNOEREN 53
2.6 GEOGRAFISCH TOEPASSINGSGEBIED 54

3 HOOFDSTUK 3: SAMENWERKINGSGEBIEDEN EN INHOUDELIJKE KRACHTLIJNEN 55

3.1 BIJDRAGEN TOT DE VERWEZENLIJKING VAN MONDIALE PUBLIEKE GOEDEREN 55
3.2 BIJDRAGEN TOT DUURZAME ONTWIKKELING IN ZUIDELIJK AFRIKA 56
3.3 REGIONALE SAMENWERKING ONDERSTEUNEN 58
3.4 SAMENWERKING ROND NATUUR, BIODIVERSITEIT, KLIMAAT EN ENERGIE 58
3.5 VERSTERKEN VAN DE ECONOMISCHE BANDEN EN WETENSCHAPPELIJKE SAMENWERKING 59
3.6 BEVORDEREN VAN SOCIALE, CULTURELE EN INTERPERSOONLIJKE UITWISSELINGEN 61

4 HOOFDSTUK 3: COÖRDINATIE, COHERENTIE EN SYNERGIËN BEVORDEREN 63

4.1 GEÏNTEGREERDE AANPAK GERICHT OP SYNERGIECREATIE 63
4.2 COÖRDINATIE, COHERENTIEBEWAKING EN DIENSTVERLENING: DE ROL VAN HET DEPARTEMENT INTERNATIONAAL VLAANDEREN ALS FACILITATOR 63
4.3 INTERDEPARTEMENTALE COÖRDINATIE VIA SOIA 63
4.4 RAPPORTERING UITVOERING STRATEGIENOTA 64
4.5 DIPLOMATIEKE VERTEGENWOORDIGING IN ZUIDELIJK AFRIKA 64
4.6 MIDDELEN GERICHT EN COMPLEMENTAIR INZETTEN 64
4.7 SAMENWERKING MET EXTERNE EN EUROPESE PARTNERS 64

BIJLAGE I: IMPORT VAN EN EXPORT NAAR ZUIDELIJK AFRIKA 65

1.1 HANDEL: IMPORT EN EXPORT VAN VLAANDEREN MET ZUIDELIJK AFRIKA 65

BIJLAGE II: TOERISME VAN EN NAAR ZUIDELIJK AFRIKA 68

2.1 TOERISTEN IN VLAANDEREN AFKOMSTIG UIT ZUIDELIJK AFRIKA (2005-2014) 68
2.2 TOERISTEN UIT BELGIË OP BEZOEK IN ZUIDELIJK AFRIKA (2005-2014) 69
2.3 VLAAMSE STEUN AAN TOERISMEPROJECTEN IN ZUIDELIJK AFRIKA 70

BIJLAGE III: SAMENWERKING ROND HOGER ONDERWIJS, WETENSCHAP EN INNOVATIE IN ZUIDELIJK AFRIKA 71

4.1 UITWISSELING VAN STUDENTEN MET ZUIDELIJK AFRIKA 71
4.2 VLIR-UOS-SAMENWERKING IN ZUID-AFRIKA EN MOZAMBIQUE 72
4.3 THEMATISCHE PRIORITEITEN VLAAMS - ZUID-AFRIKAANSE SAMENWERKING ONDER HET 6DE EN 7DE KADERPROGRAMMA VAN DE EU 73

BIJLAGE IV: VLAAMSE STEUN AAN ZUIDELIJK AFRIKA – ODA-CIJFERS 75

4.1 ALGEMEEN OVERZICHT 75
4.2 VLAAMSE STEUN AAN ZUID-AFRIKA 1995 - 2014 78
4.3 VLAAMSE STEUN AAN MOZAMBIQUE (2000 - 2014) 80
4.4 VLAAMSE STEUN AAN MALAWI (2005 – JULI 2014) 81
4.5 REGIONALE INITIATIEVEN 82

INLEIDING

ZUIDELIJK AFRIKA ALS INTERNATIONALE PARTNER VAN VLAANDEREN

Zuidelijk Afrika is de partner buiten Europa waarmee Vlaanderen wellicht de meest hechte samenwerking heeft opgebouwd. De relaties met deze regio gaan terug tot de begindagen van het Vlaams buitenlands beleid. De strategische keuze voor de regio spoorde met de wens van de toenmalige Vlaamse regeringen om een bilateraal buitenlands beleid te voeren dat geconcentreerd was op een aantal geografische prioriteiten. In zijn beleidsbrief stelde de minister-president in 1995 dat de Vlaamse Regering haar partnerlanden had gekozen op basis van negen niet aan elkaar ondergeschikte criteria[2], met name:

a) de gemeenschappelijke taal, cultuur en geschiedenis;

b) de geografische nabijheid;

c) de (potentiële) intensiteit van economische en handelsrelaties;

d) de gelijklopendheid van visie op en betrokkenheid bij de ontwikkeling van Europa;

e) de vergelijkbaarheid van staatsopbouw (federalisme);

f) de gehechtheid aan democratie en mensenrechten;

g) de nood aan steun en samenwerking, en de mogelijkheid voor Vlaanderen om op een zinvolle wijze solidariteitsacties te ontplooien;

h) de strategische ligging en internationale impact;

i) de bereidheid tot erkenning van Vlaanderen als (volwaardige) partner.

In eerste instantie koos de Vlaamse Regering ervoor om relaties aan te knopen met Zuid-Afrika, maar vanaf het begin was het haar bedoeling om zich tot de regio als geheel te richten[3]. De ondertekening in 1994 van een intentieverklaring door Zuid-Afrika en Vlaanderen vormde het startschot van het Vlaamse beleid t.a.v. zuidelijk Afrika. Op basis van het Zuid-Afrikaanse model knoopte Vlaanderen relaties aan met Mozambique in 2002 en vervolgens met Malawi in 2006. Deze drie landen zijn de prioritaire partners van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking. Daarnaast is de Algemene Afgevaardigde van de Vlaamse Regering (AAVR) ook geaccrediteerd bij de regeringen van Botswana, Lesotho, Namibië en Swaziland. De formele relaties en samenwerking met deze landen blijft echter beperkt. Het ambtsgebied van de Vlaamse Economische Vertegenwoordiger (VLEV) te Johannesburg komt min of meer overeen met dat van de AAVR. Hij is eveneens geaccrediteerd bij de regeringen van Madagaskar en Mauritius.

---

[2] Beleidsbrief Vlaanderen Internationaal: Naar een proactief buitenlands beleid waardoor de sterke punten van Vlaanderen den de Vlamingen gevaloriseerd worden – beleidsprioriteiten 1995 -1999, november 1995, pp. 8-9.

[3] Zie Beleidsbrief Externe Betrekkingen 1994, 17 november 1993, p. 21 en Bakens voor de 21ste eeuw, regeerakkoord Vlaamse Regering 1995-1999,21 juni 1995.

BELEIDSKADER

Het Vlaams regeerakkoord stelt dat in een geglobaliseerde wereld het essentieel is om de Vlaamse belangen voluit te verdedigen en de Vlaamse troeven krachtig uit te spelen op het internationale niveau[4]. Dit wenst de Vlaamse Regering te bereiken door het voeren van een eigen buitenlands beleid dat stoelt op een eenduidige visie en strategie. De beleidsnota buitenlands beleid neemt als uitgangspunt dat het Vlaams buitenlands beleid het logische internationale verlengstuk van het binnenlandse beleid vormt en schuift vijf strategische doelstellingen naar voor[5]:

- SD1: de belangen van de Vlaamse samenleving worden internationaal goed behartigd;
- SD2: Vlaanderen heeft een sterkere internationale reputatie die ons ook beter vooruit helpt;
- SD3: de Vlaamse economie staat in een sterke concurrentiepositie door internationalisering;
- SD4: Vlaanderen draagt er toe bij dat de internationale armoede verder afneemt;
- SD5: we werken mee aan een democratischere en rechtvaardigere wereld.

De vertaling van de doelstellingen naar concrete acties dient in overeenstemming te zijn met de visie van de Vlaamse Regering over de evolutie en de transities die Vlaanderen moet doorlopen om te kunnen antwoorden op de huidige mondiale uitdagingen en die van de toekomst. Deze werden vastgelegd in een transversale beleidsnota die 2050 als horizon neemt en waar de nodige aandacht zal wordt gegeven aan het bereiken van de universele duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) in Vlaanderen en in de wereld.

De specifieke doelstellingen voor het buitenlands beleid moeten worden behaald via de afstemming van de beschikbare middelen (bijvoorbeeld het postennetwerk) en instrumenten (bijvoorbeeld subsidies) in haar relaties met de externe partners waarmee Vlaanderen relaties onderhoudt. Dit, zowel in bilaterale en multilaterale context, als in EU-verband.

GEWIJZIGDE CONTEXT IN ZUIDELIJK AFRIKA

Zuidelijk Afrika wordt vaak benaderd vanuit het perspectief van hetzij ontwikkelingssamenwerking, als ontvanger van hulp, hetzij internationaal ondernemen, als afzetmarkt. Op het terrein zijn de relaties van Vlaanderen met zuidelijk Afrika meer divers gebleken. Vlaanderen heeft samenwerkingsinitiatieven met de regio opgezet in domeinen zoals onderwijs, cultuur, onderzoek, wetenschap en innovatie; allen domeinen die reeds in de intentieverklaring van 1994 werden vermeld.

Hoewel er onderlinge verschillen blijven bestaan tussen de landen, is de regio veranderd op politiek, economisch, sociaal en ecologisch vlak. In de voorbije twintig jaar is de Zuid-Afrikaanse economie geëvolueerd naar die van een hoog-middeninkomensland. Ook Botswana, Mauritius en Namibië behoren tot de groep van middeninkomenslanden. Mozambique, Botswana en Angola zijn dan weer landen waarvan de economie sterker dan gemiddeld groeide. De economische dynamiek ging niet overal gepaard met vooruitgang op sociaal vlak. Ze is dan ook doorgaans te vaak op grondstoffenwinning gericht. Ook de vooruitgang op het vlak van democratische instellingen vertaalde zich niet altijd in sociale vooruitgang. Daarnaast bestaan er verschillen

[4] Vlaams regeerakkoord 2014-2019, p. 150
[5] Beleidsnota buitenlands beleid, internationaal ondernemen en ontwikkelingssamenwerking 2014-2019, pp. 7, 19 en 52-56 (voor de inzet van middelen en instrumenten).

inzake politieke organisatie en democratische instellingen, waarbij bepaalde landen in de richting van een federaal staatsbestel evolueerden.

GEWIJZIGDE INTERNATIONALE CONTEXT

Ook de internationale context waarin de samenwerking tussen Vlaanderen en zuidelijk Afrika plaats vindt, is gewijzigd. Zo begint de regio een steeds belangrijkere rol in de wereldeconomie, als exporteur van grondstoffen en basisproducten en in het geval van landen zoals Zuid-Afrika en Mauritius als schakel in de internationale waardenketens. Als lid van het BRICS-kwintet, is Zuid-Afrika in staat om een grotere invloed uit te oefenen dan enkel de grootte van zijn economie zou toestaan. Ook wordt zuidelijk Afrika gekenmerkt door een aantal regionale integratieprocessen.

De verwachtingen van de internationale gemeenschap t.a.v. zuidelijk Afrika om bij te dragen aan internationaal bestuur worden dan ook groter. Dit terwijl deze landen zelf ook vragende partij zijn om meer mee te mogen beslissen binnen de belangrijkste internationale fora en financiële instellingen. In de komende jaren zal deze internationale gemeenschap sterk inzetten op de 2030 agenda, een globale en universele duurzame-ontwikkelingsagenda, die werd opgesteld in de schoot van de Verenigde Naties en die de Millennium-agenda uit 2000 zal vervangen. De agenda benadert duurzame ontwikkeling vanuit drie pijlers: economisch, sociaal en ecologisch. Het universele karakter van de agenda, niet alleen gericht op ontwikkelingslanden, vereist dat alle landen hun verantwoordelijkheid nemen voor de uitvoering hiervan. Naast de 2030 agenda zullen ook de internationale afspraken in de strijd tegen klimaatverandering, zoals vastgelegd in het klimaatakkoord van 12 december 2015, een belangrijke rol spelen in de internationale relaties tussen landen.

EVALUATIE EN HERZIENING VAN DE VLAAMSE SAMENWERKING MET ZUIDELIJK AFRIKA

De vaststelling dat zowel de regionale als internationale context van de samenwerking tussen zuidelijk Afrika en Vlaanderen is veranderd, nodigt Vlaanderen uit om de vraag te stellen of haar houding en relaties met zuidelijk Afrika nog aangepast zijn, welke domeinen onvoldoende benut worden en welke kansen deze regio voor Vlaanderen biedt.

STRUCTUUR VAN DE VOORLIGGENDE NOTA

De voorliggende nota bestaat uit drie delen.

Deel I maakt een schets van het hedendaagse zuidelijk Afrika. Voor de analyse maakt de nota gebruik van een staal van twaalf landen, dat zich niet beperkt tot de ambtsgebieden van de AAVR of de Vlaamse Economische Vertegenwoordiger of de geografische afbakening van regionale integratieorganisaties zoals SACU, SADC of COMESA. Hierdoor kan de evaluatie van de Vlaamse samenwerking met zuidelijk Afrika in een breder kader gebeuren. De landen die in de analyse werden opgenomen, zijn: Angola, Botswana, Lesotho, Madagaskar, Malawi, Mauritius, Mozambique, Namibië, Swaziland, Zambia, Zimbabwe en Zuid-Afrika[6]. Dit staal is representatief voor de diverse uitdagingen waarvoor de regio staat. Deel II beschouwt de resultaten en verwezenlijkingen van twintig jaar samenwerking met zuidelijk Afrika en trekt hieruit een aantal conclusies die de basis vormen voor de formulering van de Vlaamse strategie t.a.v. zuidelijk Afrika.

[6] Deze selectie komt overeen met de selectie van landen die de Afrikaanse Ontwikkelingsbank, de OESO en UNDP gebruiken in hun jaarlijkse African Economic Outlook.

Deel III bevat de Vlaamse partnerschapsstrategie voor zuidelijk Afrika als dusdanig. Ze zet krijtlijnen en leidende principes uit in functie van de vijf strategische doelstellingen van het Vlaams buitenlands beleid. Deze strategie bekijkt het volledige spectrum van Vlaamse bevoegdheden en het arsenaal aan instrumenten waarover Vlaanderen beschikt. Daarbij worden eveneens de prioritaire thema's geïdentificeerd waarop Vlaanderen wil inzetten en via welke samenwerkingsvormen en -kanalen het zijn doelstellingen hierin wil verwezenlijken.

De strategie selecteert eveneens de groep van landen waarop de samenwerking binnen Zuidelijk Afrika zal worden geconcentreerd.

De vernoemde data in deze nota zijn gebaseerd op berekeningen op basis van internationale databanken zoals de World Development Indicators van de Wereldbank en de African Economic Outlook van de Afrikaanse Ontwikkelingsbank, de OESO en de UNDP. Data m.b.t. de relaties tussen zuidelijk Afrika en Vlaanderen zijn gebaseerd op eigen cijfers van de Vlaamse overheid. Deze gaan als bijlagen mee.

DEEL I: SCHETS VAN ZUIDELIJK AFRIKA

De samenwerking tussen zuidelijk Afrika en Vlaanderen heeft steeds de noden en uitdagingen van de regio als uitgangspunt genomen. In de loop van de laatste twintig jaar evolueerden deze sterk, waarbij men positieve evoluties kan vaststellen. Deze worden hieronder beschreven. Hieruit blijkt dat zuidelijk Afrika geen homogeen blok vormt en een regio is van verschillende snelheden.

Voor veel landen zijn hun relaties met de rest van de wereld, en ook Vlaanderen, kwalitatief gewijzigd en is het stramien donor-ontvanger niet langer geldig. Zuid-Afrikaanse bedrijven zijn bijvoorbeeld verstrekkers van buitenlandse investeringen in Vlaanderen. Nu de diamantgigant de Beers zijn hoofdzetel in Gaborone heeft verankerd, valt de cruciale rol van Botswana voor de Vlaamse diamantsector niet te negeren. In veel gevallen zijn de landen van de regio dan ook niet meer of niet enkel landen van uitdagingen, maar ook landen van opportuniteiten.

De uitdagingen op economisch, sociaal en milieuvlak blijven in veel gevallen echter groot. De individuele landen kunnen deze niet op hun eentje aan, waardoor internationale samenwerking binnen en buiten de regio relevant blijft. Vlaanderen kan zijn steentje bijdragen tot de verwezenlijking van de duurzame ontwikkelingsagenda's van haar partnerlanden in de regio. Als kleine regio, met een open en sterk geïnternationaliseerde economie, heeft Vlaanderen ook internationale partners nodig om haar socio-economische en internationale agenda te verwezenlijken.

1 HOOFDSTUK 1: ECONOMISCH PROFIEL

1.1 EEN ECONOMIE DIE DRAAIT OP VERSCHILLENDE SNELHEDEN

Economisch vormen de landen van zuidelijk Afrika geen homogene groep, maar een mix van (hogere) middeninkomens- en lage inkomenslanden en meer ontwikkelde en minder ontwikkelde economieën Het gecombineerde bbp van de regio bedroeg in 2014 een ruime 1.100 miljard USD, waarvan Zuid-Afrika met een kleine 683 miljard USD de grootste brok uitmaakte. Lesotho stond dan weer in voor 2 miljard USD. Na een stevige groeivertraging in 2008 en 2009, schommelde de jaarlijkse groei van het regionale bbp tussen 4% en 6%. Dit gemiddelde verhult echter zowel de nodige tegenstellingen tussen de economische groei van individuele landen als het feit dat in bepaalde gevallen de jaarlijkse groei van individuele landen erg volatiel is gebleken.

Met een gemiddeld jaarlijks bbp per capita van een ruime 7.000 USD is zuidelijk Afrika een middeninkomensregio. Ook hier zijn er uitersten. Aan de ene zijde van het spectrum vindt men Mauritius en Botswana met een respectief jaarlijks bbp/c van 18.751 en 16.493 USD; aan de andere zijde Malawi en Mozambique met een respectief jaarlijks bbp/c 817 en 1.124 USD.

Hoewel zuidelijk Afrika een steeds belangrijkere rol speelt in mondiale waardenketens, stelt men ook hier vast dat de verschillende landen in ongelijke mate aan deze waardenketens deelnemen. Landen zoals Botswana, Mauritius en Zuid-Afrika zijn al goed geïntegreerd. Landen zoals Madagaskar, Malawi en Mozambique zijn dat veel minder[7]. De hoogte van het bbp is hiervan niet altijd een goede graadmeter. Zo steeg het bbp van Angola de laatste jaren sterk, zonder dat het land daarbij hogerop in de waardenketen opschoof.

Een betere integratie in de mondiale waardenketens gaat vaak gepaard met een grotere investering in onderzoek en ontwikkeling en technologie. Ook op dit vlak ziet men dat Zuid-

[7] Alle gegevens over de plaats van zuidelijk Afrika in mondiale waardenketens cf. African Economic Outlook 2014.

Afrika het voortouw neemt en gemiddeld de meeste onderzoekers en technisch personeel tewerkstelt, de meeste wetenschappelijke publicaties en de meeste octrooiaanvragen doet. Daarbij komen bepaalde indicatoren stilaan in de buurt te liggen van hoge inkomenslanden. Waar Zuid-Afrika in de periode tussen 2005 en 2012 bijvoorbeeld 0,76% van zijn bbp aan O&O uitgaf, was dit voor Spanje 1,3%[8]. Het aandeel van hoogtechnologische goederen in de Zuid-Afrikaanse export bedroeg 5,5% in 2013. Voor Spanje was dit 7,7%. Waar ingezetenen van Zuid-Afrika in 2013 638 en niet-ingezetenen 6.657 octrooiaanvragen deden, was dit voor Spanje respectievelijk 968 en 2.096. Tot slot diende Zuid-Afrika in 2013 in totaal 36.070 handelsmerken in vs. 49.976 voor Spanje.

1.2 BLIJVENDE AFHANKELIJKHEID VAN DE PRIMAIRE SECTOR

Ondanks het feit dat vooral de nijverheid (bijvoorbeeld de auto-industrie in Zuid-Afrika) aan belang heeft gewonnen, blijft zuidelijk Afrika sterk afhankelijk van de primaire sector, in het bijzonder landbouw (basisproducten), mijnbouw (ertsen, mineralen, edelstenen, uranium enz.) en de ontginning van fossiele brandstoffen (gas, olie, steenkool). In bepaalde landen, zoals Angola en Mozambique, wordt de economische groei voornamelijk getrokken door activiteiten in de laatste twee sectoren. Mozambique wordt daarbij geconfronteerd met een crisis in de steenkoolsector die de recente miljardeninvesteringen in gevaar brengen.

In het voorbije decennium is het belang van de regio nog meer gestegen als één van de belangrijkste depots van strategische reserves van grond- en hulpstoffen die volgens de Europese Commissie van kritisch belang zijn voor de moderne wereldeconomie, de concurrentiekracht van de Europese industrie en technologische sectoren; in het bijzonder voor elektronica, multimedia- en milieutechnologie. Wereldwijd wordt 61% van metalen uit de platinagroep (PMG) bijvoorbeeld in Zuid-Afrika geproduceerd. 41% van de mondiale chromiumproductie gebeurt ook in Zuid-Afrika[9]. Malawi en Mozambique vormen dan weer belangrijke, maar nog weinig ontgonnen reservoirs van nog veel zeldzamer aardmetalen. De aanwezige natuurlijke rijkdommen zijn een belangrijke aantrekkingsfactor voor investeerders, maar investeringen hierin vertaalden zich niet altijd in noemenswaardige spill-overs naar andere sectoren of in een grotere jobcreatie.

De te grote afhankelijkheid (in een aantal gevallen) van een beperkt aantal exportproducten en afzetmarkten[10], schommelende wereldprijzen en een teruglopende vraag voor basisproducten en fossiele brandstoffen vormt een gevaar voor de economische stabiliteit en ontwikkeling van de regio.

1.3 ZUID-AFRIKA ALS REGIONALE HUB

Binnen de economie van zuidelijk Afrika speelt Zuid-Afrika de rol van regionale hub en economische motor. Het land trekt de meeste buitenlandse directe investeringen (FDI) aan in Afrika en is ook de grootste verstrekker van sub-Sahara FDI. De Zuid-Afrikaanse export is sterk in de eigen regio verankerd. In 2013 waren de belangrijkste Zuid-Afrikaanse exportbestemmingen in aflopende volgorde: Botswana (4,4 miljard USD), Namibië (4,1 miljard USD), Mozambique (2,7

---

[8] Zuid-Afrika wordt hier met Spanje vergeleken omdat de bevolking van beide landen in dezelfde grootorde liggen (rond vijftig miljoen inwoners).

[9] Bron: Europese Commissie. Deze kritische hulpstoffen worden voornamelijk gebruikt voor toepassingen in de metaal- en staalindustrie, de automobiel- en de aeronautische industrie, de chemische en petrochemische sector, de elektronische sector, de medische sector de juwelensector. Chromium wordt gebruikt in de metaal- en staalindustrie, de aeronautische industrie de chemische sector.

[10] Ter illustratie, in 2013 waren Angola en Botswana voor 75% van hun export afhankelijk van 1 productcategorie). Malawi en Zambia waren grotendeels afhankelijk van 6 tot 10 producten. De export van de overige landen in de regio was veel minder geconcentreerd in een beperkt aantal productcategorieën. Bron: African Economic Outlook 2015.

miljard USD) en Zambia (2,6 miljard USD). Andere buurlanden zoals Swaziland, Lesotho en Malawi stonden ook hoog in de lijst van exportbestemmingen. Voor Namibië en Botswana staat Zuid-Afrika in voor respectievelijke 90% en 80% van de geïmporteerde goederen en diensten[11]. Zuid-Afrika huist de vijftiende grootste aandelenbeurs ter wereld.

1.4 EFFECTEN VAN EXTERNE SCHOKKEN OP DE REGIONALE ECONOMIE

Zuidelijk Afrika is meer geïntegreerd in de wereldeconomie en de mondiale financiële markten dan bijvoorbeeld in Oost-Afrika, dat veel minder is geïntegreerd[12]. Zes van de tien meest competitieve Afrikaanse landen komen uit zuidelijk Afrika. Mauritius en Zuid-Afrika scoren het best, met respectievelijk de 39ste en 56ste plaats op de wereldranglijst[13]. Omdat de regio, in het bijzonder Zuid-Afrika, sterker geïntegreerd is in de wereldeconomie hebben de effecten van externe schokken, zoals de financieel-economische crisis in de Eurozone, zich daar dan ook sterker laten voelen dan in andere delen van Afrika.

Ook de effecten van de groeivertraging in China laat zich voelen. In zijn strategie voor sub-Sahara stelt FIT vast dat de devaluatie van de Yuan zich duidelijk laat voelen in zuidelijk Afrikaanse landen zoals Angola, Zambia en Zuid-Afrika die veel naar China exporteren[14]. Voor Angola bijvoorbeeld vertegenwoordigt de export naar China 35% van het bbp. In december 2015 zakte de wisselkoers van de Zuid-Afrikaanse munt tot een historisch lage 15,8 ZAR per 1 USD en 17,3 ZAR per 1 EUR.

1.5 UITDAGINGEN VOOR ONDERNEMERS EN INVESTEERDERS

Naast een gebrek aan diversificatie van de economie en afzetmarkten, vormen een gebrek aan werknemers met de voldoende en vereiste vaardigheden, onvoldoende toegang tot financiering, onaangepaste infrastructuur en een onzekere energie- en waterbevoorrading eveneens remmen op economische groei en ontwikkeling in zuidelijk Afrika. Deze laatste drie factoren worden zelfs vaak als grootste obstakels voor de ontwikkeling van economische activiteit vermeld. Zo kan regelmatig uitvallende elektriciteit twijfel scheppen over de continuïteit van productie, dienstverlening en levering. De aansluitingskosten liggen ook vaak hoog en een onvoldoende uitgebouwde infrastructuur, met missing links, drijft de transportkosten op. Ook de kosten voor een lening zijn vaak hoog, waardoor bedrijven zich niet verder kunnen ontwikkelen. Daarbij komt dat het vaak nog moeilijk blijkt te zijn om een bedrijf op te zetten.

In de Ease of Doing Business index van de Wereldbank scoren vooral Mauritius en Zuid-Afrika goed met een respectieve 28ste en 43ste plaats (net na België)[15]. Ook in Botswana en Namibië is de bedrijfsomgeving relatief goed. Madagaskar scoort dan weer slecht met een 164ste plaats op 189. Deze factoren zijn een rem op de ontwikkeling van bedrijven, in het bijzonder (K)KMO's. De informele economie blijft vaak nog erg groot. Waar deze in Mauritius nog slechts 9,3% van de totale (niet-landbouw)tewerkstelling uitmaakt, wordt deze voor Madagaskar op 51,8% geschat[16].

---

[11] FIT-strategie voor sub-Sahara Afrika, 2015.

[12] Afrikaanse Ontwikkelingsbank, Can Intra-Regional Trade Act as A Global Shock Absorber in Africa?, working paper No. 198, februari 2014.

[13] Bron Global Competitiveness Report 2014-2015 van het Wereld Economisch Forum. Botswana, Namibië, Zambia en Lesotho nemen respectievelijk de 74xte, 88ste, 96ste en 107de plaats in.

[14] FIT-strategie voor sub-Sahara Afrika, 2015.

[15] Zie Ease of Doing Business Index 2015. Enige voorzichtigheid is geboden. Deze index is een relatief gegeven. Het feit dat een land achteruitgaat in de index betekent niet noodzakelijk dat de bedrijfsomgeving substantieel is verslechterd, maar dat andere landen meer vooruitgang hebben geboekt op bepaalde vlakken.

[16] Bron: Economic Report on Africa 2015 , VN – Economische Commissie voor Afrika

In Mozambique vinden we op het platteland zelfs maar 5% formele tewerkstelling terwijl informele tewerkstelling in de steden nog steeds 70% van het totale werkaanbod uitmaakt[17].

1.6 BELANG VAN TOERISME

Toerisme is één van de grootste bedrijfstakken wereldwijd en kent een sterke groei[18]. In vele landen uit het Zuiden, waaronder Zuid – Afrika, is toerisme een grote bron van inkomen. Toerisme zorgt voor een geldstroom van het Noorden naar het Zuiden die twee maal zo groot is als de overheidssteun van het Noorden. Toerisme kan bijdragen tot armoedebestrijding en een stimulans betekenen voor economische activiteiten waarmee het verstrengeld is zoals landbouw, visserij, voedselnijverheid, transport- en financiële sector enz. Verder is toerisme een arbeidsintensieve sector die veel laaggeschoolden en vrouwen tewerkstelt en kan de sector bijdragen tot de valorisatie en bescherming van waardevolle natuurgebieden. In landen in ontwikkeling is toerisme een economische hefboom die aan belang zal winnen, met daarbij op termijn positieve effecten op werkgelegenheid, economische groei, en de handels- en betalingsbalans.

1.7 NOODZAAK VAN INVESTERINGEN IN INFRASTRUCTUUR

Cruciaal voor de economische ontwikkeling van Afrika, in het bijzonder zuidelijk Afrika, is de ontwikkeling van grootschalige (fysieke) infrastructuur en de interconnectie hiervan. In 2012 namen de Afrikaanse Unie, de NEPAD en de Afrikaanse Ontwikkelingsbank het Programme for Infrastructure Development in Africa (PIDA) aan dat in een continentaal investeringsprogramma voorziet in energie-, transport- en IT- infrastructuur en waterbeheerssystemen[19]. Het programma is opgebouwd uit verschillende regionale componenten en hubs binnen elk domein. Vooral op het vlak van energie en transport zijn die van zuidelijk Afrika van essentieel belang voor het programma. Drie van de regionale havenclusters liggen bijvoorbeeld in zuidelijk Afrika.

[17] Jones, S. & Tarp, F., Jobs and Welfare in Mozambique, Country case study for the 2013 World Development Report, p. 20.
[18] Het aantal internationale toeristische aankomsten steeg van 25 miljoen in 1950 naar 808 miljoen in 2005 of een gemiddelde stijging van 6,5% per jaar. UNWTO voorspelt 1,56 miljard toeristen in 2020.
[19] Zie: Programme for Infrastructure Development in Africa: Interconnecting integrating and transforming a continent

2 HOOFDSTUK 2: SOCIAAL PROFIEL[20]

2.1 TEWERKSTELLING VOLGT DE DEMOGRAFISCHE EXPANSIE NIET OP DE VOET

Zuidelijk Afrika kent grote uitdagingen op sociaal vlak. In 2014 telde de regio naar schatting 180 miljoen inwoners. Tegen 2050 zal die bevolking bijna verdubbelen. Met een kleine 38% inwoners jonger dan 14 jaar is de regio erg jong. Hoewel de regio, net zoals de rest van Afrika, in de laatste jaren sterke groeicijfers heeft kunnen voorleggen, heeft deze groei zich onvoldoende vertaald in jobs opdat werkgelegenheid de pas zou kunnen houden met de demografische ontwikkelingen in de regio. De kwaliteit van de werkgelegenheid die werd gecreëerd laat soms te wensen over. Vaak is die precair, betreft het geen voltijds werk en zijn de arbeidsvoorwaarden niet optimaal.

Met name in de Zuid-Afrikaanse mijnbouwsector heeft dit de laatste jaren tot grote sociale onrust geleid, wat zich vertaalde in geweld en confrontatie tussen betogende mijnbouwwerkers en ordediensten. Daarbij vielen ook doden. In mei 2015 vonden er opnieuw confrontaties plaats in de Bokoni- platinamijn in Limpopo. Tot de sociale eisen van het sociaal protest behoorden hogere salarissen, lokale tewerkstelling en de uitvoering van maatschappelijk verantwoorde projecten van bedrijven.

2.2 HOGERE JONGERENWERKLOOSHEID

Jobcreatie blijft dan ook één van de belangrijkste uitdagingen voor zuidelijk Afrika en zal dat ook in de toekomst blijven. Tussen 2015 en 2030 verwacht men 68 miljoen nieuwe intredes op de arbeidsmarkten in zuidelijk Afrika. In 2012 kende de regio een gemiddelde werkloosheidsgraad van 13,3%, maar dit gemiddelde verhult de nodige verschillen. In Zuid-Afrika bijvoorbeeld bedroeg de werkloosheid volgens het National Statistics Office 25%. In Madagaskar bedroeg de officiële werkloosheidsgraad 3,6%. Deze cijfers dienen met de nodige voorzichtigheid worden genomen. Enkel personen die zich effectief als werkzoekenden worden namelijk in rekening gebracht. Veel werklozen zien hun kansen op de arbeidsmarkt als hopeloos en hebben het opgegeven om naar werk te zoeken. Deze personen worden niet in de statistieken opgenomen[21]. Ook houden deze cijfers geen rekening met de omvang de informele economie.

Jongerenwerkloosheid is een bijzonder probleem voor zowel de lage als de (hogere) middeninkomenslanden in de regio. In de armere landen ligt de jeugdwerkloosheid niet zo veel hoger dan de algemene werkloosheid, maar liggen beiden sowieso over het algemeen hoog. Jobs voor jongeren in deze landen zijn vaak precair. In de rijkere landen, zijn er dan weer minder jongeren op de arbeidsmarkt, omdat meer jongeren in die landen kunnen voortstuderen, maar van de actieve jongeren zijn er wel minder tewerkgesteld en ook meer jongeren die noch werkzoekend zijn noch in opleiding zijn (de zgn. NEET). Hier is het probleem dat er onvoldoende jobs beschikbaar zijn. In Zuid-Afrika bijvoorbeeld lag de jongerenwerkloosheid in 2012 bijna drie maal hoger dan de algemene werkloosheid.

De toegang tot het hoger onderwijs is echter ongelijk. In 2015 braken er in heel Zuid-Afrika studentenprotesten uit, die zich richten tegen een de verhoging van inschrijvingsgelden. Voor minder gegoede studenten zou dit kunnen betekenen dat studeren aan de universiteit onbetaalbaar wordt. De studentenprotesten zijn een indicatie dat de motoren voor opwaartse

[20] Tenzij anders vermeld zijn de gegevens in dit hoofdstuk gebaseerd op bewerkbare data van de Wereldbank (World Development Indicators 2013, 2015) en de Afrikaanse Ontwikkelingsbank, OESO en UNDP (de African Economic Outlook edities van 2012-2015).

[21] Personen die niet op zoek zijn naar werk of het zoeken hebben opgegeven, worden niet in beschouwing genomen in deze cijfers, waardoor ze een vertekend beeld kunnen geven.

sociale mobiliteit sputteren. Ze richtten zich aanvankelijk tegen de besturen van de universiteiten, maar ook de overheid in het vizier gekomen. Het hoger onderwijs wordt immers geconfronteerd met steeds hogere kosten en krijgt minder financiering. Tegenvallende economische resultaten zijn één van de oorzaken. Kosteloos hoger onderwijs voor armen is ook een oude belofte van het ANC.

2.3 MIGRATIE

Door de sterke economische groei en/of versterkte industrialisering in landen zoals Zuid-Afrika, Botswana, Zambia en Angola is zuidelijk Afrika een regio van sterke (economische) migratie, waarbij Zuid-Afrika de sterkste aantrekkingspool vormt[22]. In 2013 telde zuidelijk Afrika ruim 3,3 miljoen (reguliere) migranten, waarvan 2,4 miljoen in Zuid-Afrika. De relatief grote aanwezigheid van migranten (4,5% van de bevolking in Zuid-Afrika) gaat gepaard met de nodige spanningen met nationaal ingezetenen. Vooral in Zuid-Afrika, Namibië en Botswana staan veel mensen negatief tegenover migranten. De migranten bevinden zich vaak in een fragiele situatie en zijn regelmatig het slachtoffer van xenofobie, sociale uitbuiting en geweld. Geweld t.a.v. migranten hebben in Zuid-Afrika in de laatste jaren een aantal keren doden tot gevolg gehad. Ook in Botswana krijgen migranten uit Zimbabwe regelmatig te maken met xenofobische reacties. De perceptie dat migranten jobs van ingezetenen zouden afnemen, lijkt één van de belangrijkste motivaties te zijn.

2.4 ARMOEDE EN INKOMENSONGELIJKHEID

Het tekort aan volwaardige jobs is een belangrijke bepalende factor voor armoede. Volgens de IAO leefde in 2012 63,7% van de werkenden in Afrika met minder dan 2 USD per dag. De meeste landen in zuidelijk Afrika blijven een hoog niveau van armoede en (inkomens)ongelijkheid kennen. Opvallend is dat de hoogste ongelijkheid vooral optreedt in de hoger middeninkomenslanden (Botswana, Namibië en Zuid-Afrika) van de regio en de landen die een mediaan niveau van menselijke ontwikkeling hebben bereikt volgens de HDI-index.

Met een GINI coëfficiënt van 65 was Zuid-Afrika in 2011 wellicht het land met de grootste inkomensongelijkheid in de regio. In dat jaar bezat de rijkste 20% van de bevolking bijna 70% van alle rijkdom. De armste 20% bezat slechts 2,5% van alle rijkdom. Ter vergelijking: in Brazilië, eveneens een hoger middeninkomensland, bezit de rijkste 20% van de bevolking 55,7%. Het aandeel van de bevolking dat onder de armoedegrens van 2,5 USD/dag leeft, bedraagt 11%. Met 35,9 had Mauritius de laagste coëfficiënt. Het gemiddelde voor de regio is echter 51,03.

2.5 VOORUITGANG IN DE STRIJD TEGEN ARMOEDE

Ondanks het voorgaande, zijn de landen in zuidelijk Afrika er in de laatste 20 jaar wel degelijk in geslaagd om vooruitgang te boeken op sociaal vlak via herverdelende beleid en de verdere uitbouw van sociale voorzieningen. Zuid-Afrika bijvoorbeeld slaagde er tussen 2006 en 2011 in om het aandeel van de bevolking dat onder de nationale armoedegrens leeft van 57,2% tot 45,5% terug te dringen[23]. 3,6 miljoen mensen werden aan de armoede onttrokken. Het aandeel van de bevolking dat onder de internationale armoedegrens van 2,5 USD per dag leeft, werd teruggedrongen tot 33,4%. Het aandeel van de bevolking die in extreme armoede leeft (1,25 USD per dag), werd teruggedrongen tot 16,5%.

---

[22] Gegevens volgens Internationale Organisatie voor Migratie.

[23] De Zuid-Afrikaanse regering besteedde 41% van haar begroting aan sociale voorzieningen en progsamma's. Gegevens volgens: Wereldbank, Fiscal policy and redistribution in an unequal society: the case of South Africa,2014.

Hogere overheidsuitgaven aan onderwijs, gezondheidszorg en andere publieke voorzieningen leidden bijvoorbeeld tot de verhoging van de gemiddelde alfabetiseringsgraad en het gemiddelde afrondingspercentage voor lager onderwijs, de verhoging van de gemiddelde levensverwachting en de verlaging van de gemiddelde sterftegraad bij kinderen jonger dan vijf jaar en volwassenen, de verlaging van de prevalentie van ondervoeding en de verhoging van de toegang tot proper water en sanitaire voorzieningen. Hierdoor verbeterde de gemiddelde HDI-score voor zuidelijk Afrika van 0,44 tot 0,55 tussen 1980 en 2013. Vooral in Mauritius zag men grote vooruitgang.

2.6 GENDER

De grondwetten van de zuidelijk Afrikaanse landen erkennen over het algemeen de rechten van vrouwen om ten volle te participeren aan de maatschappij en verbieden discriminatie op grond van gender en burgerlijke staat. In het geval van Zuid-Afrika biedt de grondwet niet enkel garanties tegen discriminatie op grond van geslacht, maar ook op basis van seksuele voorkeur. In andere landen zijn homoseksuele relaties soms bij wet verboden en vallen zij zelfs onder het strafrecht. In Angola, Botswana en Mauritius wordt homoseksualiteit bestraft met gevangenisstraffen tot tien jaar[24]. In Malawi en Zambia lopen de gevangenisstraffen op tot levenslange opsluiting.

In de landen waar hun rechten grondwettelijk gegarandeerd zijn, kunnen vrouwen en LGBTs deze in de praktijk niet altijd uitoefenen omwille van het structureel geweld door sociale en culturele structuren waarvan zij vaak het slachtoffer zijn. Ook zijn de wettelijke kaders soms onvoldoende of worden ze onvoldoende toegepast. Er is dus een verschil tussen de wettelijke en de sociale realiteit. Zo haalde Mozambique in 2015 homoseksualiteit uit het strafrecht. In de praktijk neemt de regering echter een dubbelzinnige houding aan en wordt de grootste LGBT-vereniging van Mozambique bijvoorbeeld niet erkend[25].

Vrouwen zijn vaak armer en meer analfabeet dan mannen en worden vaak ook minder betaald. Vrouwen en LGBT zijn ook vaker het doelwit van geweld. In sommige landen is de situatie van vrouwen van LGBT dan ook minder rooskleurig dan de grondwet laat uitschijnen en is er van gendergelijkheid en een verbod op discriminatie op grond van seksuele voorkeur weinig sprake.

De hierboven genoemde fenomenen weerspiegelen zich in de VN Gender Inequality Index, waar het gemiddelde van de ranking van de individuele landen in zuidelijk Afrika 113 is. Namibië scoort het best met een 81ste plaats op een lijst van 155 landen, gevolgd door Zuid-Afrika op de 83ste en Mauritius op de 88ste plaats. Malawi scoort het slechts met de 140ste plaats, gevolgd door Mozambique, Zambia en Swaziland, met respectievelijk de 135ste, 132ste en 128ste plaats.

Het voorbeeld van de kinderhuwelijken illustreert de situatie in Malawi[26]. Dit land heeft het op zeven na hoogste per capita aantal kinderhuwelijken ter wereld. In 2010 was ongeveer de helft van de vrouwen tussen 20 en 24 jaar getrouwd vóór hun achttiende verjaardag (vs. 6,4% van de mannen in die leeftijdscategorie). 12% van de vrouwen in die leeftijdscategorie trouwden voor hun vijftiende verjaardag. Human Rights Watch stelde vast dat in bepaalde gevallen meisjes tussen tien en twaalf jaar waren uitgehuwelijkt. Culturele en sociale praktijken en gewoonten in bepaalde gemeenschappen en armere bevolkingsgroepen zijn een belangrijke factor. In antwoord op de vele kritiek die Malawi voor deze situatie kreeg, nam de Malawische regering in 2015 een nieuwe familiewet aan, de Marriage, Divorce and Family Relations Bill, die de minimum leeftijd voor huwelijken op achttien jaar legde. Om gedwongen en kinderhuwelijken uit de wereld te

[24] Zie: https://lgbt-rights-hrw.silk.co/
[25] Human Rights Watch: https://www.hrw.org/news/2016/01/25/dispatches-mozambiques-double-speak-lgbt-rights
[26] Gegevens volgens de bijdrage van Human Rights Watch tot de universele periodieke doorlichting van de mensenrechtensituatie in Malawi die de VN in 2015 doorvoerde.

helpen, zal deze wet wellicht onvoldoende zijn. Om ervoor te zorgen dat hij wordt nageleefd zal er zich een mentaliteitswijziging moeten voordoen in bepaalde gemeenschappen.

Hoewel Zuid-Afrika een sterk uitgebouwd institutioneel kader heeft dat discriminatie en geweld tegen LGBTs moet tegengaan, blijft het structureel geweld t.a.v. hen wijd verspreid[27]. Dat gaat van verbale agressie, pesterijen en intimidatie tot verkrachting en zelfs moord van vrouwen, transgenders en personen uit andere seksuele minderheden. Collectieve, zogenaamd "corrigerende" verkrachtingen, die LGBTs zogezegd zouden genezen van hun seksuele voorkeur en hen heteroseksueel maken, in overeenstemming met wat de daders als de traditionele waarden beschouwen. In bepaalde kringen worden dergelijke misdaden cultureel aanvaard en krijgen de daders ervan ook waardering. De politiediensten geven vaak geen gevolg aan klachten, wat bijdraagt tot een sfeer van straffeloosheid en het vertrouwen in die diensten ondergraaft.

[27] Gegevens volgens Human Rights Watch, We'll show you you're a woman, 2011.

3 HOOFDSTUK 3: NATUUR, BIODIVERSITEIT, KLIMAAT EN ENERGIE[28]

3.1 MEGADIVERSITEIT EN HOTSPOTS

Zuidelijk Afrika is een regio van uitzonderlijk belang voor 's werelds biodiversiteit. De regio kent een gigantische verscheidenheid aan mariene en landflora, zoogdieren, amfibieën, reptielen, vogels en vissen en herbergt vijf van de acht hotspots van biodiversiteit in Afrika. Zuid-Afrika en Madagaskar behoren tot de zeventien megadiverse landen, die de grootste biodiversiteit ter wereld kennen[29]. Madagaskar is bijzonder belangrijk omdat heel wat soorten enkel en alleen op dit eiland voorkomen. Dit is het geval voor de 278 soorten amfibieën en de 104 soorten lemuren, die nergens anders ter wereld te vinden zijn. Van de 12.000 soorten vaatplanten zijn er dan weer 96% endemisch. Naast zijn intrinsieke (niet-utilitaire) waarde speelt de biodiversiteit van de natuurlijke omgeving en de fauna in zuidelijk Afrika als aanbieder van een hele reeks ecosysteemdiensten die cruciaal zijn voor het dagelijkse leven, het welzijn en het levensonderhoud van lokale (rurale) maatschappijen en die zowel productieve, regulerende, ondersteunende als culturele functies spelen[30].

3.2 DE ROL VAN ECOSYSTEEMDIENSTEN VOOR MENS, DIER, GEMEENSCHAP EN ECONOMIE

Afrikaanse lokale gemeenschappen zijn vaak direct afhankelijk van natuurlijke omgevingen zoals bossen als bron van voedsel en water, grond- en hulpstoffen en medische toepassingen. Volgens de WHO zou in Afrika 80% van de rurale bevolking afhankelijk zijn van traditionele geneeskunde die gelinkt is aan de natuurlijke omgeving. Niet alleen traditionele, maar ook *evidence-based* geneeskunde kan baat hebben bij de studie en het gebruik van de schatkamer van planten en stoffen voor de ontwikkeling van nieuwe, innovatieve farmaceutische middelen. De genetische diversiteit van planten en dieren in zuidelijk Afrika bieden ook kansen voor landbouw en biotechnologie. Naast hun productieve functie spelen natuuromgevingen zoals bossen en mangroves eveneens een regulerende rol door bijvoorbeeld het regelen van het lokale klimaat, lucht- en waterzuiverend te werken en gronderosie tegen te gaan. Zij zijn eveneens een bron van inspiratie en basismateriaal voor artistieke en andere culturele uitingen, spiritualiteit en recreatie.

Tot slot ligt de waarde en het potentieel van een natuurlijke omgeving en fauna die letterlijk uniek zijn in de wereld als bron van externe deviezen voor de hand. Natuur- en wildobservatie en -beleving spelen een belangrijke economische rol in de Afrikaanse toeristische sectoren en economieën[31]. Jaarlijks maken ze meer dan 80% van de reizen naar Afrika uit. Natuurparken in Zuid-Afrika ontvangen jaarlijks twee tot vijf miljoen bezoekers en ontvangen jaarlijks tot 90 miljoen USD aan inkomsten uit toegangspassen. In 2005 kwamen 26% van de internationale toeristen (176.000 personen) naar Zambia voor natuur- en wildobservatie.

---

[28] Gegevens volgens Africa Environment Outlook 2 en 3 (UNEP 2006 en 2013), Southern Africa Environment Outlook (SADC, IUCN en UNEP 2008), Africa Environmental Atlas (UNEP 2008) en World Development Indicators 2015.

[29] De concepten hotspots en megadiversiteit komt van Conservation International. Een hotspot is een uitgestrekt gebied, met een hoge concentratie aan plantendiversiteit, waarvan 70% van het oorspronkelijk gebied reeds verloren is gegaan. De twee hoofdcriteria voor megadiversiteit zijn: minstens 5.000 endemische plantensoorten en het bestaan van uitgebreide mariene ecosystemen binnen hun grenzen.

[30] Voor meer informatie over ecosysteemdiensten, zie het internationaal initiatief "The Economics of Ecosystems and Biodiversity" (o.a. gesteund door de Europese Commissie).

[31] Alle gegevens in deze paragraaf volgens UNWTO, Towards Measuring the Economic Value of Wildlife Watching Tourism in Africa, 2015. Deze paper vormt een 1ste aanzet naar een methodologie voor de evaluatie van het economische belang van natuur en wildobservatie.

Hiermee stonden ze (direct en indirect) in voor 16% van de Zambia's export, 6,5% van het bbp, 7% van de overheidsinkomsten en bijna 10% van de formele tewerkstelling.

3.3 ECOSYSTEMEN ONDER DRUK

De ecosystemen in zuidelijk Afrika staan sterk onder druk door economische, demografische, politieke, sociale, institutionele en ook natuurlijke factoren, die elkaar vaak beïnvloeden en versterken. Een verhoogde consumptie, gelinkt aan een sterke bevolkingsgroei, zorgt er voor dat de ecosystemen vaak worden overbevraagd. Als gevolg hiervan, en in afwezigheid van een remediërend beleid, kunnen de reserves van producten waarop een beroep wordt gedaan niet altijd worden vernieuwd, wat tot schaarsten kan leiden.

Malawi illustreert de mogelijke gevolgen van de interactie van deze verschillende factoren. Zo is het Malawi-meer één van de grootste zoetwaterbronnen ter wereld, dat 1.000 vissoorten (15% van de mondiale zoetwatervisdiversiteit) telt. Daarvan is 90% endemisch. Intensieve landbouw en overbegrazing van weilanden leiden tot bodemerosie, dichtslibben en verontreiniging van rivieren en de meren die ze voeden, wat de waterbevoorrading van de bevolking in gevaar brengt. Hierdoor wordt het land geconfronteerd met waterschaarste, terwijl het over immense waterreserves beschikt. Ook ontbossing voor tabaksproductie en als gevolg van de grote vraag naar brandhout draagt hiertoe bij[32]. De klimaat-regelende functie van bossen gaat verloren, wat bijdraagt tot een grotere variabiliteit en onvoorspelbaarheid van het weer, met meer droogteperiodes en overstromingen en voedselcrisissen als gevolg. Het wijdverspreide gebruik van brandhout binnenhuis leidt tot gezondheidsproblemen. In 2000 werd de sterfte van 12.240 kinderen onder vijf jaar door acute infecties van de lage luchtwegen hieraan gelinkt. Onverwerkt afval, industrieel en stedelijk afvalwater zorgen voor meer vervuiling[33] en stimuleren de groei van algen in het Malawi-meer, die zuurstof aan het water onttrekken, wat een negatieve impact heeft op de vispopulatie. Dit draagt bij tot de proliferatie van slakkensoorten die drager zijn van schistosomiasis of bilharzia, na malaria de meest verwoestende parasitaire ziekte ter wereld.

Net zoals in Malawi heeft intensieve landbouw een negatieve impact op de bodemkwaliteit en –vruchtbaarheid van landbouwgrond in Botswana en Namibië, met verwoestijning als bijkomend probleem. Een grotere frequentie van overstromingen gaat gepaard met de verspreiding van malaria en cholera. De mijnbouw en andere extractieve industrieën in landen zoals Angola (olie), Zuid-Afrika (cf. supra), Zambia (koper) hebben vaak een negatieve impact op het milieu door hun intensief gebruik van water en toxische chemicaliën. Energieproductie is eveneens een belangrijke bron van vervuiling. In 2011 werd een kleine 94% van de elektriciteit in Zuid-Afrika geproduceerd o.b.v. steenkool, met de nodige negatieve gevolgen voor de luchtkwaliteit[34]. Als geheel beschouwd, vormt zuidelijk Afrika de grootste uitstoter van CO^2-gassen van het Afrikaanse continent. In Angola en Namibië heeft exploitatie van olie en gasreserves een negatieve impact op de mangroves en de koraalriffen in de kustgebieden.

[32] Brandhout vormt een zeer belangrijke energiebron voor veel gezinnen in lage inkomenslanden zoals Malawi. In 2000 gebruikte meer dan 95% van de gezinnen vaste brandstoffen als energiebron. D.w.z. afval van gewassen en mest, brandhout, houtskool en steenkool.

[33] Naar schatting 80% van de vervuiling van grondwater en mariene omgevingen in Afrika vindt zijn oorsprong op het land.

[34] In dat jaar stond de categorie "elektriciteit en verwarming" in voor een kleine 62% van de CO^2-uitstoot in Zuid-Afrika, een stijging van 6 procentpunten t.a.v. 1990.

3.4 KLIMAATWIJZIGING

De hierboven vernoemde fenomenen dragen bij en zijn vaak ook het gevolg van klimaatwijziging, waarvoor zuidelijk Afrika bijzonder kwetsbaar is. Volgens het vierde rapport van het Intergouvernementeel panel over klimaatverandering zal met 3° tot 4°C de gemiddelde temperatuurstijging deze eeuw hoger liggen in zuidelijk Afrika dan in de rest van de wereld. Hierdoor zullen wellicht duizenden kilometers aan uitermate kwetsbare maar nagenoeg volledig onbeschermde kustlijn verdwijnen.

Het behoud en duurzaam beheer van de natuurlijke rijkdommen is voor zuidelijk Afrika dus niet alleen van groot belang voor het behoud van de natuurlijke omgeving, maar ook voor de sociale, economische en menselijke ontwikkeling. Aangezien deze rijkdommen vaak gedeeld worden tussen de verschillende landen in de regio, is een regionale aanpak vaak nodig. M.n. de SADC (cf. infra) legt zich o.a. toe op regionale samenwerking rond biodiversiteit. Het unieke karakter van de fauna en flora in zuidelijk Afrika maken echter dat duurzaam milieubeleid niet enkel van de regio van belang is, maar ook een global public good voor de hele wereldgemeenschap. Het op 12 december 2015 gesloten klimaatakkoord zal mogelijk voor een impuls zorgen voor de regionale samenwerking op dit vlak.

3.5 DUURZAME ENERGIEPRODUCTIE

Het potentieel voor duurzame energieproductie in zuidelijk Afrika en het hele Afrikaanse continent is groot; de uitdagingen evenzeer[35]. Zo zet zuidelijk Afrika voornamelijk in op elektriciteitsopwekking via waterdammen, zoals de Cahora Bassa- en Mphanda Nkuwa-projecten in Mozambique, en blijven investeringen in andere hernieuwbare bronnen (geothermie, wind, biomassa en zone-energie) beperkt. De nationale elektriciteitsnetten zijn onvoldoende met elkaar verbonden en er is sprake van transmissieverlies, wat de regionale en interregionale energiehandel beperkt. Ook het gebrek aan strategische planning, capaciteit en aangepaste wettelijke kaders staan de uitbouw van regionale elektriciteitsmarkten in de weg. Tot slot ontbreekt het aan voldoende investeringen in de infrastructuur zelf.

Om ervoor te zorgen dat het energieaanbod op het Afrikaanse continent in lijn zal blijven met de verwachte stijgende vraag naar elektriciteit, nam de Afrikaanse Unie de ontwikkeling van grootschalige regionale en continentale energie-infrastructuur als onderdeel op van het Programme for Infrastructure Development in Africa (PIDA). In zuidelijk Afrika (SADC) moet dit leiden tot de verdere ontwikkeling van de Southern African Power Pool (SAPP), die in 1995 werd opgestart. Men verwacht dat zuidelijk Afrika tegen 2040 de elektriciteitsproductie met 129.000 MW zal moeten stijgen om vraag en aanbod in balans te houden. Met het Africa Clean Energy Corridor (ACEC) voert Internationaal Agentschap voor Hernieuwbare Energie (IRENA) een aan PIDA complementair programma, dat tot doel heeft om hernieuwbare energiecapaciteit te versterken en transmissiecorridors op te zetten op continentale schaal, met de SAPP als één van de steunberen. Het ACEC werkt voornamelijk rond de drie concepten van zoning (het identificeren van hotspots, locaties met groot potentieel voor de productie van hernieuwbare energie en transmissieprojecten), planning (geïntegreerde planning en capaciteitsopbouw) en enabling environment (creëren van gunstige voorwaarden die investeringen mogelijk maken).

[35] Gegevens in deze paragraaf volgens IRENA, Analysis of Infrastructure for Renewable Power in Eastern and Southern Africa, 2015 en idem, Analysis of Infrastructure for Renewable Power in Southern Africa, 2014.

4 HOOFDSTUK 4: POLITIEK-BESTUURLIJKE OMGEVING [36]

Algemeen beschouwd is zuidelijk Afrika een regio gebleken, die vaak positief vergeleken kan worden met andere regio's op het continent op het vlak van goed bestuur en mensenrechten. In de Ibrahim index over goed bestuur in Afrika scoorde zuidelijk Afrika in 2014 het best met een algemene score van 58,9 op 100[37]. Mauritius, Botswana, Zuid-Afrika en Namibië namen respectievelijk de eerste, derde, vierde en vijfde plaats in op de rangorde. Op het vlak van veiligheid en het respect van de beginselen van de rechtsstaat en participatie en mensenrechten scoort zuidelijk Afrika eveneens het best met scores van 64,3/100 en 59,2/100. Wat veiligheid en de rechtsstaat betreft, staan Mauritius, Botswana en Namibië opnieuw in de top-vijf van de Ibrahim index. Op het vlak van participatie en mensenrechten staan Namibië, Zuid-Afrika en Mauritius in de top-vijf.

Toch zijn er een aantal bekommernissen. Swaziland, Madagaskar, Angola en Zimbabwe scoren bijvoorbeeld niet zo goed op de Ibrahim index. Met respectieve algemene scores van 49,6; 49,1; 40,8 en 40,4 nemen zij de 28ste, 29ste, 43ste en 44ste plaats in. In landen zoals Mozambique, Namibië en Zuid-Afrika ziet men dat de jarenlange dominantie van één partij in het politieke bestel tot een te innige verstrengeling deze partij met de macht leidt. Dit geldt niet alleen voor Zimbabwe, dat al jaren een zorgenkind is, maar ook voor bijvoorbeeld Zuid-Afrika, dat volgens kritische stemmen zich van het pluralisme van de post-Apartheid democratie begint af te keren[38].

Hieronder worden de zeven partnerlanden van Vlaanderen nader onder de loep genomen.

4.1 BOTSWANA

Botswana is een Afrikaans succesverhaal op het vlak van mensenrechten en goed bestuur. Sinds zijn onafhankelijkheid in 1966 kende het land een grote politieke stabiliteit, wat de ontwikkeling van de democratie en de rechtsstaat ten goede kwam. In 2014 behaalde het de derde plaats op de Ibrahim Index met een algemene score van 74,2/100. Toch zijn er een aantal bekommernissen. Het land wordt sinds de onafhankelijkheid bestuurd door dezelfde partij, de Botswana Democratic Party (BDP). Binnen zuidelijk Afrika scoort Botswana het best op de corruptieperceptie-index van Transparency International. Deze organisatie oordeelt dat Botswaanse overheid redelijk open is over de begroting. Freedom House beschouwt het land als "vrij". Op het vlak van mensenrechten blijven er toch een aantal bekommernissen. Homoseksualiteit is er bijvoorbeeld illegaal en bepaalde etnische minderheden worden nog steeds gediscrimineerd. De mediavrijheid blijkt niet altijd even goed te worden gerespecteerd en de doodstraf wordt er nog steeds toegepast.

4.2 LESOTHO

Lesotho is een constitutionele monarchie, die in de voorbije jaren een politieke crisis doorging. In 2014 viel de regering na grote spanningen tussen de coalitieleden. In augustus 2014 kwam het leger op straat en leek een staatsgreep op til te zijn. Dankzij mediatie van SADC kwam het land tot enige rust en werden vervroegde verkiezingen georganiseerd in februari 2015. Freedom House beschouwt Lesotho als een vrij land. Op de corruptieperceptie-index scoort Lesotho boven het regionaal gemiddelde. Op de Ibrahim index van 2014 nam Lesotho de tiende plaats in met algemene score van 61,1/100.

---

[36] Informatie in dit hoofdstuk is voornamelijk gebaseerd op informatie van Human Rights Watch, Freedom House, de Mo Ibrahim stichting en Transparency International

[37] De Ibrahim index definieert goed bestuur als de voorziening van politieke, sociale en economische goederen die een burger van zijn staat legitiem mag verwachten en n waartoe de staat verplicht is die te leveren.

[38] Zie: H. Matthee, South African Monitor: Assessing and Promoting Civil and Minority Rights in South Africa, Year-End Report, 2015

4.3 MALAWI

Na zijn onafhankelijkheid in 1964 werd Malawi gedurende dertig jaar op autoritaire wijze geregeerd. De eerste democratisch verkozen president, Bakili bMuluzi, regeerde van 1994 t.e.m. 2004. Zijn opvolger, Bingu Wa Mutharika, vertoonde autoritaire trekken. Dit leidde in 2011 tot verzet van burgerbewegingen en oppositiepartijen, die brutaal door de politie werden neergeslagen. Het plotse overlijden van Mutharika in 2012 leidde tot een korte constitutionele crisis toen Mutharika-getrouwen trachtten om diens broer, Peter Mutharika, als president aan te stellen. Uiteindelijk nam vice-presidente Joyce Banda nam over. Nadat zij in 2014 de verkiezingen verloor, werd de politieke situatie in Malawi opnieuw even onstabiel, toen Banda weigerde om de uitslag van de verkiezingen te erkennen. Na enige tijd kon de nieuwe president Peter Mutharika alsnog overnemen.

Het beleid van diens broer was niet positief voor de mensrechten. Onder diens bewind werd de pers aan banden gelegd en werden homoseksualiteit aan sancties onderworpen onder het strafrecht. Hoewel zij tegenstander was van de repressieve wetten draaide Banda deze niet terug onder haar bewind. Voorlopig zijn ngo's en burgerorganisaties relatief tevreden over de signalen van openheid die de huidige regering uitstuurt. Malawi scoort relatief laag op de corruptieperceptie-index van Transparency International en de regering is redelijk open over het gebruik van de begroting. Freedom House beschouwt het land als "redelijk vrij". In 2014 nam Malawi de zeventiende plaats in op de Ibrahim index met een algemene score van 56,7/100.

4.4 MOZAMBIQUE

Na zijn onafhankelijkheid in 1974 kende Mozambique een woelige periode tot 1992, het jaar waarin de regeringspartij Frelimo een vredesakkoord tekende met de verzetsbeweging Renamo. Dit leidde een periode van politieke stabiliteit in die zeventien jaar duurde. Sinds 1994 is Frelimo onafgebroken aan de macht. Vanaf 2013 flakkerden de spanningen tussen Frelimo en Renamo terug op en kwam het ook tot geweld. Een akkoord tussen beide partijen in augustus zorgde voor enige rust, maar het leidde niet tot het volledige einde van de vijandelijkheden. Mozambique scoort relatief laag op de corruptieperceptie-index van Transparency International. Het oordeelt dat de Mozambikaanse regering niet echt open is over haar gebruik van de begroting. Volgens Freedom House is Mozambique een gedeeltelijk vrije samenleving. Met een algemene score van 52,3 neemt Mozambique de 21ste plaats in op de Ibrahim Index.

4.5 NAMIBIË

Namibië scoort goed op het vlak van vrijheid, participatie, veiligheid en de rechtsstaat. In de regio en in Afrika behoort het land tot de beste presteerders. Volgens Transparency International is de corruptieperceptie echter relatief hoog en er is onvoldoende openheid over de begroting. Net zoals in een aantal andere landen in de regio wordt de Namibische politiek gedomineerd door één partij, m.n. de South Western African People's Organisation (SWAPO), de historische beweging die gewapend verzet pleegde tegen het Zuid-Afrikaanse regime tussen 1966 en 1990 en in dit laatste jaar de onafhankelijkheid van het land wist te verzekeren. Deze positief heeft, net zoals in andere landen in de regio, geleid tot een zekere identificatie van de partij met het staatsapparaat. Ondanks de dominantie van deze partij kent het land politiek pluralisme en kunnen partijen ongehinderd deelnemen aan de politiek. De laatste verkiezingen (2014) werden vrij en eerlijk bevonden. In augustus 2014 werden een aantal wijzigingen aan de grondwet aangebracht, die de macht van de uitvoerende macht aanzienlijk versterkten. Zo kan de regeringspartij nu de regionale gouverneurs aanduiden. Ook kan de president acht leden van het Huis van Afgevaardigden aanstellen, die weliswaar geen stemrecht hebben. Met een algemene score van 70,4 neemt Namibië de vijfde plaats in op de Ibrahim index.

4.6 SWAZILAND

Freedom House kwalificeert Swaziland als een onvrij land. Het geeft het land een algemene vrijheidsscore van 6 op 7 (de slechtste score). Hiermee is Swaziland de slechtste leerling van de regio. Voor politieke rechten haalt Swaziland de allerlaagste mogelijke score: 7. Ook in de Ibrahim index krijgt Swaziland een erg lage score voor participatie en mensenrechten. Het land is een absolute monarchie, waarin alle macht, zowel de uitvoerende, wetgevende als rechterlijke macht, ligt bij koning Mswati, III die het land sinds 1986 regeert. De koning benoemt tien van de vijfenzestig leden van het huis van afgevaardigden en twintig van de dertig leden van de Senaat. De koning keurt alle wetgeving goed die via dit parlement passeert. Politieke partijen zijn verboden sinds 1973. Kandidaat-parlementsleden dienen eerst te worden gescreend door lokale chefs. De regering wordt geleid door een eerste minister, maar diens bewegingsruimte is beperkt. De grondwet garandeert in principe het recht op samenscholing, maar dit recht wordt onderworpen aan allerlei beperkingen. Politieke manifestatie worden regelmatig door de ordetroepen met geweld neergeslagen. Opposanten worden nauw in het oog gehouden. Het rechtssysteem is niet onafhankelijk. Kritische rechters werden gemuilkorfd en de wetgeving op maat zorgt ervoor dat de koning steeds buiten vervolging wordt gesteld. Er is weinig overzicht over de begroting. Audits worden niet gepubliceerd en zijn enkel bestemd voor de koning en een specifieke raad die over financiën gaat.

4.7 ZUID-AFRIKA

Het Afrikaans Nationaal Congres (ANC) is de dominante kracht in de Zuid-Afrikaanse politiek. Sinds de eerste democratische verkiezingen van 1994 is de partij onafgebroken aan de macht geweest op nationaal niveau. Op deelstaatniveau is het ANC ook aan de macht in acht van de negen provincies. De macht van het ANC is echter aan het tanen. Hoewel het ANC in mei 2014 opnieuw de nationale verkiezingen heeft gewonnen, is de macht van het ANC niettemin tanende en krijgt de partij steeds meer weerwerk van oppositiepartijen en splinterpartijen. Interne strubbelingen binnen de ANC-geleide regering hebben er ook toe geleid dat de greep van het ANC op de macht minder sterk is als voordien. Ook wordt de regering achtervolgd door corruptieschandalen. Een recent schandaal betrof de renovatie van de privéresidentie van president Zuma, die meer dan 17 miljoen euro aan belastinggeld kostte. In de laatste jaren heeft men het aantal politieke moorden in Zuid-Afrika zien stijgen. Ondanks dit alles, heeft de Zuid-Afrikaanse democratie een solide basis. Met een algemene score van 73 neemt het een vierde plaats in op de Ibrahim index.

5 HOOFDSTUK 5: ZUIDELIJK AFRIKA INTERNATIONAAL

5.1 REGIONALE EN MULTILATERALE SAMENWERKING

Binnen de regio vinden allerlei regionale integratieprocessen plaats. De regio kent een rits regionale integratieorganisaties, die voornamelijk gericht zijn op economische integratie, elkaar deels overlappen en ook niet altijd beperkt zijn tot de zuidelijk Afrikaanse regio: de Douane-unie van zuidelijk Afrika (SACU), de Indische Oceaancommissie (IOC), de Ontwikkelingsgemeenschap van zuidelijk Afrika (SADC) en de Gemeenschappelijke Markt van oostelijk en zuidelijk Afrika (COMESA). Op 10 juni 2015 sloten de laatste twee organisaties een tripartite vrijhandelsakkoord met de Oost-Afrikaanse Economische Gemeenschap (EAC). Lesotho, Namibië, Swaziland en Zuid-Afrika hebben een Gezamenlijke Muntzone (CMA), waarin de munten van de eerste vier landen gekoppeld zijn aan de Zuid-Afrikaanse rand. Zowel SADC als COMESA koesteren plannen voor de uitbouw van een muntunie.

De impact van de regionale handelsakkoorden op intraregionale handelsstromen is al bij al beperkt gebleven. Tussen 1995 en 2012 maakte intra-SADC handel 15,5% uit van de totale handel van zijn lidstaten. Voor COMESA was dit 13,3%[39]. De regio blijft dus sterk gericht op en afhankelijk van handel met externe partners. Vooral binnen SADC beperkt de samenwerking zich niet enkel tot regionale economische integratie, die zich niet tot het domein van handel beperkt, maar ook veel belang hecht aan materies gelinkt aan duurzame ontwikkeling, de tweede pijler van de Gemeenschap. Al bij al blijft de slagkracht van SADC beperkt omdat het vooral om een intergouvernementele organisatie gaat, waarin de lidstaten de touwtjes strak in handen houden.

Alle zuidelijk Afrikaanse landen zijn lid van de Afrikaanse Unie (AU). Via deze fora en organisaties trachten de Afrikaanse landen in het algemeen hun posities in internationale fora te versterken. De zuidelijk Afrikaanse landen zijn ook allen lid van de Verenigde Naties. Ze zijn partij bij belangrijke multilaterale milieuakkoorden zoals de conventie over biodiversiteit, het klimaatverdrag en het Kyotoprotocol. Alle landen van de regio zijn lid van de WTO. Binnen de multilaterale fora ziet men al lang een toenemende mondigheid van Afrika. Zo namen de leden van de AU een gezamenlijke Afrikaanse positie in m.b.t. de 2030 ontwikkelingsagenda. Alle landen van zuidelijk Afrika zijn lid van de G77-groep, die zich voorneemt om de belangen van ontwikkelingslanden in de WTO en het VN-systeem te verdedigen. In opdracht van de VN en de Afrikaanse Unie voert SADC vredesmissies uit. Op Botswana na, hebben ze allen het anti-wapenhandelsverdrag ondertekend. Enkel Zuid-Afrika heeft het tot nu toe geratificeerd.

Zuid-Afrika is een belangrijke regionale en internationale speler en gedraagt zich daar ook naar in zijn buitenlands beleid,. De normatieve buitenlandagenda is sterk gericht op Afrika en regionale integratie[40]. De rol die Zuid-Afrika zichzelf toedicht wordt echter niet door al zijn partners aanvaard, ook in de regio van zuidelijk Afrika. Critici wijzen erop dat het Zuid-Afrikaanse buitenlands beleid zich regelmatig niet aan zijn eigen normen houdt. Het ambivalente track record van Zuid-Afrika in de VN-Mensenrechtenraad wordt vaak aangehaald[41]. Ook wordt Zuid-Afrika door sommigen als dominant gezien en een solospeler. Een andere kritiek luidt dat Zuid-Afrika's engagement m.b.t. regionale integratie zich niet in daden vertaalt[42]. Dit heeft bij bepaalde commentatoren tot de conclusie geleid dat Zuid-Afrika's invloed tanende is[43].

---

[39] Bron: Afrikaanse Ontwikkelingsbank, Does Intra-African Trade Reduce Youth Unemployment in Africa?, april 2014.
[40] DIRCO, Building A Better World: The Diplomacy of Ubuntu, witboek over buitenlands beleid, februari 2012.
[41] Hengari, T., South Africa's Diplomacy 20 Years on: Implementing the African Agenda around Core Values, Principles and Issues, South African Institute for International Affairs (SAIIA), oktober 2014.
[42] Kok, N., Post-conflict Development: What South Africa Can Achieve through SADC, Institute for Security Studies, januari 2015.
[43] Cilliers, J., Schünemann, J. en Moyer, J. D., Power and Influence in Africa: Algeria, Egypt, Ethiopia, Nigeria and South Africa, Institute for Security Studies (ISS), maart 2015.

Het lidmaatschap van overlegfora zoals de hierboven vernoemde BASIC-groep, de G20 en de BRICS-groep lijkt deze evolutie te compenseren. De leiders van deze laatste groep houden regelmatig toppen en o.a. de goedkeuring van gezamenlijke actieplannen en de oprichting van de Nieuwe Ontwikkelingsbank en de Aziatische Infrastructuur-Investeringsbank (AIIB) tonen aan dat de samenwerking verder gaat dan een louter politieke dialoog. Hoewel de BRICS-groep minder coherent is dan men vaak aanneemt, is hij er wel in geslaagd om sterk te wegen op belangrijke internationale debatten, zoals tijdens de klimaattop van 2009, toen de BRICS (minus Rusland) de onderhandelingen wegstuurden van het ambitieuze akkoord dat de EU vooropstond. De leden van de groep delen een visie op internationale relaties die steunt op nationale soevereiniteit en politiek realisme in internationale relatie, staan een multilateralisme voor gebaseerd op vrijwillige engagementen, eerder dan juridisch dwingende instrumenten en wensen tot een nieuwe machtsverdeling te komen in de internationale politiek, die volgens hen te veel gedomineerd wordt door de VS, Europa en andere geïndustrialiseerde landen en regio's[44]. Het gebruik en het pooien van hun economisch gewicht vormen daarbij wellicht de belangrijkste hefboom.

Niet enkel het Zuid-Afrikaanse buitenlands beleid wordt gekenmerkt door realpolitik, pragmatisme en het in evenwicht houden van verschillende strategische partners. Ook in andere landen binnen de regio is dit het geval. Zo is Mozambique erin geslaagd om zijn afhankelijkheid van Westerse donoren zoals België, Nederland, Portugal, Spanje enz. sterk te verminderen door de banden aan te halen met oude bondgenoten China en Rusland en nieuwe relaties aan te knopen met Brazilië, India en de Verenigde Arabische Emiraten[45]. De economische opportuniteiten in de mijnbouw en de ontginning van fossiele brandstoffen zijn voor Mozambique een krachtige hefboom voor het behartigen van zijn internationale belangen. Dit geldt eveneens voor Angola.

5.2 RELATIES MET DE EU

De relaties tussen de EU en zuidelijk Afrika worden gedekt door een hele reeks akkoorden en samenwerkingsverbanden in verschillende domeinen. De algemene politieke relaties worden bepaald door het Cotonou-akkoord (2000) tussen de EU en de Groep van ACS-Staten en de overeenkomst voor handel en ontwikkelingssamenwerking (TDCA) tussen de EU en Zuid-Afrika[46]. Daarnaast heeft de EU sinds 2007 een Strategisch Partnerschap met Zuid-Afrika. Via een partnerschap met de Afrikaanse Unie onderhoudt de EU relaties met het Afrikaanse continent, dat vorm wordt gegeven via de gezamenlijke Afrika-EU strategie. De handelsrelaties van zuidelijk Afrika met de EU worden bepaald door unilaterale preferentiële regimes[47], het handelsverdrag tussen de EU en Zuid-Afrika en de interim-EPA met de landen van Oostelijk en Zuidelijk Afrika (ESA). In juli 2014 sloten de leden van SACU een Economisch Partnerschapsakkoord (EPA) met de EU bekend als de SADC-EPA. Angola heeft de optie om toe te treden.

De landen van zuidelijk Afrika genieten van zowel bilaterale als regionale ontwikkelingshulp, voornamelijk gefinancierd vanuit het Europees Ontwikkelingsfonds en via het financieringsinstrument voor ontwikkelingssamenwerking.

Europese samenwerking met zuidelijk Afrika beperkt zich niet tot ontwikkelingssamenwerking. Ook in andere Europese beleidsdomeinen wordt met hen samengewerkt, in het bijzonder met Zuid-Afrika, waarmee de EU in 1996 een akkoord sloot over wetenschap en technologie. De

---

[44] Zie Balazs Ujvari, BRICS block rising, EU institute for Security Studies (ISS), juni 2015. Zie ook South African Monitor, Zuma's Hybrid Regime and the Rise of a New Political Order, Mid-Year report 2015.

[45] Laibanadur, A. en Otto, L., Mozambique's Foreign Policy: Pragmatic Non-Alignment as a Tool for Development, SAIIA, november 2013

[46] Zuid-Afrika neemt ook deel aan het Cotonou-akkoord.

[47] D.w.z. het regime bepaald door markttoegangsverordening 1528/2007, het Systeem van Algemene Preferenties voor middeninkomenslanden en het Everything but Arms-regime voor MOL

gemengde commissie over wetenschap en technologie vormt de spil van het institutionele kader opgezet onder dit akkoord. Zuid-Afrika neemt ook deel aan de Europese Onderzoeksruimte (ERA) In het afgelopen 7de kaderprogramma voor onderzoek (KP7) was het de op vier na meest succesvolle buitenlandse partner van de EU. Ook in het nieuwe onderzoeksprogramma, Horizon 2020, neemt Zuid-Afrika deel. Een ander domein waar de EU en Zuid-Afrika samenwerken is onderwijs, m.n. het hoger onderwijs. Via het Erasmus Mundus-programma kregen heel wat Zuid-Afrikaanse Masterstudenten en onderzoekers de mogelijkheid om in Europa te studeren.

6 HOOFDSTUK 6: POSITIE VAN HET AFRIKAANS

6.1 MEERTALIGHEID

Enkel in Zuid-Afrika heeft het Afrikaans nog het statuut van officiële taal. Het is ook het land dat het grootste aantal Afrikaans-sprekenden telt. Tot 1990 had Afrikaans het statuut van officiële taal in Namibië. Nu wordt het als een minderheidstaal beschouwd. De Zuid-Afrikaanse grondwet garandeert gelijkheid van elf officiële talen. Meertaligheid is sterk verspreid in Zuid-Afrika. De meeste Zuid-Afrikanen spreken of verstaan meer dan één taal.

Volgens de South Africa Survey van 2014/2015 hebben 5,2 miljoen Zuid-Afrikanen ouder dan vijftien jaar of 14% van de bevolking het Afrikaans als thuistaal. Hiermee is het Afrikaans de derde meest gesproken taal, na Zulu (8,6 miljoen of 23%) en Xhosa (5,8 miljoen of 16%). Hoewel het Engels slechts de vierde plaats inneemt, met een kleine vier miljoen (of 11%) Zuid-Afrikanen die het als thuistaal gebruiken, is het wel de lingua franca van het land. Het is de taal die wordt gebruikt door de overheid, in het bedrijfs- en handelsleven, in het publieke leven. Officiële documenten worden voornamelijk in het Engels opgemaakt en verspreid in het Engels.

Het Afrikaans is geenszins de taal van enkel de Afrikaners[48]. 60% van de blanke Zuid-Afrikanen of 2,6 miljoen individuen zijn Afrikaanstalig[49]. Voor de zogenaamde "coloureds" is dit 80% ofwel 3,4 miljoen individuen[50]. In de zwarte Zuid-Afrikaanse en de Indiaas/Aziatische gemeenschap is Afrikaans minder vertegenwoordigd, met slechts 1%.

Geografisch is het Afrikaans het sterkst aanwezig in de West-Kaap en de provincie van Gauteng, waar Afrikaans-sprekenden net niet de helft van de bevolking uitmaken. Ook in de Noord-Kaap, Noord-West Mpumalanga en de Vrijstaat speelt het Afrikaans een belangrijke culturele en sociale rol.

6.2 PERCEPTIE VAN HET AFRIKAANS EN HET SOCIO-CULTUREEL LEVEN IN HET AFRIKAANS

Er is een zekere tendens om het Afrikaans en Afrikaans-sprekenden te stigmatiseren. Zij worden vaak vereenzelvigd met het Apartheidsregime. Deze houding gaat voorbij aan het feit dat een groot aandeel van de slachtoffers van Apartheid "coloureds" waren, waarvan een meerderheid Afrikaans spreekt (cf. supra), dat de Engelstalige blanken evengoed genoten van witte privileges onder het Apartheidsregime en er onder dat regime een kleine, maar sterke Afrikaanstalige oppositie bestond. Het Afrikaans kan dan ook niet worden gelijkgesteld aan Apartheid.

Het Afrikaanstalige socio-culturele leven is goed georganiseerd. Tientallen organisaties, zoals de SA Akademie vir Wetenskap en Kuns, Afrikaanse Taalraad, Stigting vir bemachtiging deur Afrikaans, Afriforum, hebben als doel hebben om de Afrikaanse taal te steunen en te promoten. Daarnaast bestaan er ook veel Afrikaanstalige tijdschriften, festivals, literaire werken, theatervoorstelling, films en andere culturele producties.

---

[48] D.w.z. de blanke bevolkingsgroep die veelal afstamt van kolonisten uit de Nederlanden en het Afrikaans als gemeenschappelijke taal hebben

[49] Bron: census voor 2011, vermeld in South African Monitor, Year-End 2015

[50] De term "coloureds" wordt niet als beledigend beschouwd, maar is een normale verwijzing naar personen waarvan de ouders verschillende ethnische oorsprong (blank, zwart, Aziatisch) hebben.

6.3 AFRIKAANS ONDER DRUK ALS ONDERWIJSTAAL

Veel niet-Engels- of Afrikaans-sprekenden kiezen ervoor om hun kinderen in het Engels les te laten volgen, omdat ze het gevoel hebben dat ze later enkel succesvol kunnen zijn als ze Engels spreken. Dit heeft een impact op het aantal studenten dat in het Afrikaans of de overige negen talen les volgt. Het debat over moedertaalonderricht vs. onderwijs in het Engels is volop gaande.

Ook in de universiteiten staat het Afrikaans als onderwijstaal onder druk. In 1994 werd nog in de helft van de Zuid-Afrikaanse universiteiten (enkel) in het Afrikaans gedoceerd. Nu is dat enkel nog het geval voor de Universiteit van Stellenbosch en North West University (Potchefstroomcampus). De Universiteit van Pretoria en van de Vrijstaat volgen een beleid van parallelle instructie, waarbij zowel in Afrikaans als in Engels wordt gedoceerd. Bepaalde studentengroepen ervaren het gebruik van het Afrikaans als discriminerend en vragen dat het wordt vervangen door het Engels. In de Universiteit Stellenbosch werd het Engels ondertussen op gelijke voet geplaatst als het Afrikaans. Het Engels en Afrikaans zullen voorts naast elkaar bestaan als administratieve en communicatietaal. Wellicht dat het academische aanbod in het Engels zal worden uitgebreid. De Universiteit van de Vrijstaat besloot om het Engels aan te nemen als voornaamste onderwijstaal. Het Afrikaans en andere talen blijven behouden, maar met een secundair statuut. In de Universiteit Pretoria gaan dan weer stemmen op om Afrikaans als onderwijstaal helemaal te schrappen.

Deze wijzigingen zijn niet overal goed onthaald. Voorstanders van het behoud van het Afrikaans als voornaamste onderwijstaal in Stellenbosch stellen dat het invoeren van het Engels ongelijkheid zal genereren en discriminatie zal verdiepen. Het grootste deel van de studenten komen namelijk uit de West- en Noord-Kaap, waar het Afrikaans de eerste taal is, niet in het minst bij de "coloureds". Velen onder hen zijn het Engels niet (goed) machtig.

DEEL II: 20 JAAR TUSSEN VLAANDEREN & ZUIDELIJK AFRIKA: VERWEZENLIJKINGEN & ERVARINGSLESSEN

1 HOOFDSTUK 1: ALGEMENE BESCHOUWING

De Vlaamse relaties en samenwerking zuidelijk Afrika zijn een dynamisch gegeven, divers naar zowel vorm als inhoud. Al van bij de opstart ervan, bij de ondertekening van de intentieverklaring tussen Vlaanderen en Zuid-Afrika in 1994, werd gekozen voor een ruim pallet aan mogelijke samenwerking die het geheel van de Vlaamse bevoegdheden dekte.

De Vlaamse relaties en samenwerking met zuidelijk Afrika kunnen niet gereduceerd worden tot klassieke diplomatieke relaties, ontwikkelingssamenwerking en de promotie van handel en investeringen. Naast het Departement internationaal Vlaanderen hebben andere departementen en agentschappen van de Vlaamse overheid ook de nodige relaties aangeknoopt met hun evenknieën in zuidelijk Afrika. M.n. de beleidsdomeinen OV, EWI, CJSM en LNE (en hun voorgangers) waren erg actief, hoewel deze activiteiten in de laatste jaren – o.a. als gevolg van algemene besparingsoperaties – sterk werden terug geschroefd.

Ook zijn de Vlaamse relaties en samenwerking met zuidelijk Afrika geen exclusieve aangelegenheid van overheden, maar omvatten eveneens interpersoonlijke relaties en samenwerking tussen middenveldorganisaties, bedrijven, kennis- en cultuurinstellingen enz. In de ontwikkeling hiervan heeft de Vlaamse overheid geen of een louter faciliterende rol gespeeld.

Omdat de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking steeds één van belangrijkste pijlers is van de Vlaamse relaties en samenwerking met zuidelijk Afrika, zijn die ook sterk geconcentreerd op de drie partnerlanden van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking, m.n. Malawi, Mozambique en Zuid-Afrika. Met deze drie landen zijn de institutionele kaders ook sterker gestructureerd op basis van allerlei verdragen, memoranda van overeenstemming en andere gelijkaardige documenten. Het kaderdecreet ontwikkelingssamenwerking is een bijkomende structurerende factor.

De samenwerking met de overige landen waarbij de Algemene Afgevaardigde van de Vlaamse Regering geaccrediteerd is, is in de laatste twintig jaar beperkt gebleven. Met bijvoorbeeld Botswana en Namibië zijn de relaties veeleer van economische aard en ontbreekt het aan een sterke politieke component. Politieke contacten met niet-prioritaire partners in de regio hebben in die periode vooral plaats gevonden in de context van economische zendingen en prinselijke missies.

Met de drie partnerlanden van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking zijn de relaties goed. Vlaanderen wordt er als een betrouwbare partner beschouwd. In deze landen heeft Vlaanderen gemakkelijker toegang de hoogste regeringsniveaus dan in andere landen. Zo werden Vlaamse minister-presidenten door zittende Zuid-Afrikaanse presidenten (Mandela en Mbeki) ontvangen, telkens een zending het land aandeed. Ook in Malawi, Mozambique en Botswana heeft Vlaanderen toegang tot de staats- en regeringsleiders. Men dient echter vast te stellen dat het de laatste jaren moeilijker is geworden voor Vlaanderen om in Zuid-Afrika ontmoetingen rond te krijgen op hoog politiek niveau.

Er zijn geen aparte cijfers bekend over het aantal Vlamingen die resideren in zuidelijk Afrika. Ongeveer 8.500 officieel ingeschreven Belgen, d.i. Belgen die te kennen hebben gegeven dat ze bij het consulaat Kaapstad willen ingeschreven zijn. Volgens schattingen wonen wellicht tussen 10.000 en 10.500 Belgen in zuidelijk Afrika.

2 HOOFDSTUK 2: RESULTATEN EN IMPACT[51]

2.1 ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Doorheen de jaren is de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking met Malawi, Mozambique en Zuid-Afrika geëvolueerd naar een sterk gestructureerde en sectoraal geconcentreerde samenwerking. Het kaderdecreet over ontwikkelingssamenwerking van 2006 gaf hiervoor de grootste impuls. Via land specifieke strategienota's legt Vlaanderen telkens de specifieke sectoren vast (maximum twee) waarin het gedurende vijf jaar zal samenwerken met en steun verlenen aan de drie partnerlanden[52]. Dit gebeurt steeds met het akkoord van de partnerlanden zelf. In de voorbije legislatuur werkte Vlaanderen met haar partners samen rond de volgende sectoren: landbouw en voedselzekerheid (Malawi, Zuid-Afrika) gezondheidszorg (Mozambique, Zuid-Afrika, Malawi), creatie van tewerkstelling en bevordering van ondernemerschap (Zuid-Afrika), hoger technisch onderwijs (Mozambique).

Naast de bilaterale samenwerking met de overheden werkt Vlaanderen ook samen met niet-gouvernementele actoren en multilaterale organisaties. De bereidheid van Vlaanderen tot coördinatie en harmonisatie uit zich door onder meer toe te treden tot de sectorsteun (SWAP) in Mozambique (gezondheidssector en sector onderwijs) en Malawi (gezondheidssector en landbouwsector). In vergelijking met andere bilaterale donoren blijven de bijdragen aan de sectorsteun echter relatief beperkt. Daarnaast investeert Vlaanderen eveneens in netwerkontwikkeling en kennisuitwisseling tussen de partnerorganisaties in het Zuiden.

Vlaamse steun aan zuidelijk Afrika in een aantal cijfers

De totale als ontwikkelingshulp te klasseren steun (ODA) aan Zuidelijk Afrika bedraagt 218,1 miljoen euro voor de periode 1995-2014. Daarvan werd 88,9 miljoen euro of 40,7 % in Zuid-Afrika (1995-2014) besteed, 58,3 miljoen euro of 26,7% in Mozambique (2000-2014), 44,2 miljoen euro of 20,2% in Malawi (2005-2014) en 26,5 miljoen euro 12,1 % aan initiatieven die gericht waren op de regio zuidelijk Afrika als geheel (2000-2014).

De sectoren gezondheidzorg (incl. hiv/aids) en landbouw (incl. veeteelt, voedselhulp en visvangst) ontvingen samen 52,2% van alle Vlaamse subsidies. Gezondheidszorg ontving veruit de meeste subsidies met 34% en landbouw volgt als tweede met 18,2%. Sociale infrastructuur – met inbegrip van werk, cultuur, wonen en welzijn - ontving 15,8% en onderwijs ontving eveneens 15,2%. Handel, industrie en ondernemingen komen op een vijfde plaats met 3,7%.

De belangrijkste begunstigden van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking zijn de overheden van Malawi, Mozambique en Zuid-Afrika, goed voor in totaal 35,4% van de totale uitgaven in de periode 1995-2014. Op de tweede plaats komen de VN en andere multilaterale instellingen (in totaal 11) met 26,6%. Vlaamse NGO's waren goed voor 14,6%, lokale NGO's ontvingen 9,5% en wetenschappelijke instellingen ontvingen 8,9%. Daarna volgen de internationale NGO's (2,7%) en tenslotte de KMO's met 1,4%.

De rangorde binnen de verschillende landen verschilt echter. In Malawi nemen de VN instellingen een prominente tweede plaats in. In Mozambique en Zuid-Afrika is de samenwerking gelijkmatiger over verschillende begunstigden verspreid. Voor Mozambique zijn de belangrijksten respectievelijk de Vlaamse NGO's, de VN instellingen en de wetenschappelijke instellingen (zowel

[51] Meer gedetailleerde cijfers m.b.t. de thema's behandeld in dit hoofdstuk vindt men terug in bijlage II: Evolutie van de relaties met de Vlaamse partnerlanden in een aantal cijfers

[52] De huidige landenstrategieën lopen van 2014 t.e.m. 2018 voor Malawi, van 2011 t.e.m. 2015 voor Mozambique en van 2012 t.e.m. 2016 voor Zuid-Afrika

Mozambikaanse als Vlaamse). In Zuid-Afrika zijn de begunstigden na de overheid de lokale en de Vlaamse NGO's, de VN instellingen en de wetenschappelijke instellingen. In Zuid-Afrika werden vanaf 2005 amper nog NGO's gefinancierd en dit omwille van het gewijzigde beleid in de samenwerking tussen Vlaanderen en Zuid-Afrika. De samenwerking met VN instellingen (voornamelijk IAO) en actoren van de civiele maatschappij won de voorbije jaren opnieuw aan belang, wat deels te wijten is aan de moeizame samenwerking met de overheid.

Vlaamse steun aan zuidelijk Afrika in enkele voorbeelden

Een uitgebreide analyse van de resultaten en impact van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking met zuidelijk Afrika kan niet worden gedaan in het bestek van deze nota. Een aantal treffende voorbeelden illustreren echter de relevantie van de Vlaamse interventies. De beschreven resultaten en impact zijn niet enkel toe te schrijven aan deze interventies. Zoals gezegd schrijft Vlaanderen zich in de internationale beleidsagenda in en werkt het ook met verschillende partners samen. Ook spelen er vaak exogene factoren. Dit zorgt ervoor dat het niet altijd mogelijk is om een direct causaal verband te leggen.

In *Zuid-Afrika* ondersteunt Vlaanderen bijvoorbeeld een IAO-project ter ondersteuning van de ontwikkeling van (K)KMO's, sociaal ondernemerschap en de stimulering van de ondernemerscultuur bij Zuid-Afrikaanse jongeren. Een dergelijke interventie is relevant in het licht van de hoge werkloosheid die Zuid-Afrika kent. Door de opzet van start-ups te stimuleren, draagt het IAO-project bij tot de creatie van bijkomende tewerkstellings-opportuniteiten, wat ook bijdraagt tot de reductie van armoede en de economische ontwikkeling ten goede komt. Door ondernemerschap op te nemen in het curriculum van het onderwijs richt het project zich op een bevolkingsgroep die een hoog risico lopen om in de werkloosheid terecht te komen. Via het project ondersteunt Vlaanderen ook de ontwikkeling van een (K)KMO-beleid door de bevoegde Zuid-Afrikaanse beleidsdepartementen; m.n. het departement voor Economische Ontwikkeling en het departement voor (K)KMO's. Dit laatste departement heeft aangegeven dat het de KMO-databank die in het kader van het project werd ontwikkeld, wil overnemen en verder tot een nationale databank wil uitbouwen. Dit is een indicatie van de relevantie van het project, zijn duurzaamheid en het eigenaarschap van de Zuid-Afrikaanse overheid.

Malawi is een land waarin voedselzekerheid en –bevoorrading vaak een groot probleem vormen. Ook is de (arme) bevolking in grote mate economisch afhankelijk van landbouw voor haar levensonderhoud. Dit maakt dat de Vlaamse steun aan de Malawische landbouwsector zeer relevant is. In het kader van de lopende Malawi-strategie ondersteunt Vlaanderen initiatieven gericht zijn op o.a. het verhogen van de productiviteit van de landbouwsector, de toegang van landbouwers tot markten en de ontwikkeling van commerciële landbouwactiviteiten. Op deze wijze wenst Vlaanderen bij te dragen tot o.a. de vermindering van voedselonzekerheid in het land en het verhogen van het huishoudelijk inkomen. De Vlaamse steun heeft de nodige impact gehad op het beleid van de Malawische regering. Via de Wereldvoedselorganisatie (FAO) heeft Vlaanderen bijvoorbeeld steun verleend aan de ontwikkeling van het concept van Farmer Field Schools, dat nu door de overheid in andere regio's wordt uitgerold. Op het vlak van landbouwvoorlichting speelt Vlaanderen een voorbeeldfunctie en andere donoren kijken dan ook naar wat Vlaanderen doet en consulteren het hierover. Via steun aan het Farm Subsidy Programme van het World Agroforestry Center draagt Vlaanderen bij tot het veralgemenen van gebruik van organische meststoffen in landbouw. Vlaanderen steunt eveneens de introductie en het gebruik van nieuwe technologieën in de Malawische landbouw, die landbouwers in staat stellen om geïnformeerd te blijven over marktprijzen en hun producten via digitale platforms te verkopen.

In *Mozambique* ligt de gemiddelde levensverwachting bij geboorte, de voornaamste indicator voor de algemene gezondheid, erg laag. Bijna een kwart eeuw na het dodelijk geweld van de burgeroorlog bedraagt dit slechts 52 jaar voor de mannelijke en 54 jaar voor de vrouwelijke bevolking. Diezelfde burgeroorlog en de extreme armoede heeft er ook voor gezorgd dat het land nog geen volwaardig gezondheidssysteem heeft kunnen opbouwen. Daarom heeft Vlaanderen al sinds de eerste strategienota zijn ontwikkelingshulp geconcentreerd ingezet in de sector van de gezondheidszorg. Deze ondersteunt de Mozambikaanse regering in haar pogingen om de openbare gezondheidszorg verder uit te bouwen. Meer specifiek ondersteunt Vlaanderen ook de strijd tegen hiv en aids. Met een gemiddelde besmettingsgraad van 11,5% van de 15-49-jarigen, is Mozambique één de zwaarst getroffen landen ter wereld. De behandeling van een hiv-infectie veronderstelt dat de besmette persoon levenslang medicijnen inneemt. Daarom is het belangrijk dat patiënten trouw hun medicijnen afhalen. Mozambique is echter een uitgestrekt land en de gezondheidsposten zijn niet zo talrijk. Hierdoor is het afhalen van medicijnen voor veel patiënten een uitdaging. Vlaanderen ondersteunt een proefproject gericht op de organisatie van zelfhulpgroepen van patiënten. Door onderlinge steun aan elkaar te verlenen kunnen patiënten hun ziekteverloop en het afhalen van hun medicijnen beter opvolgen. Dit zorgt ervoor dat ze hun behandeling uiteindelijk ook volhouden. Dit model van patiënt-gestuurde lange-termijnbehandeling is erg efficiënt en effectief gebleken. Daarom heeft de regering van Mozambique besloten om het in het hele land stapsgewijs uit te rollen. Ook wordt het internationaal gepromoot als goede praktijk in landen waarin de gezondheidssystemen nog onvoldoende zijn uitgebouwd.

2.2 SAMENWERKING ROND NATUUR, BIODIVERSITEIT, KLIMAAT EN ENERGIE

In het kader van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking heeft Vlaanderen ook projecten gesteund die relevant zijn voor de strijd tegen de klimaatwijziging. Gezien de beperkte omvang van de klimaatfinanciering is het van belang om in te zetten op innovatieve en katalyserende initiatieven met een langdurige impact.

Een boslandbouwproject in Malawi is een goed voorbeeld van de impact die dergelijke projecten kunnen hebben. Via dit project wordt het gebruik van bomen als bemestingsstof bevorderd. Die bemestingstechniek zorgt ervoor dat de oogsten toenemen en het gebruik van kunstmest wordt teruggedrongen. Het biedt betere resultaten voor mens (betere oogsten, meer inkomsten voor arme boeren) en natuur (minder verzuurde bodems, minder degradatie van de grond). Het in stand houden van vruchtbare grond zorgt ervoor dat boeren niet genoodzaakt zijn om te ontbossen voor landbouwdoeleinden. Hierdoor wordt erosie ook tegengegaan. Doorslaggevend voor een multiplicatie-effect is dat hierbij nauw wordt samengewerkt met het Malawische landbouwministerie.

Tussen 2006 en 2012 gaf het beleidsdomein LNE (departementen en agentschappen) een kleine 700.000 euro aan ODA aanrekenbare steun voor samenwerking met zuidelijk Afrika[53]. De meeste initiatieven hadden te maken met waterbeheer en sanitaire voorziening. Het gros van deze steun werd verleend in de periode 2006-2008. In het merendeel van de gevallen waren de financiële bijdragen relatief klein. Waterbeheer is ook een thema waarop Vlaanderen met Zuid-Afrika samenwerkt in het kader van het wetenschappelijk Unesco-Trustfonds beheerd door EWI (zie hieronder). Deze uitgaven vallen onder de begroting van het beleidsdomein EWI.

[53] Cijfers volgens de databank over Vlaamse ODA. Raadpleegbaar via de volgende link: http://www410.vlaanderen.be/iv/div/Lists/ODArapportering/Entiteiten.aspx (situatie per 27 november 2015)

2.3 HANDEL

Stijging van de bilaterale handel

In de periode 1994-2014 vervijfvoudigde de bilaterale handel tussen Vlaanderen en Zuid-Afrika van 259 miljoen euro tot 1,235 miljard euro. Het land bekleedt nu de 24ste plaats in de lijst van leveranciers van goederen aan Vlaanderen. In de laatste jaren verslechterde het economische klimaat in Zuid-Afrika, wat zich vertaalde in een dalend enthousiasme van Europese ondernemers over het zakenklimaat. In een bevraging van 2012 toonde 75% van de ondernemers zich nog tevreden over het zakenklimaat[54]. In 2015 was dit nog maar 19%. 46% toonde zich ontevreden. Niettemin gaven de meeste ondervraagde bedrijven aan dat ze zaken zouden blijven doen in Zuid-Afrika en het land zelfs aan andere bedrijven zouden aanbevelen. Zuid-Afrika wordt nog altijd gezien als de meest stabiele en veilige plaats om te investeren en als springplank naar andere delen van sub-Sahara Afrika.

Tussen 2003 en 2013 ging het gros van de directe investeringen uit België van ongeveer 3,86 miljard euro naar Zuid-Afrika[55]. In 2014 zouden Belgische bedrijven investeringen hebben gedaan ter waarde van 2,7 miljard euro, wat tot de creatie van 5.389 jobs zou hebben, geleid.

De Belgische bilaterale handel met Botswana wordt gedomineerd door de diamanthandel. Deze maakt meer dan 90% van de handel uit voor zowel import als export. Sinds 2007 boekt België een handelstekort. Sinds de verplaatsing van de hoofdzetel van de internationale diamantgroep De Beers van Londen naar Gaborone in 2013 steeg dit tekort met haast 1 miljard euro. Ook de bilaterale handel van België met Lesotho wordt gedomineerd door de diamanthandel. Deze loopt voornamelijk van Lesotho naar België en België heeft dan ook een groot handelstekort. De bilaterale handel met Malawi is zeer beperkt. In de laatste jaren heeft België zijn handelstekort in een overschot omgezet. Met Zuid-Afrika heeft België traditioneel een handelstekort. Dit heeft o.a. te maken met het feit dat de Vlaamse havens als een regionale hub voor Europa werken. Ook het belang van de handel in diamanten en edele metalen spelen een rol.

Kansrijke sectoren

FIT ziet heel wat kansen voor Vlaamse bedrijven in een aantal landen van zuidelijk Afrika, in het bijzonder Angola, Botswana en Zuid-Afrika[56]. Vaak liggen deze kansen in domeinen waarin de landen van zuidelijk Afrika ook met de nodige uitdagingen worden geconfronteerd. Veel kansen zijn ook gelinkt aan kritische fysieke en andere infrastructuur, zoals energie- en telecommunicatienetwerken. Zo wordt bijvoorbeeld de markt voor IT en telecommunicatie in Zuid-Afrika geraamd op zo'n 9,3 miljard USD en men verwacht een stijging in 2015 tot zo'n 14 miljard USD.

Natuurlijke hulpbronnen en grondstoffen: Ook in de exploitatie van fossiele brandstoffen en andere natuurlijke hulpbronnen liggen de nodige kansen[57]. In Botswana stimuleert de overheid investeringen in dit gebied via de Mines and Mineral Act. De regering streeft naar duurzame mijnbouw en promoot het gebruik van een milieueffectrapporten. Sectoraal gezien controleren zij ook de gedetailleerde milieuvoorschriften.

---

[54] Zie FIT-strategie voor sub-Sahara Afrika
[55] Idem
[56] Idem. Zie ook FIT, landenstudies Angola, Botswana en Zuid-Afrika.
[57] Zie hierover de specifieke marktstudie van FIT gewijd aan de mijnbouwsector, FIT, Focus on Southern Africa: Mining in Africa, 2014

Hernieuwbare energiesector: Daarnaast identificeerde FIT de hernieuwbare energiesector in verschillende landen van zuidelijk Afrika als een kansrijke sector voor Vlaamse bedrijven, die bijvoorbeeld technologieën, technische diensten en uitrustingen voor de bouw van elektrische centrales, energiedistributie en hernieuwbare energie, alsook expertise in zonne- en windenergie zouden kunnen leveren. In Zuid-Afrika verwacht men dat de elektriciteitsmarkt zal verdubbelen, inclusief de markt voor hernieuwbare energie, wat grote investeringen met zich mee zal brengen.

Zowel de Angolese als Zuid-Afrikaanse overheid voorzien belangrijke publieke investeringen in de sector van het waterbeheer, inclusief investeringen in grootschalige infrastructuur. Een aantal grote projecten staan op stapel; ook in Mozambique (cf. supra). Volgens FIT laten deze projecten ruimte voor het ontwikkelen van partnerschappen tussen lokale en buitenlandse/Vlaamse bedrijven en uitrusting zoals pompen, kleppen, meetapparatuur en chemicaliën worden ingevoerd. In de landbouwsector wil de Angolese overheid vooral focussen op instandhouding en uitbreiding van biodiversiteit en landbeheer.

Gezondheidszorg: Ook in de gezondheidszorg ziet FIT de nodige kansen. In Botswana wil de overheid de kwaliteit van haar gratis gezondheidszorg verhogen via substantiële investeringen. Door een tekort aan goed werkende geneesmiddelen ligt volgens FIT een markt open voor de farmaceutische sector. In Zuid-Afrika ziet FIT dan weer vooral kansen voor producten die niet lokaal (kunnen) worden gemaakt. Vlaamse bedrijven zouden nicheproducten kunnen leveren zoals speciale verbanden, hoogtechnologisch materiaal, enz.

Toerisme: De toeristische sector is de snelst groeiende sector in Zuid-Afrika en staat in voor meer dan 7% van het BNP. Volgens FIT biedt deze nodige kansen voor buitenlandse toeleveranciers van diensten en producten: bv. inrichting van hotels (meubels, tapijten, badtextiel, zetelbekleding, behangpapier, verlichting, interieurdecoratie) en opleiding van personeel.

Transport: De geplande investeringen in transportinfrastructuur bieden eveneens kansen volgens FIT, vooral op het vlak van transport, logistiek en modernisering van grensovergangen.

2.4 SAMENWERKING OP HET VLAK VAN WETENSCHAP EN INNOVATIE[58]

De samenwerking met zuidelijk Afrika op het vlak van wetenschap en innovatie in de periode 1994-2014 was er vooral één van samenwerking tussen Vlaamse en Zuid-Afrikaanse universiteiten. De samenwerking omvatte een breed spectrum aan topics in zowel de positieve, sociale als humane wetenschappen, maar de meest belangrijkste domeinen waarin Vlaanderen en Zuid-Afrika samenwerkten waren: gezondheid, biowetenschappen en biotechnologie, ICT, voedsel(zekerheid), landbouw, aardobservatie en milieu. Zuidelijk Afrika is een interessante regio voor de Vlaamse wetenschap en innovatie.

Sterke banden tussen Vlaamse en Zuid-Afrikaanse universiteiten en kennisinstellingen

De Vlaamse universiteiten die het vaakst samenwerkten met Zuid-Afrikaanse partnerinstellingen waren KULeuven en UGent. De Zuid-Afrikaanse die het vaakst met Vlaamse universiteiten samenwerkten waren: de universiteit van Pretoria, de Universiteit van Stellenbosch en de Universiteit van Kaapstad. Vlaamse kennisinstellingen zoals VITO en het Instituut voor Tropische Geneeskunde (ITG) hebben ook een sterke aanwezigheid in Zuid-Afrika.

---

58 De analyse in dit deel is grotendeels gebaseerd op studiewerk van het Departement EWI over 20 jaar samenwerking met Zuid-Afrika (1994-2014) op het vlak van wetenschap en innovatie.

Het ITG heeft samenwerkingsconvenanten met de Universiteit van de West-Kaap en de Universiteit van Pretoria. Via basis, toegepast en operationeel onderzoek maakt het ITG een belangrijke bijdrage tot de strijd tegen hiv/aids, tuberculose, malaria en andere wijdverspreide ziektes in zuidelijk Afrika.

Met Malawi en Mozambique is de wetenschappelijke samenwerking beperkter. O.a. de Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO), het Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek (ILVO) en het ITG zijn in deze landen actief.

Promotie van het Vlaams hoger onderwijs in zuidelijk Afrika

Promotie van het Vlaamse hoger onderwijs in Zuid-Afrika gebeurde niet alleen via eigen bilaterale initiatieven van de individuele universiteiten, maar ook via de ondersteunende activiteiten van Flanders Knowledge Area, die in het kader van de Vlaamse academische diplomatie subsidies heeft gekregen van het Departement internationaal Vlaanderen.

Interuniversitaire ontwikkelingssamenwerking

De VLIR-UOS[59] is ook sterk aanwezig in Zuid-Afrika, waarvoor het in 2013 ook een specifieke landenstrategie heeft uitgewerkt. Hoewel de interuniversitaire ontwikkelingssamenwerking van de VLIR-UOS niet wordt ondersteund door de Vlaamse overheid is het nuttig om deze toch te vermelden omwille van de belangrijke rol die ze speelt. In de periode 2003 - 2014 investeerde VLIR-UOS ongeveer 15,86 miljoen euro in de samenwerking met Zuid-Afrika, waaronder twee programma's voor institutionele universitaire samenwerking met de Universiteit van Limpopo en die van de West-Kaap. VLIR-UOS is ook actief in Mozambique. 2003 - 2014 investeerde VLIR-UOS ongeveer 5,25 miljoen euro in de samenwerking met Mozambique, waaronder één programma voor institutionele universitaire samenwerking met de Eduardo Mondlane Universiteit.

Internationale mobiliteit van studenten en onderzoekers

Beide landen zijn ook twee van de vijfenveertig beurzenlanden van VLIR-UOS. Inwoners kunnen intekenen op een beurs om een training, master of doctoraat te volgen aan een Vlaamse universiteit of hogeschool. In de periode 2003-2013 ontvingen 161 studenten uit Zuid-Afrika en 46 studenten uit Mozambique een beurs in het kader van de VLIR-UOS projecten. Master-studenten en onderzoekers uit zuidelijk Afrika kunnen eveneens van beurzen genieten via andere organisaties zoals BTC en het Erasmus-programma.

Onder het VLADOC-programma kunnen Vlaamse onderzoekers doctoraatsbeurzen aanvragen voor het voeren van ontwikkelingsrelevant onderzoek, waarvan een periode moet worden besteed in een VLIR-UOS-partnerland. In zuidelijk Afrika is dit Zuid-Afrika. Deelnemende Vlaamse universiteiten zijn: UGent, KU Leuven, Universiteit Hasselt, UA en VUB.

In de periode 2003-2015 studeerden in totaal 1.628 studenten uit zuidelijk Afrika in Vlaanderen[60]. De meeste studenten kwamen uit Zuid-Afrika (655), gevolgd door Zimbabwe (263), Zambia (177), Angola (136), Malawi (133) en Mozambique (119). Op Zambia en Zimbabwe na, tekenden deze landen een sterke stijging van het aantal studenten op sinds het schooljaar 2009-2010. Voor de laatst vernoemde landen daalde het aantal studenten.

[59] Informatie in deze alinea is gebaseerd op informatie van VLIR-UOS
[60] Cijfers volgens Departement onderwijs en vorming. De cijfers voor het schooljaar 2014-2015 zijn indicatief.

Vanaf 2011 voorzag het Besluit van de Vlaamse Regering m.b.t. het stagefinancieringsprogramma voor stages bij internationale organisaties de mogelijkheid om stage te lopen in de Partnerlanden van de Vlaamse Ontwikkelingssamenwerking. Het Departement internationaal Vlaanderen ondersteunde vanaf 2011 een tiental studenten en jong-afgestudeerden die stage liepen bij verschillende VN-instellingen in Malawi en Zuid-Afrika. In 2016 zullen ook de eerste stagiairs in Mozambique starten.

Samenwerking van overheid tot overheid

De samenwerking van overheid tot overheid tussen Vlaanderen en Zuid-Afrika dateert van 1996. Oorspronkelijk stond de Vlaamse administratie voor wetenschap en innovatie hiervoor in, maar die verantwoordelijkheid werd later toevertrouwd aan het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (FWO). Het FWO heeft een bilateraal samenwerkingsakkoord met haar Zuid-Afrikaanse evenknie, de National Research Foundation (NRF). Van alle bilaterale akkoorden die het FWO sloot, kan dat met de NRF als het meest succesvolle worden beschouwd. In 2013 stond de samenwerking met de NRF in voor 85% van financiële middelen waarover FWO beschikt voor bilaterale samenwerking[61].

De gezamenlijke projecten die door het FWO en de NRF worden gefinancierd zijn in lijn met de beleidsprioriteiten die de Zuid-Afrikaanse regering in haar tienjarenplan voor innovatie (2008-2018) heeft vastgelegd en die gericht zijn op het aanpakken van vijf maatschappelijke uitdagingen: bio-economie (biowetenschappen en gezondheid), ruimteonderzoek, energieveiligheid, mondiale veranderingen en menselijke en sociale dynamieken. Het FWO heeft zelf geen beleidsprioriteiten, maar selecteert op basis van academische excellentie.

Vandaag voorziet het Departement Economie, Wetenschap en Innovatie niet op structurele wijze in financiering van projecten m.b.t. wetenschappelijke samenwerking met landen in het zuiden. Niettemin heeft het departement in de laatste jaren op ad hoc projecten gefinancierd in Zuid-Afrika op vraag van de Vlaamse minister verantwoordelijk voor onderzoek en innovatie. Voorbeelden hiervan zijn projecten die betrekking hadden op:

het verbeteren van vaardigheden en institutionele capaciteit ter ondersteuning van immunisatieprogramma's en zorgsystemen in Afrika (een project van de UA en de universiteit van Limpopo Medunsa);

het verbeteren van seksuele gezondheid bij jongeren door de studie van gendersocialisatie in Vlaanderen en Zuid-Afrika (een project van de UGent, de Universiteit van de West-Kaap en de Wereldgezondheidsorganisatie)

In de periode tussen 2006 en 2014 werd vanuit het beleidsdomein EWI (departementen en agentschappen) voor een kleine 3 miljoen euro uitgegeven aan als ODA aanrekenbare steun aan samenwerking met Zuid-Afrika, waarvan een goede 2 miljoen euro besteed werd aan wetenschappelijk onderzoek. Het gros hiervan ging naar een project in het domein van de biowetenschappen en projecten gerelateerd aan waterbeheer in het kader van het Vlaamse UNESCO-Trustfonds voor wetenschappelijk onderzoek (zie hieronder)[62].

[61] Meer details gaan in bijlage IV

[62] Cijfers volgens de databank over Vlaamse ODA. raadpleegbaar via de volgende link: http://www410.vlaanderen.be/iv/div/Lists/ODArapportering/Entiteiten.aspx (situatie per 27 november 2015)

Samenwerking in Europese context

De context waarin de Vlaams-Zuid-Afrikaanse samenwerking rond wetenschap en innovatie mogelijk het meest ontwikkeld is gebleken, zijn de opeenvolgend Europese kaderprogramma's voor onderzoek en technologische ontwikkeling. Zuid-Afrika neemt deel aan de Europese Onderzoeksruimte. België (grotendeels Vlaamse universiteiten en kennisinstellingen) was de op vier na meest frequente EU-partner van Zuid-Afrika in het zevende kaderprogramma, na het VK, Frankrijk, Duitsland en Italië, maar vóór Nederland. Voor België was Zuid-Afrika de op vier na meest frequente niet-EU partner.

Daarnaast neemt het ITG ook deel aan het EDCTP project: European and Developing Countries Clinical Trials Partnership. Het doel is om de ontwikkeling van nieuwe of verbeterde geneesmiddelen, vaccins, microbiocides en diagnosemethodes te versnellen in de strijd tegen HIV/AIDS, tuberculose en malaria. Zuid-Afrika neemt de rol van regionale hub op zich. Het ITG zette de eenheid op dat instaat voor het uitvoeren van klinische testen.

Het Erasmus Mundus-programma EUROSA(+) waaraan Zuid-Afrikaanse studenten kunnen deelnemen, is stevig verankerd in Vlaanderen. Het eerste programma werd door de KU Leuven gecoördineerd en het tweede door de Universiteit Antwerpen.

Multilaterale wetenschappelijke samenwerking: FUST & UNU-CRIS leerstoel

Via het *Vlaams UNESCO Trustfonds (FUST)* ter ondersteuning van wetenschappelijke activiteiten dat in 1999 werd opgericht, ondersteunt Vlaanderen wetenschappelijke samenwerking met zuidelijk Afrika via multilaterale kanalen. Het fonds is gericht op:

- het bevorderen van de kennis en de capaciteit voor de bescherming en duurzaam beheer van de oceanen en de kusten;
- het bevorderen van internationale wetenschappelijke samenwerking voor het systeem 'Aarde', de biodiversiteit en het verminderen van ramprisico's;
- het versterken van de rol van de ecologische wetenschappen en de biosfeerreservaten;
- het versterken van de waterzekerheid.

Het is de bedoeling om de uitstraling van Vlaanderen te vergroten door het uitdragen van Vlaamse expertise en deze te kaderen in de activiteiten van multilaterale organisaties. Binnen elke activiteit is een partnerschap voorzien, met een financiële inbreng van Vlaanderen, UNESCO en de andere deelnemende partners.

Sinds 1999 werd de overeenkomst met UNESCO al voor de vierde maal verlengd voor een periode van 5 jaar (FUST IV: 2014-2018), met telkens vijf of zes grote projecten. Binnen de Vlaamse overheid wordt het fonds beheerd door het Departement Economie, Wetenschap en Innovatie.

Hiervoor droeg het fonds via het Framework for Research, Education and Training in the Water Sector (FET-Water) bij tot internationale samenwerking en kennisoverdracht i.v.m. water(beheer). Het Departement Milieu en Water van Zuid-Afrika was actief betrokken en wilde de volgende fase (2012-2015) ook verder blijven ondersteunen.

Concreet werden thematische netwerken uitgebouwd waarin de betrokken actoren uit onderzoekscentra, administraties en privébedrijven samenwerken om hun kennis te delen. Deze netwerken werkten samen met bijna alle universiteiten in Zuid-Afrika en ontwikkelden trainingsmateriaal en korte cursussen, gericht op 'professionals' in de watersector.

In 2010 sloten Vlaanderen en de universiteit van de VN (UNU) een overeenkomst over de oprichting van een gezamenlijke *leerstoel regionale integratie, migratie en vrijheid van verkeer van personen* aan het Comparative Regional Integration Studies (UNU-CRIS) instituut in Brugge. Dit onderzoeks- en opleidingscentrum specialiseert zich in de studie van de processen en de gevolgen van regionale integratie en samenwerking. De leerstoel is gevestigd in het UNU-CRIS in Brugge, maar werkt nauw samen met het departement Politieke Wetenschappen van de Universiteit van Pretoria in Zuid-Afrika.

2.5 ONDERWIJS EN VORMING

De Vlaamse Vereniging voor ontwikkelingssamenwerking en technische bijstand (VVOB vzw) is sterk aanwezig in zuidelijk Afrika en actief in Zuid-Afrika, Zambia en Zimbabwe. De vereniging heeft tot doel om bij te dragen tot armoedebestrijding door de kwaliteit, efficiëntie en effectiviteit van onderwijs en vorming in ontwikkelingslanden duurzaam te verbeteren. De VVOB wordt voornamelijk gefinancierd door federale en de Vlaamse overheid. Het Departement internationaal Vlaanderen geeft rechtstreekse steun aan het hoofdkantoor te Brussel en steunt eveneens het scholenbandprogramma van de VVOB (jaarlijkse toelage van 130.000 euro). De federale overheid steunt de landenprogramma's. De VVOB ontvangt ook regelmatig subsidies van of poolt middelen met andere institutionele donoren zoals de EU voor het uitvoeren specifieke projecten.

Het scholenbandenprogramma van de VVOB werd in 2009 opgestart. Een scholenband is een partnerschap tussen een Vlaamse school en een school in het Zuiden. Ze stimuleert wereldburgerschap aan en het verwerven van internationale vaardigheden bij de betrokken leerlingen. Via de uitwisseling van leerkrachten is het ook een middel om de professionalisering van leraren te ondersteunen. Vaak zijn scholen in het Zuiden hiervoor vragende partij. De individuele scholen in het basis- en secundair onderwijs zijn verantwoordelijk voor de uitbouw en de inhoudelijke invulling van de scholenband.

De VVOB biedt aangepaste inhoudelijke ondersteuning en financiële steun. Sinds de opstart van het programma werden 25 scholenbanden opgezet, waarvan zeven in zuidelijk Afrika: vier in Zuid-Afrika en telkens één in Zambia, Zimbabwe en Madagaskar.

In Zuid-Afrika zet de VVOB momenteel in op institutionele capaciteitsontwikkeling in het lager onderwijs. Voor de periode 2014-16 voorziet ze een begroting van 2,4 miljoen USD. Het doel is om de kwaliteit van de continue professionele ontwikkeling van leerkrachten te verbeteren, in het bijzonder met betrekking tot rekenen. In de periode 2011-2013 besteedde de VVOB 1,676 miljoen euro aan een project gericht op de verbetering van het lesgeven in het secundair beroepsonderwijs, de leerresultaten van leerlingen te verbeteren en hun kansen op de arbeidsmarkt te vergroten. Hiervoor werd o.a. ingezet op de verbetering en uitbreiding van navormingsactiviteiten van leerkrachten in het beroepsonderwijs.

In Zambia zet de VVOB in de periode 2013-2016 in op de versterking van het kleuter- en lager onderwijs en het onderwijs in gemeenschapsscholen (totale begroting van ongeveer 4,4 miljoen euro). Ook in Zimbabwe zet de VVOB in op kleuter- en lager onderwijs (totale begroting van ongeveer 3 miljoen euro).

Naast steun aan het VVOB heeft Vlaanderen ook via andere kanalen steun verleend aan onderwijs in zuidelijk Afrika. In de periode 2006-2013 besteedde het Departement Onderwijs en Vorming (en diens voorganger) ongeveer 6,79 miljoen euro aan steun voor projecten in zuidelijk Afrika in het kleuter, lager, secundair en hoger onderwijs.

Veel aandacht ging uit naar capaciteitsopbouw van het onderwijzend personeel en de beleidsvoorbereidende en uitvoerende agentschappen van de partnerlanden[63]. In 2012 en 2013 besteedde het departement 118.000 euro aan een mobiliteitsbeurzenprogramma waarvan ook Zuid-Afrikaanse studenten konden genieten. Tussen 2006 en 2013 gaf het Departement ook ongeveer voor ongeveer 120 miljoen euro steun aan het Instituut voor Tropische Geneeskunde en het Instituut voor ontwikkelingsbeleid. Hierdoor is het Departement Onderwijs en Vorming sinds jaren de tweede belangrijkste bijdrager aan de Vlaamse ODA aanrekenbare steun (na het Departement internationaal Vlaanderen). Sinds 2010 loopt het aandeel van het Departement Onderwijs en Vorming echter terug (32% in 2010 vs. 24% in 2014).

2.6 JEUGD

Twintig jaar Vlaamse samenwerking met Zuid-Afrika op het vlak van jeugdbeleid is een erg positief verhaal gebleken. De samenwerking was zowel relevant als significant omdat ze gericht was op één van de grootste uitdagingen voor de duurzame ontwikkeling van Zuid-Afrika; met name. de versterking van de plaats en de rol van jongeren in de maatschappij en middenveldorganisaties, vaardigheidsontwikkeling en de versterking van de inzetbaarheid van jongeren. De grote bevolkingsgroep van min-25-jarigen wordt namelijk geconfronteerd met hoge werkloosheid, is vaak nog laaggeschoold en krijgt vaak moeilijk toegang tot basisdiensten. Het feit dat het Youth Development Agency onmiddellijk onder de president ressorteert, toont het belang aan dat de Zuid-Afrikaanse overheid aan deze problematiek hecht.

Via de versterking van de capaciteiten van de Zuid-Afrikaanse overheid, in het bijzonder Youth Development Agency, op het vlak van jeugdbeleid, heeft Vlaanderen een belangrijke bijdrage geleverd tot de ontwikkeling van het Zuid-Afrikaanse jeugdbeleid. De samenwerking bestond uit een mix van beleidsdialoog, expertise- en ervaringsuitwisseling en capaciteitsopbouw; o.a. via training van ambtenaren, jeugdwerkers en verantwoordelijken van jongerenorganisaties. Specifieke aandacht ging uit naar het belang van lokale initiatieven in townships en de noodzaak om jongeren een stem te geven in het beleidsproces. De Vlaamse overheid heeft ook bijgedragen tot de ontwikkeling van instrumenten en een databank voor jongeren ter ondersteuning van het Zuid-Afrikaanse jeugdbeleid.

Voor Zuid-Afrika lag de meerwaarde van samenwerking met Vlaanderen in het feit dat Vlaanderen over een rijke traditie beschikt op het vlak van jeugd- en verenigingswerking en dat de Vlaamse overheid steeds in beleid hieromtrent heeft geïnvesteerd. Vlaanderen is ook een betrouwbare partner gebleken. Vlaanderen heeft dit verwezenlijkt met al bij al bescheiden financiële middelen, die wel de nodige value-for-money heeft opgeleverd. Momenteel trekt Vlaanderen voor deze samenwerking 125.000 euro per jaar uit; wat een daling is t.o.v. voorgaande legislaturen. De Vlaamse middelen laten de Zuid-Afrikaanse overheid toe om in te zetten op innoverend beleid.

[63] Informatie volgens de Vlaamse ODA-databank, raadpleegbaar via de volgende link. Zie link hierboven.

2.7 CULTUUR EN ERFGOED

Omwille van de nabijheid tussen het Nederlands en het Afrikaans als zustertalen (cf. hieronder) en ook historische banden met de Nederlanden, zijn er heel wat culturele uitwisselingen tussen Vlaanderen, Nederland en Zuid-Afrika. Dergelijke uitwisselingen zijn zeer divers in aard en gebaseerd op uitwisselingen tussen individuen, kunstenaars, schrijvers, verenigingen en gezelschappen, waarin de overheid gebeurlijk een ondersteunende rol speelt. Gezien de diversiteit is het niet mogelijk een volledig overzicht te geven van al deze uitwisselingen. Hieronder volgt een beperkte, maar representatieve greep van de goed ontwikkelde banden op het vlak van cultuur.

SASNEV, het in 1997 gestichte en in Kaapstad gevestigde Suid-Afrikaanse Sentrum vir Nederland en Vlaanderen, heeft als hoofddoel om Afrikaans-sprekenden kennis te laten maken met de Nederlandse en Vlaamse cultuur, gedeelde taal- en andere cultuurervaringen tot stand te brengen en de gezamenlijke cultuurbelangen te promoten. Via Vlaamse Fonds der Letteren en Passaporta werden Vlaamse schrijvers regelmatig uitgenodigd voor werkverblijven in Zuid-Afrika. Omgekeerd konden Zuid-Afrikaanse schrijvers ook in Brussel verblijven. Tussen 2008 en 2015 gaf de Vlaamse overheid financiële steun aan initiatieven in Zuid-Afrika waarin een veertigtal Vlaamse kunstenaars en organisaties betrokken waren. Tussen 2004 en 2014 gaf Protea Boekhuis, een grote uitgever van Afrikaanse boeken, vertalingen uit van ongeveer 100 boeken van Nederlandse en Vlaamse auteurs. Bij het Vlaams-Nederlandse Huis deBuren staan geregeld Zuid-Afrikaanse artiesten en schrijvers op het menu. Ook leidende figuren uit Zuid-Afrikaanse film-, muziek-, dans- en theaterscène vinden hun weg naar de Vlaamse cultuurhuizen en kunstinstellingen (zoals de KVS en de Vooruit). In 2004 stond de 31ste editie van het Gents filmfestival in het teken van Zuid-Afrika.

Samenwerking tussen cultuuradministraties

Vlaanderen was één van de eersten die na het einde van het apartheidsregime een samenwerkingsakkoord met Zuid-Afrika opzette op het vlak van cultuur, jeugd, en sport. De samenwerking binnen elk beleidsveld kende een eigen dynamiek en met de respectieve partners aan Zuid-Afrikaanse kant werden de nodige relaties ontwikkeld.

De Vlaamse cultuuradministraties werkte eerst samen met het Zuid-Afrikaanse Departement van kunst en cultuur op een relatief gestructureerde wijze. Van mei 2007 tot december 2010 werd de Vlaams-Zuid-Afrikaanse samenwerking voor de thema's van het beleidsdomein Cultuur, Jeugd, Sport en Media ingevuld door het Batsha-jeugdprogramma. Dit programma was opgezet met betrekking tot de integratie en ontwikkeling van jeugdwerk, (amateur)kunsten, erfgoed en sport in vier lokale gemeenschapscentra in Zuid-Afrika.

Samenwerking via Unesco

Het Departement internationaal Vlaanderen beheert het Algemeen Unesco Trustfonds (FUT), met een specifieke focus op (materieel en immaterieel) erfgoed en Afrika. In dit kader verleent Vlaanderen financiering voor projecten, detacheringen van experten en werkt het aan partnerschappen met aan Unesco-gerelateerde centra en instituten, zoals het Africa World Heritage Fund te Johannesburg. Ook werden verschillende projecten uitgewerkt in zuidelijk Afrika. Zo ondersteunde Vlaanderen trainingssessies voor beheerders van natuurlijke Werelderfgoedsites. Daarnaast werkte Vlaanderen actief aan capaciteitsopbouw op vlak van de inventarisering en borging van Immaterieel Cultureel erfgoed. Hiervoor focuste het op Botswana, Lesotho, Malawi, Namibië, Swaziland, Zambia en Zimbabwe. Daarnaast heeft het FUT ook bijgedragen tot de digitalisering en verspreiding van het archief van Nelson Mandela.

Het FUT ontvangt om de twee jaar een donatie van 900.000 euro van de Vlaamse Overheid. Voor de periode 2014-2015 is nogmaals een donatie van 900.000 euro voorzien. Sinds het afsluiten van het FUT heeft Vlaanderen meer dan 6 miljoen euro in het fonds ingebracht. Samen met de bijkomende financiële steun aan de Unesco-projectwerking vóór het afsluiten van het FUT komt dit op bijna 7 miljoen euro.

Samenwerking via de Nederlandse Taalunie

Het Nederlands en het Afrikaans zijn aparte talen die een sterke linguïstische verwantschap vertonen. Het Afrikaans is ooit uit het Nederlands en andere talen ontstaan, maar heeft zich inmiddels ontwikkeld tot een volledig zelfstandige en volwaardige cultuurtaal. Daarom wordt het Afrikaans nu niet langer als een dochtertaal maar als een zustertaal van het Nederlands beschouwd.

Sinds 1994 ondersteunt de Nederlandse Taalunie de gemeenschappelijke studie van het Nederlands en het Afrikaans aan verschillende Zuid-Afrikaanse universiteiten. Zuid-Afrika is een prioritair partnerland voor de Taalunie omwille van de linguïstische verwantschap tussen het Nederlands en het Afrikaans.

In 2010 ondertekenden de Taalunie en Zuid-Afrika een intentieverklaring tot nadere samenwerking m.b.t. "Nederlands, wereldtaal". Een van de terreinen waarop op dit moment nauw wordt samengewerkt, is taal- en spraaktechnologie. De Taalunie en Zuid-Afrika overwegen ook om samen te werken rond meertaligheid en de bekendmaking van elkaars culturele en creatieve producten.

2.8 TOERISME

In de periode 2005-2014 steeg het aantal aankomsten in Vlaanderen van toeristen uit zuidelijk Afrika met gemiddeld 88%. Het grootste aantal toeristen is nog altijd afkomstig uit Zuid-Afrika, maar hun aantal is wel terug gelopen met 3%. In 2006 kende het aantal aankomsten een dieptepunt met 6.319 aankomsten (t.o.v. 8.729 in 2005). Sterke stijgers in die periode waren Botswana (286%), Swaziland (265%); Mozambique (117%) en Lesotho (100%). Over het algemeen lag de startpositie van die landen in 2005 echter laag: 37 voor Botswana en 27 voor Lesotho. In de periode tussen 2005 en 2014 daalde het aantal toeristen uit Zimbabwe dan weer met 50%.

Niet alleen kwamen er meer toeristen uit zuidelijk Afrika naar Vlaanderen. Ze bleven ook langer in Vlaanderen overnachten. In de periode 2005-2014 steeg het gemiddelde aantal overnachtingen met 119%. Sterke stijgers waren Botswana (471,3%), Swaziland (221,7%), Malawi (181,3%) Mozambique (179,7%) en Angola (160,8%). De stijging van Botswana lijkt opnieuw te wijten aan het lage startpunt. Het aantal overnachtingen van bezoekers uit Zimbabwe daalde met 36,2%. Zowel de aankomsten en overnachtingen uit Zimbabwe kunnen wellicht verklaard worden door de politieke en economische crisis in het land.

Er zijn geen aparte cijfers beschikbaar voor het aantal Vlamingen dat Zuid-Afrika bezocht[64]. In de periode 2005-2014 bleek de grootste interesse nog steeds uit te gaan naar Zuid-Afrika. Aankomsten uit België stegen met 25% en overnachtingen met 34%. De sterkste stijger was echter Namibië. Het aantal aankomsten uit België steeg met 139%. Het aantal overnachtingen steeg met 1.150%. Angola tekende dan weer een respectieve daling op van 83,5% voor het aantal aankomsten en van 64% voor het aantal overnachtingen.

[64] De cijferreeksen over het aantal aankomsten en overnachtingen vanuit België zijn zeer onvolledig en voor veel landen ontbreken dan ook data. Hierdoor dient de vergelijking tussen de verschillende landen dan ook te worden gerelativeerd.

Aangezien de Vlaamse overheid geen specifiek toeristisch promotiebeleid voert ten aanzien van zuidelijk Afrika kunnen deze ontwikkelingen enkel het gevolg zijn van exogene factoren zoals bijvoorbeeld de stijgende economische interactie tussen Vlaanderen en de landen in zuidelijk Afrika en het belang van Brussel als zetel van Europese en andere internationale instellingen.

Tussen 2007 en 2013 gaf het Departement internationaal Vlaanderen voor 1,2 miljoen euro steun aan duurzame toeristische projecten in het Zuiden; in het bijzonder in de drie partnerlanden van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking. Zij waren gericht op het verwezenlijken van de randvoorwaarden om tot een duurzame toeristische ontwikkeling te komen; m.n. de aanwezigheid van voldoende capaciteit en know–how. Andere criteria waren de conformiteit met het lokale toerismebeleid, betrokkenheid van de lokale bevolking, coherentie met andere Vlaamse initiatieven, ervaring en reputatie van de uitvoerende organisaties, bestendigheid van de effecten, efficiëntie van de ingezette middelen en gendergelijkheid.

Voorbeelden van door Vlaanderen gesteunde projecten betroffen:

- de versterking en opbouw van capaciteiten in het Great Limpopo Transfrontier Park, een grensoverschrijdend beschermd natuurgebied tussen Zuid-Afrika, Mozambique en Zimbabwe aan South African Wildlife College, een gevestigde waarde voor alles wat beheer van natuurgebieden en opleidingen inzake natuurbeheer in Zuidelijk Afrika aangaat;
- de ontwikkeling van menselijk kapitaal ter ondersteuning van toerisme in Malawi via opleidingen rond onthaal, interculturele communicatie en ondernemerschap en duurzaam bestemmingsmanagement, die zich richten op KMO-werknemers of zelfstandigen, reisbegeleiders en gidsen en academici;
- (K)KMO-ontwikkeling en de ontwikkeling van een geïntegreerde toerismestrategie op het Inhambane schiereiland in het zuiden van Mozambique, dat door zijn uitgestrekte kustlijn over een groot toeristisch potentieel. Potentieel beschikt.

3 HOOFDSTUK 3: ERVARINGSLESSEN (LESSONS LEARNED)

3.1 ERVARINGSLESSEN UIT 20 JAAR POLITIEKE EN DIPLOMATIEKE RELATIES

De goede politieke en diplomatieke contacten die Vlaanderen onderhoudt met haar partnerlanden in zuidelijk Afrika wijzen erop dat het in de regio een hogere relatief gewicht heeft dan wat men op basis van de omvang van zijn economie, bevolking, ontwikkelingshulp zou verwachten. Het aangehouden Vlaamse engagement, de breedte, diepte en diversiteit van de relaties zijn elementen die deze relatief grote invloed kunnen verklaren.

De politieke dialoog met zuidelijk Afrika kan een hefboom zijn voor de verwezenlijking van niet alleen de bilaterale buitenlandse beleidsagenda van de Vlaamse Regering, maar ook voor haar multilaterale agenda. Zuid-Afrika is wellicht het enige BRICS- en G20-land waar Vlaanderen enige invloed op heeft en via deze relatie zou het mogelijk bijkomend kunnen wegen op de evolutie van de standpunten van de Zuid-Afrikaanse regering en haar buurlanden op internationale dossiers die voor Vlaanderen van belang zijn; in het bijzonder dossiers gerelateerd aan de 2030 agenda en de internationale strijd tegen klimaatverandering. De uitvoering van het internationale klimaatakkoord dat op 12 december 2015 in Parijs werd bereikt op de COP21 zal een belangrijke component zijn van de politieke dialoog met zuidelijk Afrika. De afbouw van het federale postennetwerk in zuidelijk Afrika en het feit dat in de federale ontwikkelingssamenwerking de samenwerking met Zuid-Afrika van overheid tot overheid worden afgebouwd, biedt mogelijk een opportuniteit voor Vlaanderen om zich als gesprekspartner te profileren.

De invloed die Vlaanderen in de regio heeft, mag echter niet overschat worden en is in de laatste jaren wellicht gekrompen. De economische ontwikkeling van de regio en de diversificatie van zijn partners hebben ertoe geleid dat de regio minder afhankelijk is geworden van haar traditionele partners. Dit geldt ook voor Vlaanderen. Het succes van de hierboven vernoemde politieke dialoog hangt dan ook af van het stellen van een realistisch ambitieniveau en de mate waarin Vlaanderen geloofwaardig is met betrekking tot de punten die het aankaart.

Vlaanderen beschikt al over een zekere geloofwaardigheid in een aantal domeinen via de sectorale samenwerking die het tot nog toe heeft uitgebouwd. Deze samenwerking zou een bouwsteen kunnen zijn voor de uitbouw van sectorale politieke dialogen die zich niet beperken tot het voorbehouden terrein van ministers van buitenlandse zaken en hun ministeries. De institutionele kaders voorzien in de verschillende verdragen en akkoorden die Vlaanderen met landen in zuidelijk Afrika sloot, laten een ruime en diverse politieke dialoog toe. Toch wordt er nog te weinig gebruik gemaakt van hun potentieel; mogelijk net omdat ze als een instrument voor louter buitenlands beleid worden beschouwd. De mogelijkheden tot samenwerking en dialoog die deze kaders bieden, staan echter open voor alle Vlaamse ministers.

3.2 ERVARINGSLESSEN UIT DE VLAAMSE ONTWIKKELINGS-SAMENWERKING

De strategienota's van de voorbije regeerperiodes werden in 2009,2012, 2014 en 2015 aan tussentijdse evaluaties (mid-term reviews) onderworpen[65]. Uit deze evaluaties blijkt dat de keuze van de sectoren voor samenwerking relevant bleken te zijn omdat ze inhaakten op economische, maatschappelijke en andere uitdagingen waarmee de verschillende partnerlanden geconfronteerd worden.

Voor zowel Vlaanderen als zijn partnerlanden is ook de keuze voor een grotere sectorale concentratie positief gebleken. Deze concentratie heeft niet alleen geleid tot een economischer en efficiënter financieel beheer doordat o.a. de transactiekosten verminderen, maar heeft ook een positief effect gehad op de effectiviteit en impact van de ingezette middelen. In de drie partnerlanden heeft Vlaanderen de reputatie een toegankelijke en flexibele donor te zijn. Dit stelt de partnerlanden in staat om in te zetten op innoverende projectenniet . De Vlaamse steun heeft hierdoor bijkomende toegevoegde waarde kunnen leveren. Dood gewicht (dead weight) in de besteding van financiële middelen werd hierdoor ook vermeden. De meerjarige strategienota's stelden Vlaanderen ook in staat om relevante expertise in een aantal sectoren op te bouwen.

Naast ontwikkelingshulp zijn de partners van Vlaanderen vragende partij voor mogelijkheden tot samenwerking, uitwisseling van ervaringen en expertise, training en opleiding buiten het kader van ontwikkelingssamenwerking. Dit is een concrete vertaling van hun wens om komaf te maken met de idee dat de bilaterale samenwerking er één zou zijn die enkel gebaseerd is op de relatie donor-ontvanger. In Zuid-Afrika zet Vlaanderen al sterk in op kennis- en expertise-uitwisseling. Deze benadering zou kunnen worden uitgebreid naar andere landen binnen de regio.

Zoals vermeld, biedt het kaderdecreet ontwikkelingssamenwerking een duidelijke structuur en focus voor samenwerking met de partners van Vlaanderen. Dit zorgt ervoor dat de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking in zuidelijk Afrika meer op resultaten is gericht dan andere vormen van samenwerking en dat deze vaker ook duurzamer zijn. Samenwerking in andere beleidsdomeinen en –velden dan ontwikkelingssamenwerking zij vaker ook het resultaat van ad hoc opportuniteiten die zich voordoen. Dit leidt ertoe dat het beleid van de Vlaamse Regering ten aanzien van de regio nog te vaak de optelsom is van aparte initiatieven. In haar nota van 17 juli 2015 over het groeitraject van het Departement internationaal Vlaanderen tot een volwaardig Vlaams ministerie van Buitenlandse Zaken bevestigde de Vlaamse Regering dat er nood is aan meer coherentie in het buitenlands beleid. De Vlaamse Regering stelde dat een grotere mate van coherentie ervoor kan zorgen dat het globale internationale optreden van Vlaanderen een duidelijkere focus krijgt en daardoor ook efficiënter en effectiever wordt.

[65] Particip GmbH, Joint Medium-Term Review of the Country Strategy on Development Cooperation 2009-2013 between the Government of Flanders and the Government of Malawi, 13 juli 2012; Particip GmbH, Joint Medium-Term Review of the development cooperation between the Government of Flanders and the Government of the Republic of South Africa, januari 2009; HERA, Tussentijdse evaluatie Landenstrategie 2006-2010 Regering van Vlaanderen en Regering van Mozambique, december 2009; HERA, Tussentijdse evaluatie landenstrategie 2011-2015 Regering van Vlaanderen en Regering van Mozambique, September 2014, Carnegie Consult, Joint Mid-term Review of the Country Strategy on Development Cooperation 2012-2016 between the Government of Flanders and the Government of Malawi, augustus 2015.

3.3 ERVARINGSLESSEN UIT DE SAMENWERKING OP HET VLAK VAN WETENSCHAP EN INNOVATIE[66]

De samenwerking met zuidelijk Afrika, in het bijzonder met Zuid-Afrika, is er vooral één tussen universiteiten, andere kennisinstellingen en bedrijven. Deze samenwerking is zeer dynamisch en heeft geen aansturing vanuit de overheid nodig. Wel heeft de Vlaamse overheid een faciliterende rol kunnen spelen. De huidige Vlaamse Regering hecht groot belang aan de zogenaamde "triple helix", de samenwerking tussen overheid, kennis- en onderwijsinstellingen en bedrijven, en deze zou dan ook via de strategie zuidelijk Afrika gepromoot kunnen worden.

In de huidige samenwerking van overheid tot overheid tussen Vlaanderen en Zuid-Afrika, m.n. de bilaterale samenwerking tussen het FWO en de NRF, lijkt het medisch onderzoek te ontbreken. Gezien het belang van dit soort onderzoek voor de ontwikkeling van Zuid-Afrika en de regio zou met de Zuid-Afrikaanse partner besproken kunnen worden of er ook op medisch onderzoek dient te worden ingezet. Dit zou kunnen worden overwogen voor zowel het fundamentele als het toegepaste onderzoek.

Zuid-Afrikaanse partners zouden nader kunnen worden betrokken in toegepast onderzoek gefinancierd door het Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie (IWT). Zuid-Afrikaanse partners zijn niet altijd op de hoogte van het feit dat zij in dergelijke initiatieven kunnen participeren. De Vlaamse overheid zou dan ook de bestaande financieringsmogelijkheden in Zuid-Afrika en de regio van zuidelijk Afrika kunnen promoten.

De samenwerking zou kunnen worden versterkt via bilaterale weg, maar er zou gebruikt kunnen worden gemaakt van een versterkte samenwerking binnen de Europese onderzoek platforms in het kader van Horizon 2020, zoals de ERA-netten. De Vlaamse en Zuid-Afrikaanse samenwerking is hierin al succesvol gebleken.

In 2013 werd de werking van het FUST tijdens de periode 2008-2013 extern geëvalueerd[67]. Uit de evaluatie van de tweede fase van een programma dat liep van 2006 tot 2012 en waarin zuidelijk Afrika, in het bijzonder Zuid-Afrika, betrokken was (FETWATER II) blijkt dat de Vlaamse steun zeer relevant werd bevonden door de lokale belanghebbenden. De studie concludeert dat ze beantwoordt aan lokale noden en ook op lokale steun kon bogen (m.n. bij het Zuid-Afrikaanse departement voor water). De focus op de volgende aspecten worden geïdentificeerd als sterktes van de FUST-aanpak:

- institutionele capaciteitsopbouw;
- de versterking van veerkracht;
- de vermindering van milieurisico's;
- de versterking van *evidence based* beleidsontwikkeling op lokaal en regionaal niveau op het vlak van het beheer van natuurlijke rijkdommen.

De studie komt tot een positieve evaluatie van het FUST in het algemeen en stelt dat het niet alleen tot goede academische resultaten heeft geleid, maar ook een belangrijke bijdrage heeft geleverd tot de wereldwijde promotie van verantwoordelijk milieubeheer.

De betrokkenheid van Vlaamse academische experten en onderzoekers, wier bijdrage voornamelijk door hun eigen universiteiten en onderzoeksinstellingen wordt gefinancierd, werd sterk op prijs gesteld. Vaak is de betrokkenheid van academische experten op vrijwillige basis.

---

[66] Voorstellen volgens studie van EWI over 20 jaar samenwerking met Zuid-Afrika op het vlak van wetenschap en innovatie
[67] Evaluatie beschikbaar op de website van EWI

Dit zorgt ervoor dat deze betrokkenheid sterk afhankelijk is van de werklast en beschikbaarheid van de experts. De studie suggereert dan ook de piste van detacheringen van experten (eventueel gelinkt aan universiteiten) die belast zouden worden met uitvoerende taken in het kader van FUST-projecten.

De studie stelt dat de goede resultaten best op lange termijn worden verankerd. Ze wijst erop dat de duurzaamheid van het programma op lange termijn in het gedrang komt indien de financiering van de verschillende fasen niet wordt gegarandeerd. Ze raadt dan ook aan meer aandacht te besteden aan dit aspect. Ook raadt ze aan om financiering toe te kennen van een aanzienlijke ordegrootte (meer dan 500.000 USD).

3.4 ERVARINGSLESSEN UIT DE SAMENWERKING ROND JEUGD

Het voorbeeld van de Vlaamse samenwerking rond jeugd met Zuid-Afrika toont aan dat gerichte en gefocuste samenwerking in een domein, buiten ontwikkelingssamenwerking en multilateraal beleid, waarin Vlaanderen over sterke troeven en expertise beschikt, ook de nodige impact kan genereren; ook met bescheiden financiële middelen. Een dergelijke gefocuste samenwerking zou ook in andere beleidsdomeinen en –velden kunnen worden opgezet.

Het succesverhaal van de samenwerking met Zuid-Afrika rond jeugdbeleid zou kunnen worden uitgebreid naar de buurlanden. Zo zouden de door Vlaanderen ondersteunde instrumenten en databank kunnen worden aangepast aan de lokale context van bijvoorbeeld Namibië, Malawi enz. In de samenwerking met Zuid-Afrika zou een regionale component kunnen worden ingebouwd. Concreet zou Vlaanderen de Zuid-Afrikaanse partner kunnen vragen om haar buurlanden te betrekken en aanmoedigen om haar kennis- en expertise met hen te delen. Vlaanderen zou, op vraag van de partners, een ondersteunende rol kunnen spelen. De mogelijkheden van het Erasmus⁺-programma van de Europese Unie zouden kunnen worden geëxploreerd als verlengstuk van een eventueel uitgebreid partnerschap tussen Vlaanderen en partners in zuidelijk Afrika m.b.t. jeugdbeleid en uitwisseling tussen jongeren.

3.5 ERVARINGSLESSEN UIT DE SAMENWERKING ROND CULTUUR (EN ERFGOED)

De samenwerking met zuidelijk Afrika is een dynamisch gebeuren, dat gestuwd wordt door de veelzijdige uitwisseling tussen culturele actoren in Vlaanderen en de regio.

Hoewel de Vlaams - Zuid-Afrikaanse samenwerking op het vlak van cultuur kan bogen op een relatief lange traditie, was die niet altijd van dezelfde kwaliteit. Aan Zuid-Afrikaanse zijde wisselde de gesprekspartner regelmatig en was de coördinatiestructuur moeilijk. De over de jaren heen opgebouwde relaties met het Zuid-Afrikaans Departement van kunst en cultuur (DAC) werden secundair. DAC was wel nog zijdelings betrokken als lid van de stuurgroep in Zuid-Afrika, maar was niet langer deel van de operationele uitvoering waardoor de contacten met de Vlaamse administratie wegvielen.

Na afloop van Batsha waren er nog enkele losse projecten, bottom-up ingediend door organisaties uit het veld en die vanuit verschillende kaders ondersteund werden, maar geen structurele en centraal aangestuurde samenwerking meer. Ook de relaties met de ZAF cultuuradministraties werden sindsdien niet meer structureel en centraal opgepikt.

Een onafhankelijke evaluatie van 12 jaar Vlaamse steun aan Unesco-projecten onder het Algemeen Unesco Trustfonds[68] was over het algemeen positief. Het FUT heeft ertoe bijgedragen dat Vlaanderen een belangrijke donor is geworden van UNESCO. Initiatieven gefinancierd onder het Trustfonds werden relevant bevonden. De geografische en thematische focus van het FUT hebben Vlaanderen een duidelijk profiel gegeven. De studie vermeldt dat flexibiliteit van Vlaanderen als donor sterk werd geapprecieerd door de partners en belanghebbenden. FUT-initiatieven hebben vaak een katalysator-effect gehad, die ertoe leiden dat andere donoren hier vaak later op intekenden. Het *Africa Nature*-project is hier een voorbeeld van. De studie stelt dat FUT-initiatieven vaak leidden tot uitkomsten die boven de verwachtingen lagen. Ook vindt de studie dat het FUT een effectief mechanisme is gebleken voor het bevorderen van de beleidsagenda van de Vlaamse regering en de ontwikkeling van Vlaamse netwerken in de VN en de EU. Detacheringen werden geïdentificeerd als een factor die bijdroegen tot het succes van FUT.

Toch identificeerde de studie een aantal aandachts- en verbeterpunten. Zo komt ze bijvoorbeeld tot de conclusie dat het FUT baat heeft bij meer nader omschreven doelstellingen, die het mogelijk zouden maken om de resultaten en uitkomsten van initiatieven beter op te volgen en te evalueren en duidelijkere selectiecriteria te definiëren, conform de principes van economie, efficiëntie en effectiviteit. De studie suggereert dat de voorkeur voor concrete projecten in plaats van steun aan instellingen en capaciteitsopbouw niet altijd de beste toegevoegde waarde voor Vlaanderen garandeert. Eigenaarschap van lokale partners, inclusief op politiek niveau, en engagementen op lange termijn worden geïdentificeerd als kritische factoren voor succes en duurzaamheid. Hoewel de meeste projecten de vooropgestelde doelstellingen haalden, stelt de studie vast dat in sommige gevallen financieringsgaten bestonden, waardoor de impact en duurzaamheid, maar ook de monitoring en kwaliteitsbeoordeling in het gedrang kwamen. De studie ziet mogelijkheden voor winsten op het vlak van economie en efficiëntie door meer in te zetten op een "train-the-trainers"-aanpak, waarbij internationale en Vlaamse experten nationale instellingen ondersteunen in plaats van directe training door internationale en Vlaamse experten te voorzien.

Tijdens de onderhandelingen over de vernieuwing van het FUT werd rekening gehouden met de resultaten en aanbevelingen van de onafhankelijke studie. Zo werd de focus bijvoorbeeld versterkt door meer specifieke indicatoren. De geografische en thematische focus op erfgoed en (zuidelijk) Afrika werden bewaard. 80% van de financiering zal worden ingezet op (zuidelijk) Afrika en 20% kan worden ingezet voor initiatieven die antwoorden op actuele noden.

3.6 ERVARINGSLESSEN UIT SAMENWERKING ROND TOERISME

Het potentieel van zuidelijk Afrika voor Vlaanderen als toeristische bestemming is onbekend. Hoewel de toeristische bezoeken aan Vlaanderen van toeristen uit zuidelijk Afrika in stijgende lijn gingen in de periode 1994-2014, lijkt deze regio nooit het onderwerp geweest van een studie van zijn potentieel of een gericht promotiebeleid. In het bijzonder in de hoge middeninkomens- en hoge inkomenslanden in de regio zou een nieuw doelpubliek kunnen worden aangeboord.

[68] Arbuiú, A., Evaluation of the UNESCO-Flanders Cooperation Agreement in the Field of Heritage, augustus 2014

4 HOOFDSTUK 4: CONCLUSIES EN OPTIES VOOR DE TOEKOMST

4.1 CONCLUSIES

Vlaanderen heeft in zuidelijk Afrika een degelijke reputatie als een betrouwbare, flexibele en innoverende partner. Hoewel deze niet overschat mag worden, heeft Vlaanderen een grotere invloed dan degene die men zou kunnen verwachten op basis van zijn bevolking en economie.

De relatie tussen zuidelijk Afrika en zijn partners in Europa en de VS is geëvolueerd van een relatie van afhankelijkheid naar één die meer evenwichtig is. Zuidelijk Afrika heeft een ruimere keuze aan internationale partners dan voordien. De partnerlanden van Vlaanderen in zuidelijk Afrika verwachten dat deze gewijzigde context wordt weerspiegeld in de bilaterale relaties die Vlaanderen met hen en de regio onderhoudt. Men stelt vast dat Vlaanderen het de laatste jaren moeilijker heeft om een politieke dialoog te voeren met haar partners.

De Vlaamse samenwerking met zuidelijk Afrika van de laatste twintig jaar kan goede resultaten voorleggen. Algemeen beschouwd is ze relevant gebleken. De door Vlaanderen initiatieven waren over het algemeen afgestemd op de noden en beleidsagenda's van de partners, wat hun duurzaamheid en impact heeft verhoogd.

De samenwerking is het meest succesvol gebleken in de domeinen waarvoor een duidelijk kader bestaat. Het kaderdecreet ontwikkelingssamenwerking is een voorbeeld van een dergelijk kader dat geïnstitutionaliseerd is. Een voorbeeld van een minder geïnstitutionaliseerd, maar niettemin succesvol, kader voor samenwerking is dat voor het jeugdbeleid. Beiden bieden modellen aan waaruit de Vlaamse overheid inspiratie zou kunnen opdoen om haar samenwerking in andere domeinen vorm en focus te geven.

De samenwerking met zuidelijk Afrika is eveneens succesvol gebleken in die domeinen waar werd ingezet op nauw omschreven thema's en niches. Dit geldt zowel voor samenwerking tussen overheden als tussen private en andere actoren. De succesvolle samenwerking van Vlaamse universiteiten en kennisinstellingen met partners in zuidelijk Afrika, in het bijzonder Zuid-Afrika, is een voorbeeld van het dynamische karakter van niet-gouvernementele samenwerking in de regio. Het succes van deze samenwerking hangt geenszins af van overheidsinterventies, maar van de sterktes, kennis, expertise en capaciteiten van de betrokken actoren. De overheid kan een ondersteunende rol spelen, waar nuttig, relevant en gewenst, door opportuniteiten voor samenwerking te identificeren en op te volgen en actoren samen te brengen.

Continuïteit is een andere bepalende factor voor de succesvolle samenwerking tussen Vlaanderen en zuidelijk Afrika gebleken. De beste resultaten vindt men terug in domeinen waarin Vlaanderen doorheen de jaren is blijven investeren.

Het voorbeeld van de samenwerking inzake jeugdbeleid toont aan dat de Vlaamse overheid over kennis en expertise beschikt die relevant kan zijn voor de partners van Vlaanderen in zuidelijk Afrika. In tijden van budgettaire krapte, kan dit een wijze zijn om het sterke engagement te bestendigen. Voorwaarde is dat hiervoor de nodige interesse is bij de betrokken partner.

Hoewel IT-middelen de nodige mogelijkheden bieden om op andere manieren samen te werken dan via contacten in persoon, kunnen zij niet volledig in de plaats komen van dergelijke contacten, maar kunnen ze deze wel aanvullen. Om geloofwaardig te zijn, dient de samenwerking van overheid tot overheid gericht op niches gepaard te gaan met een minimaal werkingsbudget, dat de inzet van het overheidsapparaat mogelijk maakt. Het voorzien van

voldoende financiële middelen is ook belangrijk om de geloofwaardigheid van de Vlaamse initiatieven te verzekeren.

4.2 OPTIES EN VISIE VOOR DE TOEKOMST

De ervaringslessen en conclusies de relevantie van de uitgangspunten en de strategische doelstellingen die de Vlaamse Regering voor zijn buitenlands beleid. De Vlaamse strategie voor zuidelijk Afrika vertaalt deze op geografisch niveau en dient de volgende karakteristieken te hebben.

- ze is een verlengstuk van het binnenlands beleid in zuidelijk Afrika;
- ze draagt bij tot de beleidsdomeinoverschrijdende belangenbehartiging in zuidelijk Afrika;
- ze is coherent en staat garant voor de coherentie van internationale beleidskeuzes met Vlaanderens internationale agenda en zijn agenda m.b.t. zuidelijk Afrika;
- ze beschouwt internationaal ondernemen, ontwikkelingssamenwerking en toerisme als integrale onderdelen van het Vlaamse beleid t.a.v. zuidelijk Afrika;
- ze draagt bij tot de verwezenlijking van de verdere internationalisering van de Vlaamse economie;
- ze wordt gevoerd in een meerlagige bestuur context;
- ze draagt bij tot een stabiele wereldorde gestoeld op het internationaal recht, de mensenrechten, duurzame ontwikkeling, culturele verscheidenheid en internationale solidariteit;
- ze is geënt op het vigerende VN-doelstellingenkader;
- ze sluit aan op het externe Europese beleid;
- ze speelt in op onmiskenbare Vlaamse sterktes zoals haar open, kennisintensieve en economie en de hoge kwaliteit van het Vlaamse onderwijs en de Vlaamse onderzoekswereld.

De Vlaamse strategie voor zuidelijk Afrika is een instrument dat moet bijdragen tot de verwezenlijking van de socio-economische agenda van de Vlaamse Regering, in overeenstemming met haar visie over de evolutie en de transities die Vlaanderen moet doorlopen om te kunnen beantwoorden op de huidige mondiale uitdagingen en die van de toekomst, zoals vastgelegd in de transversale beleidsnota die 2050 als horizon neem. De universele duurzame ontwikkelingsdoelstellingen van de 2030 agenda krijgen hierin de nodige aandacht.

De relevantie en de succesvolle uitvoering van de strategie zijn afhankelijk van de mate waarin ze ook inspeelt op de wensen van de partnerlanden. De strategie voor zuidelijk Afrika dient dan ook te worden gebaseerd op de idee dat het tot een evenwichtig internationaal partnerschap moet bijdragen tussen Vlaanderen en zijn partnerlanden, gestoeld op een politieke dialoog en gericht op de verwezenlijking van gezamenlijke belangen en doelstellingen.

De analyse van goede praktijken leert dat de samenwerking van overheid tot overheid aan de volgende randvoorwaarden en kenmerken moet voldoen:

- geloofwaardigheid, betrouwbaarheid en continuïteit: de samenwerking stoelt op duurzame investeringen in netwerken en relaties en het aanhouden van een specifieke lijn;

- aandacht voor de noden en wensen van de partners, in het bijzonder de belanghebbenden;
- relevantie: politiek belang dat de partner aan de problematiek hecht,
- eigenaarschap: samenwerking wordt gedragen door de Vlaamse Regering en de partnerlanden;
- focus en nichewerking: de samenwerking is gericht op een nauw omschreven terrein;
- interpersoonlijke uitwisseling en uitwisseling van kennis- en expertise;
- structuur: samenwerking gebeurt op een gestructureerde manier, éénmalige initiatieven buiten een duidelijk kader worden vermeden;
- innovatie;
- koppeling met derde partijen (andere landen/regio's) en/of multilaterale organisaties (EU, UNESCO, ...) in andere gebieden dan ontwikkelingssamenwerking kan een meerwaarde bieden, op voorwaarde dat dit kan bogen op een voldoende draagvlak en eigenaarschap van de betrokken partijen;
- beschikbaarheid van voldoende financiële middelen.

Het partnerschap dat dient te worden uitgebouwd, kan niet louter een zaak zijn van overheden, maar dient eveneens de relevante actoren en belanghebbenden te betrekken.

In de uitvoering van de strategie dient de Vlaamse overheid de beschikbare middelen (bijvoorbeeld het postennetwerk en de financiële instrumenten) op een coherente manier in te zetten. Dit vraagt om een versterkte coördinatie op het politieke niveau en op het niveau van de overheidsdiensten.

De strategie kan niet in een vacuüm worden uitgevoerd. Ze dient dan ook rekening te houden met de externe context. Vlaanderen dient dan ook op zoek te gaan naar mogelijkheden om met externe partners samen te werken.

In het volgende deel wordt de Vlaamse strategie voor zuidelijk Afrika uitgewerkt. Dit wordt vergezeld door een document dat de samenwerkingsgebieden en inhoudelijke krachtlijnen ter uitvoering van de Vlaamse strategie voor zuidelijk Afrika.

DEEL III: EEN VLAAMSE STRATEGIE VOOR ZUIDELIJK AFRIKA

1 HOOFDSTUK 1: VISIE, DOELEN, LEIDENDE BEGINSELEN EN WAARDEN

1.1 VISIE EN HOOFDDOELEN

Via haar strategie t.a.v. zuidelijk Afrika draagt de Vlaamse regering bij tot een nieuw internationaal partnerschap voor duurzame ontwikkeling, gebaseerd op solidariteit, gelijkheid, samenwerking en het internationaal recht, dat de volgende hoofddoelen heeft:

a) het bijdragen tot de verwezenlijking van regionale en mondiale publieke goederen (global public goods) die de hele wereldgemeenschap ten goede komen;
   i. In het bijzonder de verwezenlijking van de universele 2030 agenda voor duurzame ontwikkeling van de VN; en
   ii. de strijd tegen klimaatverandering[69] en de uitvoering van het klimaatakkoord van 12 december 2015;
b) het bijdragen tot de versterking van regionale samenwerking;
c) het verwezenlijken van de respectieve socio-economische agenda's van Vlaanderen en zijn partnerlanden;
d) Vlaamse belangenbehartiging in het buitenland

1.2 ALGEMENE DOELSTELLINGEN

De beleidsnota's van de leden van de Vlaamse Regering vormen de basis voor de vertaling van boven vernoemde visie en hoofdoelen naar algemene doelstellingen. Initiatieven die genomen worden in het kader van de strategie van de Vlaamse Regering zijn gericht op:

a) het ondersteunen van de inspanningen die haar partners leveren om de grote maatschappelijke uitdagingen aan te gaan waarmee ze geconfronteerd worden; m.n.:
   i. het verwezenlijken inclusieve economische groei, diversificatie en waardige jobcreatie;
   ii. het promoten van duurzame ontwikkeling, in het bijzonder:
      - de bestrijding van armoede en sociale ongelijkheid en het verwezenlijken van de waardig-werkagenda;
      - de uitbouw van solide sociale structuren[70];
   iii. de uitbouw en het behoud van solide democratische, politieke en juridische structuren (ibid); en

[69] Regeerakkoord 2014-2019, p. 156
[70] Regeerakkoord 2014-2019, p. 156 en beleidsnota buitenlands beleid, internationaal ondernemen en ontwikkelingssamenwerking

iv. het duurzaam beheren van uitzonderlijk milieu, natuurlijke rijkdommen en hulpbronnen en biodiversiteit

b) het versterken van de economische banden en wetenschappelijke samenwerking tussen en met de partners in de regio, door:

i. het stimuleren van de bilaterale handel en investeringen;

ii. het faciliteren van de creatie van reële economische opportuniteiten voor ondernemingen in Vlaanderen en de partnerlanden in zuidelijk Afrika, in het bijzonder voor (K)KMO's;

iii. het bevorderen van internationale samenwerking en de uitbouw van netwerken met de regio op het vlak van onderzoek, innovatie en wetenschap tussen kennisinstellingen en ondernemingen[71];

c) het bevorderen van sociale, culturele en interpersoonlijke uitwisseling tussen Vlaanderen en zijn partners, via:

i. het bevorderen van de internationale mobiliteit in wederzijdse richting van studenten, onderzoekers, leerkrachten en docenten[72];

ii. het ondersteunen van onderwijsinstellingen in het benutten van internationale samenwerkingsmogelijkheden met hun evenknieën[73];

iii. het voeren van een internationaal cultuurbeleid in lijn met het statuut van zuidelijk Afrika als diplomatieke en geografische prioriteit van de Vlaamse Regering[74];

iv. het faciliteren van uitwisselingen tussen jongeren uit Vlaanderen en zuidelijk Afrika[75];

1.3 LEIDENDE BEGINSELEN EN WAARDEN

In het nastreven van deze doelstellingen houdt de Vlaamse Regering zich aan de leidende beginselen van vrijheid, democratie, mensenrechten en fundamentele vrijheden, non-discriminatie, de principes van rechtsstaat en goed bestuur, het internationaal recht en de internationale milieu- en arbeidsstandaarden;

Bij de uitvoering van haar strategie neemt de Vlaamse Regering zich voor om consequent gelijke aandacht te schenken aan de drie pijlers van de duurzame ontwikkeling van de partnerlanden; d.i. economische ontwikkeling, sociale ontwikkeling en milieubescherming[76].

[71] beleidsnota economie, wetenschap en innovatie, p. 28.
[72] beleidsnota onderwijs, p. 25
[73] Idem, p. 44
[74] Regeerakkoord 2014-2019, p. 154 en beleidsnota cultuur 2014-2019, pp. 31-33 en
[75] beleidsnota jeugd 2014-2019, pp. 23-25.
[76] beleidsnota buitenlands beleid, internationaal ondernemen en ontwikkelingssamenwerking, pp. 39-40.

2 HOOFDSTUK 2: ALGEMENE BENADERING

De strategie van de Vlaamse Regering gaat uit van een globale aanpak t.a.v. zuidelijk Afrika. Via een aantal grote lijnen legt ze een coherent strategisch kader vast.

2.1 DIALOOG EN OVERLEG ALS BASIS VOOR SAMENWERKING

De Vlaamse Regering wenst dat de uitvoering van deze strategie gebaseerd wordt op breed overleg en een alomvattende politieke en beleidsdialoog met haar partners. De dialoog kan zowel formeel als informeel verlopen en is gericht op:

a) het bespreken van politieke en beleidsmatige vraagstukken van wederzijds of van algemeen belang, en

b) de evaluatie van relaties en samenwerking

Opdat deze dialoog het partnerschap betekenisvol zou kunnen voeden, zal de Vlaamse Regering er bij zijn partners op aandringen dat op regelmatige basis formele overlegmomenten worden georganiseerd op hoog politiek niveau of het niveau van hoge ambtenaren. Via dergelijke overlegmomenten nemen de betrokken ministers en/of hoge ambtenaren de poisslag te nemen van het partnerschap en de samenwerking binnen hun bevoegdheidsdomein en kunnen ze deze verdere impulsen geven.

2.2 OVERLEGFORA

De Vlaamse Regering wenst dat ten volle gebruik wordt gemaakt van de bestaande institutionele kanalen en fora (in het bijzonder de bestaande vaste gemengde commissies en de bilaterale consultaties in het kader van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking), maar wenst dat de dialoog ook op flexibele wijze en via andere kanalen en fora wordt gevoerd.

2.3 ACTOREN EN BELANGHEBBENDEN VAN HET PARTNERSCHAP

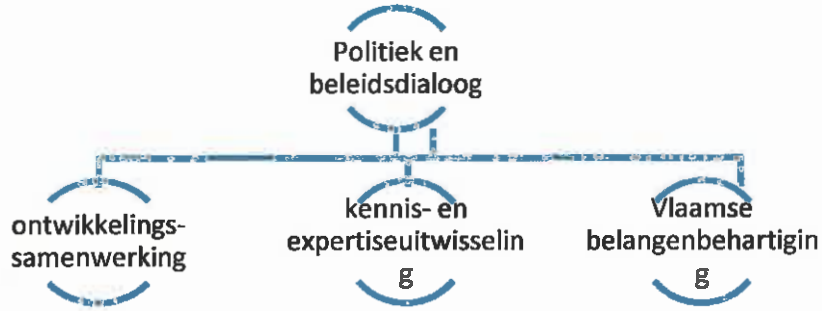
De Vlaamse Regering betracht om een zo groot mogelijk aantal gesprekspartners en belanghebbenden te betrekken en regelmatige feedback van hen te bekomen. De dialoog en het partnerschap tussen Vlaanderen en de landen in zuidelijk Afrika beperkt zich niet tot een gesprek of samenwerking tussen ministeries van buitenlandse zaken. Het partnerschap omvat minstens de volgende actoren en belanghebbenden:

- andere Vlaamse lijndepartementen en agentschappen en nationale departementen van de partnerlanden;
- sub-nationale en plaatselijke overheden;
- andere EU-lidstaten en donoren;
- de Europese Instellingen;
- multilaterale en regionale organisaties;
- ngo's;
- middenveldorganisaties;
- kennisinstellingen.

Waar nodig en relevant, kunnen andere belanghebbenden bij het partnerschap worden betrokken.

2.4 PIJLERS EN SAMENWERKINGSVORMEN

De strategie voor zuidelijk Afrika van de Vlaamse Regering stoelt op vier pijlers en samenwerkingsvormen, waarvan de politieke en beleidsdialoog de centrale pijler is, die coherentie verleent aan de acties en initiatieven die onder de strategie vallen, maar ook zijn eigen, specifieke beleidsdoelstellingen nastreeft. Daarnaast zet Vlaanderen bijkomend in op kennis- en expertise-uitwisseling, ontwikkelingssamenwerking en de promotie van Vlaamse belangen in zuidelijk Afrika.

Vlaanderen blijft inzetten op innoverende samenwerkingsvormen. Vlaamse overheidsdiensten gaan actief op zoek naar manieren waarop zij hun expertise ter beschikking kunnen stellen aan de partnerlanden, in zoverre hier vraag naar is. De overheidsdiensten gaan na in welke mate zij kunnen bijdragen tot de versterking van de capaciteit van de partnerlanden om beleid, strategieën, actieplannen, maatregelen en wetgevende kaders uit te werken en uit te voeren via bijvoorbeeld het gebruik van ICT-middelen, twinning en werkbezoeken en -verblijven.

2.5 RICHTSNOEREN

De uitvoering van de strategie houdt zich aan de volgende richtsnoeren:

a) *Eigenaarschap van de Vlaamse Regering*
De strategie voor zuidelijk Afrika wordt gedragen door de hele regering. Haar leden nemen elk binnen hun bevoegdheidsdomein en binnen hun begroting de nodige complementaire initiatieven om uitvoering te geven aan de strategie zuidelijk Afrika.

b) *Eigenaarschap van de partners*
Conform het voorgaande, dienen Vlaamse initiatieven ook en vooral door de partners in zuidelijk Afrika onderschreven te worden.

c) *Differentiatie*
De Vlaamse Regering past haar aanpak t.a.v. de individuele partners aan in functie van hun profiel, noden, problemen en prioriteiten en de kwaliteit en hechtheid van relaties tussen Vlaanderen en deze partners.

d) *Meerwaarde en relevantie*
Vlaanderen neemt initiatieven in domeinen waar hun meerwaarde en relevantie duidelijk aantoonbaar zijn.

e) *Doelmatigheid: economie, efficiëntie, effectiviteit*
De Vlaamse Regering zet in op een doelmatigheid: de financiële en andere middelen worden op een economische en efficiënte wijze ingezet, met het oog op de verwezenlijking van de grootst mogelijk effectiviteit en toegevoegde waarde.

f) *Complementariteit en integratie:*

De strategie zuidelijk Afrika werkt beleidsdomeinoverschrijdend. De verschillende beleidsdomeinen en –velden zetten hun middelen op een complementaire manier in, zodat zij elkaar zo veel mogelijk versterken. Er wordt zo veel mogelijk geopteerd voor een geïntegreerde aanpak.

g) *Duurzaamheid van resultaten*
De Vlaamse Regering zet in op initiatieven die duurzame resultaten opleveren. Ze investeert in relaties op lange termijn.

h) *Regionale impact:*
Er wordt actief gezocht naar initiatieven die een positieve regionale impact hebben en bijdragen tot de verwezenlijking van regionale publieke goederen.

2.6 GEOGRAFISCH TOEPASSINGSGEBIED

De Vlaamse strategie voor zuidelijk Afrika is van toepassing op de brede groep van partnerlanden waarmee Vlaanderen formele relaties onderhoudt en waarbij de Algemene Afgevaardigde van de Vlaamse Regering (AAVR) en de Vlaamse Economische Vertegenwoordiger (VLEV) geaccrediteerd zijn. Malawi, Mozambique en Zuid-Afrika blijven de prioritaire partnerlanden binnen de regio.

Sommige landen worden voornamelijk gedekt via een regionale invalshoek. Via deze invalshoek wenst de Vlaamse Regering samen te werken met haar partners in zuidelijk Afrika rond grensoverschrijdende thema's, met als doel om een bijdrage te leveren tot de verwezenlijking van regionale publieke goederen, die alle landen in de regio ten goede komen.

3 HOOFDSTUK 3: SAMENWERKINGSGEBIEDEN EN INHOUDELIJKE KRACHTLIJNEN

3.1 BIJDRAGEN TOT DE VERWEZENLIJKING VAN MONDIALE PUBLIEKE GOEDEREN

De samenwerking gevat onder deze hoofding dient bij te dragen tot de verwezenlijking van de volgende hoofddoelen en algemene doelstellingen van de Vlaamse strategie voor zuidelijk Afrika:

- Bijdragen tot de verwezenlijking van regionale en mondiale publieke goederen die de hele wereldgemeenschap ten goede komen: **hoofddoel** vermeld onder **1.1(a);**
- Promoten van duurzame ontwikkeling: **algemene doelstelling** vermeld onder **1.2(a)**

Internationale beleidsagenda's promoten

De Vlaamse strategie voor zuidelijk Afrika schrijft zich expliciet in de context van grote internationale beleidsagenda's in. Hiermee wenst de Vlaamse Regering bij te dragen tot de verwezenlijking van mondiale publieke goederen (global public goods). De door Vlaanderen geïdentificeerde prioriteiten binnen deze agenda's worden telkens weer beklemtoond in de politieke en beleidsdialoog.

Vlaanderen snijdt deze topics niet alleen aan in bilaterale context, maar zoekt ook naar concrete mogelijkheden om met haar partnerlanden hierrond samen te werken in andere contexten; bijvoorbeeld in de relevante VN-organisaties.

Vlaanderen houdt eveneens rekening met de internationale beleidsagenda van de EU in de regio en draagt zijn steentje bij tot de verwezenlijking van deze agenda, conform het voornemen van de Vlaamse Regering om haar buitenlands beleid te aligneren op het extern optreden van de EU.

De 2030 agenda en de strijd tegen klimaatverandering

Het bijdragen tot de verwezenlijking van de 2030 agenda voor duurzame ontwikkeling van de VN en een ambitieus internationaal afsprakenkader behoort tot de hoofddoelen van de Vlaamse strategie voor zuidelijk Afrika. Bijgevolg neemt ze zich voor om het Europese standpunt omtrent de 2030 agenda uit te dragen en bij te dragen tot de Europese klimaatdiplomatie en de uitvoering van het COP21-klimaatakkoord. De Vlaamse Regering neemt zich dan ook voor om haar gesprekspartners voortdurend aan te spreken op en hen te sensibiliseren voor de volgende elementen waarop ze in haar positie t.a.v. de 2030 ontwikkelingsagenda bijzondere nadruk heeft gelegd.

Vlaanderen onderstreept het belang van de rol van sub-nationale overheden bij de uitvoering, monitoring en evaluatie van de 2030 ontwikkelingsagenda. Als geëngageerde deelstaat zet het zelf in op beleidscoherentie voor duurzame ontwikkeling.

Mensenrechten, democratie en governance

Via haar strategie voor zuidelijk Afrika wenst de Vlaamse Regering ook bij te dragen tot de promotie van mensenrechten en democratie. Dit gebeurt in het kader van een vernieuwd Vlaams mensenrechtenbeleid.

Op vraag van de regeringen van de partnerlanden deelt Vlaanderen zijn ervaringen op het vlak van multilevel-governance bestuurlijke modellen.

3.2 BIJDRAGEN TOT DUURZAME ONTWIKKELING IN ZUIDELIJK AFRIKA

De samenwerking gevat onder deze hoofding dient bij te dragen tot de verwezenlijking van de volgende hoofddoelen en algemene doelstellingen van de Vlaamse strategie voor zuidelijk Afrika:

- Bijdragen tot de verwezenlijking van de universele 2030 agenda voor duurzame ontwikkeling en de strijd tegen klimaatverandering: **hoofddoel** vermeld onder **1.1.(a)**
- Bijdragen tot de verwezenlijking van de respectieve socio-economische agenda's van Vlaanderen en zijn partnerlanden: **hoofddoel** vermeld onder **1.1(c)**
- Ondersteunen van de inspanningen van de zuidelijk Afrikaanse partners om de grote maatschappelijke uitdagingen aan te gaan waarmee ze geconfronteerd worden: **algemene doelstelling** vermeld onder **1.2(a)**
- het faciliteren van de creatie van reële economische opportuniteiten voor ondernemingen in Vlaanderen en de partnerlanden in zuidelijk Afrika, in het bijzonder voor (K)KMO's: **algemene doelstelling** vermeld onder **1.2(b)**

Steun aan de duurzame ontwikkeling van de MOL: Malawi en Mozambique

De Vlaamse Regering kiest voor continuïteit en de duurzame verankering van de resultaten van haar ontwikkelingsbeleid. De Vlaamse ontwikkelingssamenwerking blijft dan ook prioritair gericht op deze regio. Conform haar wens om tot een gedifferentieerde aanpak te komen en grotere effectiviteit en impact te verkrijgen, gebruikt de Vlaamse Regering haar begroting ontwikkelingssamenwerking voor het verlenen van extra bilaterale steun aan die landen met de relatief zwakkere socio-economische uitgangsposities. Om deze redenen blijven Malawi en Mozambique prioritaire partnerlanden van de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking.

De besteding van de officiële ontwikkelingshulp (ODA) aan deze twee MOL zal verlopen conform de specifieke landenstrategieën die het Departement internationaal Vlaanderen uitwerkt in samenspraak met de betreffende landen. De middelen zullen worden ingezet in overeenstemming met de geldende internationale consensus over goede donorpraktijken. Een duidelijk concentratiebeleid blijft de basis van de Vlaamse ontwikkelingshulp aan Malawi en Mozambique.

Gezondheid en zorgsystemen ondersteunen

Gezondheid is een cruciale factor voor duurzame ontwikkeling. Vlaanderen kiest er dan ook voor om in Mozambique zijn steun aan de gezondheidssector verder te behouden. De keuze is gemotiveerd door de expliciete vraag van Mozambique. Vlaamse steun moet Mozambique in staat stellen om zijn gezondheidsdienstverlening toe te spitsen op meest voorkomende aandoeningen en de meest kwetsbare mensen in de samenleving.

Prioriteiten zijn:

a) basisgezondheidszorg,

b) vorming en management van goed opgeleid en patiëntvriendelijk zorgverstrekkers,

c) verder ontwikkelen van een cultuur van op wetenschappelijk bewijs gebaseerde gezondheidszorg, en

d) seksuele en reproductieve gezondheid en rechten.

Vlaanderen kan een duidelijke meerwaarde bieden op grond van de sterke positie die het inneemt op het vlak van gezondheidszorg. Bovendien beschikt Vlaanderen over topspelers in medisch onderzoek, biotechnologie en farmaceutisch onderzoek, zoals het Instituut voor Tropische Geneeskunde en de uitstekende medische departementen in universiteiten en onderzoekscentra. Met het Vlaams Instituut voor Biotechnologie beschikt Vlaanderen over onderzoekscentrum dat tot de top behoort. Vlaanderen herbergt ook een brede waaier aan ngo's die gezondheidsbevordering tot hun kerntaken rekenen.

Duurzame landbouw en voedselzekerheid stimuleren

Malawi's economie is sterk afhankelijk van landbouw. Kleinschalige landbouw is cruciaal voor de lokale voedselvoorziening en het levensonderhoud van de meerderheid (80%) van de bevolking. Daarom zet Vlaanderen, op vraag van de Malawische regering, in op steun aan de landbouwsector met de volgende doelen:

a) verbetering van toegang tot landbouwvoorlichting;

b) jobcreatie stimuleren in de landbouwsector;

c) evolutie van overlevingslandbouw naar marktgerichte landbouw;

d) ondersteuning van landbouworganisaties;

e) erkennen en versterken van de rol van vrouwen in de landbouwsector.

Vlaamse actoren, zoals bv. ILVO en VITO kunnen mogelijks een bijdrage leveren aan de bevordering van landbouwonderzoek en de opbouw van expertise.

Klimaatweerbaarheid verhogen en groene economie bevorderen

Zuid-Afrika blijft een prioritair partnerland van Vlaanderen. In haar samenwerking met Zuid-Afrika verlegt de Vlaamse Regering de klemtoon van haar inspanningen naar samenwerking om de gevolgen van de klimaatverandering te bestrijden. Dit gebeurt onder meer door initiatieven ter bevordering van de groene economie in Zuid-Afrika te ondersteunen, met het oog op de creatie van tewerkstelling. Gezien de hoge graad van (jeugd)werkloosheid en de daarmee gepaard gaande ongelijkheid en armoede onder de bevolking is dit nog steeds één van de topprioriteiten van de Zuid-Afrikaanse regering.

Vlaanderen wil zuurstof geven aan de drijvers van de Zuid-Afrikaanse groene economie: de (K)KMO's. Waardig werk voor vrouwen en jongeren bekleedt een prioritaire plaats. Dit kan eveneens een positief effect hebben op de bilaterale economische samenwerking. Bijzondere aandacht gaat naar sociaal ondernemerschap, het ontwikkelen van innovatieve modellen inzake ondernemerschap, en het aangaan van multi-actor partnerschappen in de groene economie. Waar mogelijk en relevant zullen Vlaamse partners hierbij betrokken worden. Ook in de sector landbouw en voedselzekerheid is er nood aan het opbouwen van klimaatweerbaarheid, zowel in Zuid-Afrika als in de regio, zoals blijkt uit de gevolgen van El Niño in zuidelijk Afrika. Zuid-Afrika wil waar mogelijk een regionale benadering hanteren inzake klimaatadaptatie, en wenst expertise en middelen te delen met de buurlanden. Vlaanderen doet een beroep op Zuid-Afrika om zijn

capaciteiten in te zetten om regionale samenwerking en duurzame ontwikkeling op regionaal niveau te bevorderen in bovengenoemde sector (zie ook 3.3).

3.3 REGIONALE SAMENWERKING ONDERSTEUNEN

De samenwerking gevat onder deze hoofding dient bij te dragen tot de verwezenlijking van de volgende hoofddoelen en algemene doelstellingen van de Vlaamse strategie voor zuidelijk Afrika:

- Bijdragen tot de verwezenlijking van regionale en mondiale publieke goederen die de hele wereldgemeenschap ten goede komen: **hoofddoel** vermeld onder **1.1(a)**
- Bijdragen tot de versterking van regionale samenwerking: **hoofddoel** vermeld onder **1.1(b)**

Regionale samenwerking via multilaterale en regionale integratieorganisaties

Vlaanderen zet in op grensoverschrijdende initiatieven die een impact hebben op duurzame ontwikkeling op regionaal niveau. Cf. de principes vermeld in de beleidsnota 2014-2019 buitenlands beleid, internationaal ondernemen en ontwikkelingssamenwerking[77] zal Vlaamse regionale ontwikkelingshulp die via multilaterale of regionale integratie-organisaties verloopt vooral ingezet op projecten en programma's die aansluiten bij de thema's van de Vlaamse bilaterale ontwikkelingshulp en waarvan duidelijk kan worden aangetoond dat een regionale aanpak een meerwaarde heeft t.o.v. een bilaterale aanpak.

Regionale samenwerking tussen andere actoren

Steun aan regionale samenwerking beperkt zich echter niet tot steun aan projecten en programma's van multilaterale of regionale integratie-instellingen. Ook grensoverschrijdende initiatieven tussen bijvoorbeeld middenveldorganisaties, kennisinstellingen en/of andere actoren kunnen worden ondersteund.

3.4 SAMENWERKING ROND NATUUR, BIODIVERSITEIT, KLIMAAT EN ENERGIE

De samenwerking gevat onder deze hoofding dient bij te dragen tot de verwezenlijking van de volgende hoofddoelen en algemene doelstellingen van de Vlaamse strategie voor zuidelijk Afrika:

- Bijdragen tot de verwezenlijking van regionale en mondiale publieke goederen die de hele wereldgemeenschap ten goede komen: **hoofddoel** vermeld onder **1.1(a)**
- Het duurzaam beheren van uitzonderlijk milieu, natuurlijke rijkdommen en hulpbronnen en biodiversiteit: **algemene doelstelling** vermeld onder **1.2(a)**

In haar beleid t.a.v. zuidelijk Afrika schenkt de Vlaamse Regering aandacht aan de ecologische pijler van duurzame ontwikkeling. Het duurzame beheer van haar natuurlijke rijkdommen, hulpbronnen en biodiversiteit is een kritische factor voor de ontwikkeling van zuidelijk Afrika. De ecosysteemdiensten die ze leveren zijn cruciaal voor de economie en het welvaren en welzijn van de lokale bevolking. De regionale fauna en flora is bovendien van buitengewoon belang voor de wereldwijde biodiversiteit. De negatieve effecten van de klimaatverandering laten zich sterk voelen in de regio, zonder dat alle landen in de regio hierop voldoende zijn voorbereid of afdoende kunnen reageren.

[77] beleidsnota 2014-2019 buitenlands beleid, internationaal ondernemen, ontwikkelingssamenwerking, pp. 43-44.

Aandacht voor het milieu is dan ook een transversaal thema van de Vlaamse samenwerking met zuidelijk Afrika. De holistische notie van ecoysteemdiensten staat hierin centraal. Gerichte samenwerking tussen Vlaanderen en zuidelijk Afrika zou in de volgende domeinen kunnen gebeuren:

a) Duurzaam beheer en instandhouding van natuurlijke rijkdommen:
   i. Natuurbescherming, bosbeheer en de instandhouding van biodiversiteit
   ii. Duurzaam toerisme
   iii. Duurzaam en geïntegreerd beheer van kustzonegebieden
   iv. Duurzame landbouw
   v. Duurzaam beheer van visbestanden
   vi. Duurzaam waterbeheer, bescherming van watervoorraden, de verwerking van afvalwater en sanitaire diensten
   vii. Afvalbeheer en –vermindering, recycling en andere processen voor hergebruik

b) Duurzame energie:
   i. Algemeen energiebeleid, productie en distributie
   ii. Hernieuwbare energie
   iii. Energie-efficiëntie

3.5 VERSTERKEN VAN DE ECONOMISCHE BANDEN EN WETENSCHAPPELIJKE SAMENWERKING

De samenwerking gevat onder deze hoofding dient bij te dragen tot de verwezenlijking van de volgende hoofddoelen en algemene doelstellingen van de Vlaamse strategie voor zuidelijk Afrika:

- Het verwezenlijken van de respectieve socio-economische agenda's van Vlaanderen en zijn partnerlanden: **hoofddoel** vermeld onder **1.1(a)**
- Vlaamse belangenbehartiging in het buitenland: **hoofddoel** vermeld onder **1.1(a)**
- Het verwezenlijken van inclusieve economische groei, diversificatie en waardige jobcreatie: **algemene doelstelling** vermeld onder **1.2(a)**
- Het versterken van de economische samenwerking tussen en met de partners in de regio: **algemene doelstelling** vermeld onder **1.2(b)**

Stimuleren van bilaterale handel, investeringen en creatie economische opportuniteiten voor (K)KMO's

Vlaanderen zal initiatieven ontplooien die bijdragen tot de verwezenlijking van de eerste twee subdoelstellingen vermeld onder punt 1.2.b. m.b.t. de versterking van de economische banden en samenwerking met de partners in zuidelijk Afrika; m.n.:

a) het stimuleren van de bilaterale handel en investeringen;
b) het faciliteren van de creatie van reële economische opportuniteiten voor ondernemingen in Vlaanderen en de partnerlanden in zuidelijk Afrika, in het bijzonder voor (K)KMO's.

In zijn activiteiten en inzet van subsidiemiddelen laat het zich leiden door de beginselen van maatschappelijk verantwoord ondernemen en de VN- en OESO-leidraden m.b.t. internationaal ondernemen en mensenrechten.

Bevorderen van internationale samenwerking en netwerken op het vlak van onderzoek en innovatie

Vlaanderen zet eveneens in op het bevorderen van internationale samenwerking en de uitbouw van netwerken in zuidelijk Afrika op het vlak van onderzoek, innovatie en wetenschap tussen kennisinstellingen en ondernemingen. Dit doet het vooral met Zuid-Afrika, dat over sterke kennisinstellingen en goede onderzoeksinfrastructuur beschikt en nu al een rol speelt als regionale hub voor onderzoek en innovatie. De bestaande solide samenwerkingsverbanden tussen Vlaamse en Zuid-Afrikaanse universiteiten, onderzoekscentra en andere kennisinstellingen dienen te worden versterkt in het kader van Europese onderzoeks- en innovatieprogramma's en -initiatieven, zoals Horizon 2020, en de eigen Vlaamse bilaterale samenwerkingsakkoorden in het domein van onderzoek en innovatie. Ook in de samenwerking met zuidelijk Afrika zal de Vlaamse Regering het concept van de "triple helix", de samenwerking tussen overheid, kennis- en onderwijsinstellingen en bedrijven, promoten

Er wordt onderzocht of samenwerking op het vlak van basisonderzoek niet kan worden uitgebreid tot nieuwe domeinen medisch onderzoek en de inrichting van zorgsystemen op grond van de volgende feiten:

a) het Vlaams regeerakkoord identificeert zorg als één van haar twee grote prioriteiten;
b) Vlaanderen staat sterk op het vlak van medisch onderzoek, biotechnologie en farmaceutisch onderzoek;
c) de grote relevantie van medisch onderzoek en de organisatie van gezondheidssystemen voor de verwezenlijking van de socio-economische agenda's en de duurzame ontwikkeling van de Vlaamse partnerlanden in zuidelijk Afrika;
d) het feit dat de Vlaamse ontwikkelingssamenwerking zich in Mozambique concentreert op gezondheidszorg.

Een versterkte Vlaamse academische diplomatie in zuidelijk Afrika biedt hiervoor ondersteuning. Zij beperkt zich niet tot het louter faciliteren van contacten en netwerking tussen onderzoekers en kennisinstellingen, maar identificeert ook opportuniteiten en draagt bij , waar nuttig en relevant, tot de opzet en uitvoering van projecten die deze opportuniteiten concretiseren.

Vlaamse troeven uitspelen

In domeinen waar zuidelijk Afrika voor grote uitdagingen staat, bijv. energie- en milieudiensten, ICT, gezondheidszorg, landbouw en voedselzekerheid, en waterbeheer, beschikt Vlaanderen over troeven die haar partners in zuidelijk Afrika tot nut kunnen zijn. In de uitvoering van de strategie wordt er naar gestreefd om deze Vlaamse troeven zo veel mogelijk uit te spelen in alle domeinen van samenwerking, waar nuttig en relevant:

- Vlaamse havens
- Vlaamse kennis- en onderzoeksinstellingen
  - Vlaamse universiteiten
  - Strategische Onderzoekscentra (SOC) zoals Imec, VITO, VIB, iMinds en de SOC Maakindustrie
  - Andere onderzoekscentra zoals ILVO, VLIZ, ITG enz.
- Vlaamse sectorale innovatiespelers en –promotoren zoals Cleantech Flanders of Flanders Care

- Vlaamse bedrijven in de sectoren van de hernieuwbare energie en de milieutechnologie en –diensten

Bijzondere relevantie/ selectiecriteria

In het kader van dit luik van de samenwerking wordt voorkeur gegeven aan Vlaamse overheidsinitiatieven die:

a) een grote relevantie voor de duurzame ontwikkeling van het partnerland hebben,

b) grensoverschrijdende spillovereffecten genereren en bijdragen tot de verwezenlijking van regionale publieke goederen,

c) bijdragen tot capaciteitsopbouw van en kennisoverdracht aan (K)KMO's, kennisinstellingen, middenveldorganisaties en andere relevante actoren in de partnerlanden,

d) de partnerlanden helpen in het verwezenlijken van hun doelstellingen m.b.t. de overige maatschappelijke uitdagingen vermeld punten 1.1.a(i-iii).

3.6 BEVORDEREN VAN SOCIALE, CULTURELE EN INTERPERSOONLIJKE UITWISSELINGEN

De samenwerking gevat onder deze hoofding dient bij te dragen tot de verwezenlijking van de **algemene doelstelling** van de Vlaamse strategie voor zuidelijk Afrika vermeld onder **1.2(b):** het bevorderen van sociale, culturele en interpersoonlijke uitwisseling tussen Vlaanderen en zijn partners

Mobiliteit en samenwerking in onderwijs

Vlaanderen wil zowel kansen bieden aan studenten uit zuidelijk Afrika om in Vlaanderen te komen studeren als Vlaamse studenten de mogelijkheid geven om internationale ervaring in zuidelijk Afrika op te doen. Vlaanderen maakt ten volle gebruik van de eigen programma's en het Europese Erasmus Mundus programma om opleiding en internationale mobiliteit van (Master)studenten, onderzoekers en docenten in wederzijdse richting te bevorderen.

Via de Vlaamse academische diplomatie worden de troeven van het Vlaamse hoger onderwijsaanbod in zijn geheel en het bestaande Vlaamse beurzenprogramma voor buitenlandse studenten gepromoot. Ook wordt de Vlaamse academische diplomatie ingezet, op vraag van actoren en belanghebbenden, voor het identificeren en faciliteren van concrete opportuniteiten voor samenwerking.

Op vraag van partners kan Vlaamse overheid expertise delen en uitwisselen op het vlak van onderwijs- en vormingsbeleid. Hiervoor wordt voortgebouwd op bestaande goede praktijken zoals Klascement, een gratis online platform waar leerkrachten materiaal en leermiddelen delen voor leerlingen van alle leeftijden, en waaraan momenteel al leerkrachten uit Zuid-Afrika aan deelnemen. Ook kan de Vlaamse overheid expertise delen en uitwisseling m.b.t. scholeninspectie organiseren, zoals nu al het geval is in Suriname en Congo. Vlaanderen onderzoekt de mogelijkheden tot samenwerking in deze materies met het VVOB en de VLIR-UOS.

Naast bilaterale samenwerking wenst de Vlaamse Regering ook binnen een multilaterale context rond onderwijs samen te werken met zuidelijk Afrika, m.n. in de context van het Education 2030-programma van UNESCO. *Cultuur en erfgoed*

De 2030 agenda voor duurzame ontwikkeling identificeert de 2030 agenda als een transversaal thema. De landen van zuidelijk Afrika kennen rijke culturele tradities en een grote taal- en

cultuurdiversiteit. Het Vlaams engagement m.b.t. de vrijwaring van culturele diversiteit (cf. de Unesco-conventie culturele diversiteit) vertaalt zich eveneens in het Vlaams buitenlands beleid t.a.v. zuidelijk Afrika.

Vlaanderen voert een internationaal cultuurbeleid in zuidelijk Afrika gericht op het bevorderen van contacten, netwerken en uitwisseling tussen kunstenaars, gezelschappen culturele instellingen en festivals uit Vlaanderen en zijn partners. Ook in die regio dient Vlaanderen synoniem te worden voor *State of the art*. Hiervoor worden o.a. middelen uit het culturele rugzakje ingezet. Ook houdt het actieplan culturele diplomatie expliciet rekening met het statuut van zuidelijk Afrika als geografische prioriteit van het Vlaams buitenlands beleid. Vlaanderen opteert voor een culturele uitwisseling in twee richtingen en ontplooit initiatieven gericht op wederzijdse uitwisseling en capaciteitsopbouw.

Vlaanderen biedt haar expertise aan op het vlak van de bescherming en het beheer van immaterieel erfgoed. O.a. via het UNESCO-trustfonds streeft Vlaanderen ernaar om de actoren in zuidelijk Afrika die instaan voor de duurzame bescherming en het beheer van het materieel en immaterieel erfgoed te ondersteunen. Het blijft inzetten op projecten die een katalysator-effect hebben.

De samenwerking van Vlaanderen met zuidelijk Afrika op het vlak van cultuur en erfgoed zal rekening houden met de visie van de EU zal ontwikkelen over de plaats van cultuur in externe relaties.

Jeugd

Vlaanderen blijft investeren in samenwerking met zuidelijk Afrika op het vlak van jeugd. Deze wordt o.a. vorm gegeven via de vijfjarenplannen om jongerenvrijwilligers en middenveldorganisaties in Zuid-Afrika te versterken die Vlaanderen ondersteunt in het kader van het cultureel akkoord met Zuid-Afrika. Projecten worden voorgesteld door de Zuid-Afrikaanse partners op basis van de conclusies van de Youth Volunteer Summit georganiseerd door het Zuid-Afrikaanse agentschap voor jeugd, met steun van de Vlaamse overheid. Vlaanderen onderzoekt eveneens de mogelijkheid van het opzetten van een kennisnetwerk over jeugd in Zuid-Afrika (Jeugd partnerschap).

In zijn dialoog en samenwerking met Zuid-Afrika rond jeugd zal Vlaanderen aandacht vragen voor de regionale dimensie en de Zuid-Afrikaanse partner uitnodigen om projecten te selecteren die ook de jeugd uit omringende landen betrekt. Het verkent eveneens de mogelijkheid om met andere landen in de regio een internationale jeugdwerking op te zetten. Op vraag van geïnteresseerde buurlanden zouden bijvoorbeeld de tools en databanken die Vlaanderen voor Zuid-Afrika ontwikkelde kunnen worden aangepast voor gebruik binnen hun nationale context. In het kader van het Erasmus+ zou de piste kunnen worden onderzocht om een partnerschap rond internationale mobiliteit van jongeren op te zetten tussen Vlaanderen en minstens twee landen uit zuidelijk Afrika.

4 HOOFDSTUK 3: COÖRDINATIE, COHERENTIE EN SYNERGIËN BEVORDEREN

4.1 GEÏNTEGREERDE AANPAK GERICHT OP SYNERGIECREATIE

In de uitvoering van deze strategie streeft Vlaanderen naar het creëren van synergiën tussen de verschillende initiatieven die het ontplooit. Concreet betekent dit dat deze zoveel mogelijk op elkaar moeten inhaken en elkaar versterken.

4.2 COÖRDINATIE, COHERENTIEBEWAKING EN DIENSTVERLENING: DE ROL VAN HET DEPARTEMENT INTERNATIONAAL VLAANDEREN ALS FACILITATOR

Een dergelijke aanpak en het brede pallet aan thema's dat door deze strategie wordt afgedekt, vraagt om een versterkte coördinatie en coherentie van het Vlaamse beleid t.a.v. zuidelijk Afrika. Cf. de nota aan de Vlaamse Regering van 17 juli 2015 betreffende het groeitraject van het Departement internationaal Vlaanderen naar een volwaardige Vlaams ministerie van buitenlandse zaken komt het aan het Departement toe om de rol als coördinator en coherentiebewaker van de strategie zuidelijk Afrika op zich te nemen. Het departement ondersteunt de leden van de Vlaamse Regering en de overheidsdiensten die onder hun voogdij vallen bij het ontplooien van initiatieven gericht op samenwerking met zuidelijk Afrika. In het bijzonder verleent het Departement internationaal Vlaanderen de volgende dienstverlening:

- diplomatieke en juridische adviesverlening m.b.t. zuidelijk Afrika
- ondersteuning en facilitering van netwerkvorming tussen Vlaamse actoren en belanghebbenden van de strategie en hun evenknieën in zuidelijk Afrika
- identificatie van opportuniteiten tot samenwerking in zuidelijk Afrika voor de actoren en belanghebbenden
- informatieverstrekking aan de Vlaamse overheidsdiensten in functie van de specifieke doelstellingen die de Vlaamse Regering in deze strategie vastlegde voor al haar bevoegdheidsdomeinen.
- ondersteuning van de uitwerking van deze opportuniteiten tot concrete acties
- ondersteuning en begeleiding van de uitvoering van deze acties
- facilitering van werkbezoeken en –verblijven.

4.3 INTERDEPARTEMENTALE COÖRDINATIE VIA SOIA

In de schoot van het Strategisch Overlegorgaan Internationale Aangelegenheden (SOIA), wordt een dossierteam zuidelijk Afrika opgericht dat belast wordt met de coördinatie en de opvolging van de uitvoering van deze strategie. Het SOIA-dossierteam verzekert niet alleen een vlotte informatiedoorstroom en overleg, maar is ook het kanaal via het welke de betrokken Vlaamse overheidsdiensten op zoek gaan naar synergievorming en het opzetten van gezamenlijke acties voorbereiden. Het dossierteam speelt ook een centrale rol in de voorbereiding en de opvolging van de (sectorale) politieke en beleidsdialoog. In de aanloop van formele overlegmomenten maakt het dossierteam een stand van zaken op van de uitvoering van strategie en formuleert eventuele aanbevelingen. Via het dossierteam kan ook de link worden gelegd met andere betrokken Vlaamse actoren.

4.4 RAPPORTERING UITVOERING STRATEGIENOTA

De uitvoering van de strategie zuidelijk Afrika wordt jaarlijks besproken op het voorzitterscollege, dat in dialoog met de politiek de strategische lijnen uitteken rond beleidsdomeinoverschrijdende werking van de Vlaamse overheid. De betrokken leden van de Vlaamse Regering maken gebruik van hun beleidsbrieven om te rapporteren over de wijze waarop zij bijdragen aan de uitvoering van de strategienota.

4.5 DIPLOMATIEKE VERTEGENWOORDIGING IN ZUIDELIJK AFRIKA

De Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering (AAVR) in zuidelijk Afrika fungeert als de vooruitgeschoven post van Vlaanderen en facilitator *in situ* van de strategie zuidelijk Afrika. Als dusdanig vervult ze de dienstverlenende taken van het Departement internationaal Vlaanderen in zuidelijk Afrika. In het kader van kennis- en expertise-uitwisseling faciliteert de AAVR werkbezoeken van Vlaamse experten. Korte detacheringen van experts uit Vlaamse overheidsdiensten naar de AAVR kunnen worden overwogen om dergelijke uitwisseling te stimuleren en de AAVR tijdelijk te versterken met gespecialiseerde kennis.

4.6 MIDDELEN GERICHT EN COMPLEMENTAIR INZETTEN

Het bewaken van de coherentie en het creëren van synergiën tussen verschillende Vlaamse initiatieven dient zich eveneens te vertalen in de afstemming van de financiële en andere middelen die hiervoor worden ingezet. In tijden van budgettaire besparingen dienen deze middelen nog meer op een economische, efficiënte en effectieve wijze te worden ingezet, om tot betere resultaten en impact te komen.

4.7 SAMENWERKING MET EXTERNE EN EUROPESE PARTNERS

Vlaanderen zal ook zoeken naar synergiecreatie met andere partners; in het bijzonder in Europees verband. De Vlaamse Regering houdt rekening met het Europees extern optreden in zuidelijk Afrika en stemt haar beleid hier zo veel mogelijk op af. De Vlaamse Regering gaat op zoek naar mogelijkheden tot samenwerking met andere Europese partners en donoren en blijft inzetten op innovatieve projecten die een katalysatoreffect hebben.

Vlaanderen zal gebruik maken van een eventueel Europees financieringsinstrument voor twinning en kennistransfer zou een goede hefboom bieden voor de inzet van Vlaamse experten voor kennis- en expertise-uitwisseling met middeninkomenslanden zoals Zuid-Afrika en Botswana[78].

[78] Een idee gesuggereerd door de Europese Commissie en de EDEO in hun gezamenlijke openbare raadpleging over de herziening van het ACS-EU partnerschap (Cotonou).

BIJLAGE I: IMPORT VAN EN EXPORT NAAR ZUIDELIJK AFRIKA

1.1 HANDEL: IMPORT EN EXPORT VAN VLAANDEREN MET ZUIDELIJK AFRIKA

Tussen 1994 en 2013 nam de export van Vlaanderen naar en zijn partnerlanden in zuidelijk Afrika toe. In absolute cijfers steeg de export met Zuid-Afrika het meest: van 259,5 miljoen € in 1994 naar 1.350,27 miljoen € in 2013. De exportcijfers voor de overige landen liggen veel lager, maar in percentage uitgedrukt was de stijging voor deze landen hoger in dezelfde periode. Voor de periode 1994-2013 steeg de export naar Zuid-Afrika gemiddeld jaarlijks met 27,3%, naar Botswana met 69,7%, naar Mozambique met 88,1 %, en naar Namibië zelfs met 158,5%.

Import en export van Vlaanderen met zuidelijk Afrika (miljoen €)

	1994		1999		2004		2009		2013	
	EXPORT	IMPORT	EXPORT	IMPORT	EXPORT	IMPORT	EXPORT	IMPORT	EXPORT	IMPORT
Zuid-Afrika	259,54	-	460,80	-	700,98	1.212,16	791,05	1.187,63	1.350,27	1.422,57
Botswana	7,24	-	2,13	-	1,69	13,04	32,98	80,56	96,00	592,86
Mozambique	2,68	-	8,81	-	4,03	376,60	11,76	211,09	44,88	289,85
Zambia	4,09	-	6,19	-	3,67	68,22	8,30	71,97	36,46	69,30
Malawi	2,38	-	2,47	-	1,31	12,62	6,41	19,96	20,94	21,24
Namibië	0,47	-	2,57	-	4,52	14,77	12,83	27,35	14,16	270,60
Zimbabwe	10,96	-	15,87	-	7,14	14,84	8,11	9,70	13,35	51,72

Bron: Instituut voor de Nationale Berekeningen.

Botswana

Miljoen euro	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Import	38	74	81	146	146	221	593	1711
Export	40	50	33	33	37	50	97	142
Balans	2	-24	-48	-113	-109	-171	-583	-1569

Voornaamste importproduct: diamant (92%) - voornaamste exportproduct: diamant (99,97%)

Lesotho

1.000 euro	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Import	98.881	136.789	239.861	218.183	184.070	245.120
Export	1.044	1.076	1.581	1.924	785	2.068
Balans	-97.837	-135.713	-238.280	-216.258	-583	-243.052

Malawi

1.000 euro	2009	2010	2011	2012	2013
Import	19.968	17.864	28.305	21.716	21.200
Export	14.261	13.515	11.214	23.716	24.000
Balans	-5.707	-4.349	-17.091	2.000	2.800

Belangrijkste exportproducten: chemische producten (90%) – belangrijkste importproducten: voedselproducten (90%)

Mozambique

1.000 euro	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Import	404.827	201.171	211.426	503.947	422.424	448.262	290.246	255.064
Export	7.688	10.794	13.728	34.934	22.951	55.483	60.399	59.861
Balans	-397.139	-190.377	-197.698	-469.013	-399.473	-392.779	-229.847	-95.203

Belangrijkste importproducten: onedele metalen (88,3%). Belangrijkste exportproducten: chemische en farmaceutische producten (53,1%) en machines en toestellen (24,7%)

Zuid-Afrika

miljoen euro	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Import	1.966	2.113	1.356	1.603	1.840	1.894	1.624	1.985
Export	1.102	1.236	946	1.264	1.637	1.747	1.493	1.350
Balans	-864	-877	-410	-339	-203	-147	-131	-635

Belangrijkste exportproducten (2014): onderdelen van kernreactoren, stoomketels en machines (19%), farmaceutische producten (10%) en auto's (9,8%) – Belangrijkste importproducten: auto's en tractoren (31%), edelstenen en edele metalen (24%) en staal (10%).

Aantal informatieaanvragen bij FIT van Vlaamse bedrijven over sub-Sahara/ zuidelijk Afrika

	Land	2010	2011	2012	2013	2014	Totaal
1	Zuid-Afrika	28	39	47	54	65	233
2	DR Congo	11	8	11	21	22	73
3	Kenia	12	12	10	15	24	73
4	Ivoorkust	12	9	9	11	20	61
5	Angola	5	8	18	10	17	58
6	Ghana	8	2	13	11	9	43
7	Ethiopië	4	3	3	9	19	38
8	Nigeria	5	2	6	7	16	36
9	Senegal	7	7	6	4	8	32
10	Mozambique	4	4	7	4	12	31
11	Namibië	3	4	10	2	6	25
12	Tanzania	4	2	3	6	6	21
13	Benin	2	0	6	5	7	20
14	Kameroen	3	3	4	3	3	16
15	Madagaskar	2	4	1	3	6	16
16	Mauritanië	2	2	6	3	2	15
17	Botswana	0	1	5	3	5	14
18	Soedan	3	4	3	2	1	13
19	Congo (Brazaville)	5	2	1	2	2	12
20	Oeganda	1	1	2	2	6	12
21	Togo	1	0	6	3	2	12
22	Gabon	2	4	3	0	2	11
23	Rwanda	4	0	1	2	3	10
24	Mali	0	1	3	2	3	9
25	Zambia	3	1	0	2	2	8
26	Zimbabwe	2	1	2	1	2	8
27	Burkina Faso	0	0	2	1	3	6
28	Guinea	1	0	2	3	0	6
29	Mauritius	1	1	1	1	2	6
30	Sierra Leone	0	1	2	1	2	6
31	Burundi	2	1	1	0	1	5
32	Gambia	2	1	1	0	2	5
33	Liberia	0	0	3	0	2	5
34	Kaapverdië	1	0	1	0	2	4
35	Guinea-Bissau	0	0	1	1	1	3
36	Lesotho	1	1	1	0	0	3
37	Malawi	1	1	0	0	1	3
38	Niger	0	0	1	0	2	3
39	Swaziland	0	1	2	0	0	3
40	Tsjaad	1	0	1	0	1	3
41	Equatoriaal Guinea	0	0	1	0	1	2
42	Seychellen	1	0	0	0	1	2
43	Centraal-Afrikaanse Republiek	0	0	1	0	0	1
44	Somalië	0	0	1	0	0	1
45	Djibouti	0	0	0	0	0	0
46	Zuid-Soedan	0	0	0	0	0	0
	Totaal	145	142	207	195	291	986

BIJLAGE II: TOERISME VAN EN NAAR ZUIDELIJK AFRIKA

2.1 TOERISTEN IN VLAANDEREN AFKOMSTIG UIT ZUIDELIJK AFRIKA (2005-2014)

Evolutie van het aantal aankomsten van 2005 tot 2014 - Vlaanderen inbound

Land van herkomst	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	Trend 2005-14
Angola	673	941	963	1.143	1.094	1.087	1.231	1.156	1.309	1.221	81%
Botswana	37	67	205	100	89	122	145	420	172	143	286%
Lesotho	27	46	105	38	44	52	39	76	102	54	100%
Madagaskar	160	154	173	256	303	276	280	317	292	286	79%
Malawi	61	188	86	76	63	75	80	92	91	97	59%
Mauritius	267	49	204	192	231	219	288	319	353	314	18%
Mozambique	90	91	181	156	156	123	178	161	139	195	117%
Namibië	228	419	301	189	200	299	320	250	220	262	15%
Swaziland	307	321	567	914	849	918	768	773	641	1.121	265%
Zambia	127	77	66	76	114	132	124	139	167	243	91%
Zimbabwe	689	479	529	426	489	647	542	551	501	346	-50%
Zuid-Afrika	8.729	10.187	7.707	7.157	6.319	6.717	7.536	7.035	7.950	8.471	-3%
Totaal/ gemiddelde	11.395	13.019	11.087	10.723	9.951	10.667	11.531	11.289	11.937	12.753	88%

Evolutie van het aantal overnachtingen van 2005 tot 2014 - Vlaanderen inbound

Land van herkomst	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	Trend 2005-14
Angola	1.429	1.883	1.708	2.106	2.309	2.897	2.680	2.440	3.666	3.727	160,8%
Botswana	94	235	769	333	213	407	352	703	599	537	471,3%
Lesotho	79	163	188	124	116	122	96	221	261	134	69,6%
Madagaskar	342	376	406	762	759	603	678	715	827	608	77,8%
Malawi	150	407	262	217	201	228	200	311	324	422	181,3%
Mauritius	771	153	508	545	568	592	1.772	1.763	928	711	-7,8%
Mozambique	222	311	643	625	553	507	472	462	403	621	179,7%
Namibië	525	763	764	489	577	800	591	880	577	747	42,3%
Swaziland	705	689	1.072	1.726	1.794	1.863	1.765	1.615	1.253	2.268	221,7%
Zambia	388	280	220	206	344	469	419	598	538	617	59,0%
Zimbabwe	1.648	1.156	1.110	961	1.111	1.558	1.313	1.288	1.451	1.052	-36,2%
Zuid-Afrika	19.973	21.618	21.381	18.636	15.970	17.967	20.805	19.779	21.307	22.676	13,5%
Totaal/ gemiddelde	26.326	28.034	29.031	26.730	24.515	28.013	31.143	30.775	32.134	34.120	119%

Toerisme Vlaanderen obv FOD Economie, ADSEI – *cijfers voor 2014 zijn voorlopige cijfers

2.2 TOERISTEN UIT BELGIË OP BEZOEK IN ZUIDELIJK AFRIKA (2005-2014)

Evolutie van het aantal aankomsten van 2005 tot 2014 - België outbound

Land van aankomst	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Trend 2005-14
Angola	7.459	1.016	1.654	1.654	1.650	1.472	1.458	1.258	1.281	1.230	-83,5%
Botswana	1.680	1.756	2.265	2.462	1.813	1.782	1.786	1.787	2.408	2.928	74,3%
Lesotho	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0%
Madagaskar	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0%
Malawi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0%
Mauritius	8.973	9.216	10.945	11.796	10.254	10.214	12.029	10.967	11.566	10.774	20,1%
Mozambique	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0%
Namibia	3.240	3.753	6.400	4.909	5.647	7.024	6.170	6.619	7.205	7.746	139,1%
Swaziland	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0%
Zambia	1.181	1.390	1.413	1.059	1.245	1.013	1.163	1.313	1.555	1.663	40,9%
Zimbabwe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0%
Zuid-Afrika	28.966	30.125	32.075	31.786	29.833	30.716	30.628	33.480	32.975	36.303	25,3%
Totaal/gemiddelde	51.499	47.256	54.753	53.665	50.441	52.221	53.233	55.424	56.990	60.644	18,0%

Evolutie van het aantal overnachting van 2005 tot 2014 - België outbound

Land van aankomst	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	Trend 2005-14
Angola	8.053	2.324	3.004	2.277	9.231	10.122	3.443	2.971	3.025	2.905	-63,9%
Botswana	15.801	16.137	14.672	13.689	13.185	11.488	11.509	11.518	15.522	18.872	19,4%
Lesotho	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0%
Madagaskar	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0%
Malawi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0%
Mauritius	117.210	120.987	132.145	148.043	138.764	138.874	150.952	154.761	159.050	148.159	26,4%
Mozambique	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0%
Namibië	8.356	8.095	94.424	66.217	76.172	94.746	83.227	89.289	97.182	104.482	1150,3%
Swaziland	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0%
Zambia	12.397	14.596	14.843	11.121	13.072	10.634	12.209	13.784	16.329	17.463	40,9%
Zimbabwe	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0%
Zuid-Afrika	184.050	205.414	186.320	190.001	221.801	208.846	208.248	227.641	224.206	246.834	34,1%
Totaal/ gemiddelde	345.868	367.552	445.408	431.348	472.224	474.710	469.587	499.964	515.314	538.715	100,6%

Toerisme Vlaanderen obv TDM, Oxford Economics - Rode cijfers schattingen op basis van de voorgaande historische reeks. *Cijfers voor 2014 zijn voorlopige cijfers.

2.3 VLAAMSE STEUN AAN TOERISMEPROJECTEN IN ZUIDELIJK AFRIKA

jaar	project	begunstigde	subsidietotaal	status
	Hangende dossiers			
2007/01	Community based lodges training program	Mozambique	€ 100 000	afgerond
2007/02	Community based tourism project	Mozambique	€ 150 000	afgerond
2008	Transfrontier conservation areas	Southern african Wildlige college	€ 252 828	afgerond
2009/01	Menselijk kapitaal ter ondersteuning van het Toerisme in Malawi. Een vormingsprogramma op drie sporen.	Livingstone dialoog	252 263 €	afgerond
2010/01	KMO-ontwikkeling in de toeristische industrie op het Inhambane schiereiland	UNWTO	70 000 €	afgerond
2010/02	Strenghtening existing and emerging enterprises in TFCA's	Southern african Wildlige college	71 000 €	afgerond
2011	Opleidingen voor Reisgidsen in Mozambique	Living Stone Dialoog	86 679 €	afgerond
2012	"Beroepsopleiding en KMO-ontwikkeling voor de toeristische sector in Maputo, Mozambique"	UNWTO	110 000 €	Lopend
2013	Positioneren van Malawi als aantrekkelijke toeristische bestemming	Via Via Tourism Company	112 000 €	Lopend
		Totaal	1 204 770 €	

BIJLAGE III: SAMENWERKING ROND HOGER ONDERWIJS, WETENSCHAP EN INNOVATIE IN ZUIDELIJK AFRIKA

4.1 UITWISSELING VAN STUDENTEN MET ZUIDELIJK AFRIKA

Studenten uit zuidelijk Afrika in het Vlaams hoger onderwijs (2004-2005 t/m 2013-14)

Schooljaar	Angola	Botswana	Lesotho	Madagaskar	Malawi	Mauritius	Mozambique	Namibië	Swaziland	Zambia	Zimbabwe	Zuid-Afrika	TOTAAL
2005-2006	1	2	1	2	8	3		1		20	18	36	91
2006-2007	3	1	2	1	13	3	1	2		18	21	38	100
2007-2008	5	2	1	3	16	4	1			15	22	38	102
2008-2009	9	2		2	17	5	7			23	22	46	124
2009-2010	12	2		2	8	4	7	2		22	23	52	122
2010-2011	14	2		4	9	2	14		1	14	25	56	127
2011-2012	20	2	1	5	10	4	16	4	4	20	27	89	182
2012-2013	21	1		8	13	2	16	6	4	18	32	90	190
2013-2014	22	1		8	19	3	22	4	4	13	40	95	209
2014-2015*	29	3		9	20	7	35	4	5	14	33	115	245
Gemiddelde	**14**	**2**	**1**	**4**	**13**	**4**	**13**	**3**	**4**	**18**	**26**	**66**	**1 492**

* Voor 2014-2015 is het academiejaar nog niet afgesloten in onze databank en zijn de cijfers dus ook niet gevalideerd door de instellingen. Het is de situatie zoals ze was op 20/11/2015.

FWO-NRF samenwerking

Samenwerking tussen FWO en NRF concentreert zich op de prioriteiten die het Zuid-Afrikaanse departement voor wetenschap en technologie identificeerde in zijn tienjarig innovatieplan (2008-2018):

- Biowetenschappen en biotechnologie
- Humane en sociale wetenschappen
- ICT
- Mondiale uitdagingen
- Astronomie
- Nanotechnologie (gezamenlijke oproep voor projecten van 2013)

Medische wetenschappen vallen niet onder de prioriteiten.

Belang van samenwerking met NRF in de bilaterale samenwerking van FWO

	2010		2011		2012		2013	
FWO-NRF	€ 76.000	12,65%	€ 45.6000	26,24%	€ 455.000	28,50%	€ 379.500	85,16%
TOTAAL	€ 600.687	100%	€ 1.737.976	100%	€ 1.596.559	100%	€ 445.629	100%

4.2 VLIR-UOS-SAMENWERKING IN ZUID-AFRIKA EN MOZAMBIQUE

Totaal 2003-14 (euro)	Zuid-Afrika	Mozambique	Totaal
Projecten	14.419.939	5.116.733	19.536.672
Individuele bursalen	1.440.756	132.565	1.573.321
TOTAAL	15.860.695	5.249.297	21.109.993

Noot: de samenwerking van VLIR-UOS met Zuid-Afrika wordt ondersteund door de federale overheid

Thematische prioriteiten van de VLIR-UOS landenstrategie voor Zuid-Afrika	
Voedselveiligheid	Biotechnologie, aquacultuur, voedselproductie en waardenketens en landbouwwetenschappen
Milieu	Waterbeheer en klimaatverandering
Gezondheid	Basisgezondheidszorg, openbare gezondheid, HIV/aids
Sociale wetenschappen	Goed bestuur, stedelijke ontwikkeling, communicatie, gemeenschapsontwikkeling, taalontwikkeling
Versterking van instellingen	Academisch onderwijs, onderzoeksbeleid en –cultuur, opbouw van instellingen

4.3 THEMATISCHE PRIORITEITEN VLAAMS – ZUID-AFRIKAANSE SAMENWERKING ONDER HET 6DE EN 7DE KADERPROGRAMMA VAN DE EU[79]

6de kaderprogramma

Programma	Prioriteit	Projecten	Vlaanderen	Zuid-Afrika	Totaal
Integratie en versterking van de Europese onderzoeksruimte	biowetenschappen, genomica en biotechnologie voor gezondheid	3	6	3	9
	ICT	1	5	1	6
	Aeronautica en ruimteonderzoek	1	1	1	2
	Voedselkwaliteit en -veiligheid	5	6	6	12
	Duurzame ontwikkeling, mondiale uitdagingen en ecosystemen	6	7	6	13
	Burgers en governance in een kenniseconomie	2	3	2	5
	Specifieke maatregelen ter ondersteuning van internationale samenwerking	4	5	6	11
	Totaal	22	33	25	58
Structurering van de EOR	Onderzoeksinfrastructuren	1	4	1	5
	Totaal	1	4	1	5
TOTAAL		**23**	**37**	**26**	**63**

7de kaderprogramma

Programma	Prioriteit	Projecten	Vlaanderen	Zuid-Afrika	Totaal
Samenwerking	Energie	1	1	2	3
	Milieu (incl. klimaatverandering)	4	5	6	11
	Voedsel, landbouw & bio-technologie	10	24	11	35
	Gezondheid	10	14	12	26
	ICT	2	4	2	6
	Humane en sociale weten-schappen	3	4	3	7
	Ruimteonderzoek	3	3	7	10
	Transport (incl. aeronautica)	1	1	1	2
	Totaal	34	56	44	100
Euratom	Nucleair	1	1	2	3
	Totaal	1	1	2	3
Personen	Marie-Curie acties	1	1	1	2
	Totaal	1	1	1	2
TOTAAL		**36**	**58**	**47**	**105**

[79] Data afkomstig van het Departement Economie, Wetenschap en Innovatie

Horizon 2020 (2013-2015)

Acronym	Theme	Partner (FL)	Type	€	Partner (S-A)	Type	ZAR
ENVIT	ENV	STAD ANTWERPEN	PUB	51,250	MINTEK	REC	116,250
					E-WASTE ASSOCIATION OF SOUTH AFRICA	OTH	27,500
					COUNCIL FOR SCIENTIFIC AND INDUSTRIAL RESEARCH	REC	27,500
					PIRITUP JOHANNESBURG (PROPRIETARY) LIMITED	PRC	52,500
WIROGENESIS	HEALTH	KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN	HES	933,257	UNIVERSITY OF KWAZULU-NATAL	HES	350,000
		EMVOED	PRC	216,500			
AdSentDS	FOOD	VLAAMS INSTITUUT VOOR DE ZEE VZW	REC	40,000	COUNCIL FOR SCIENTIFIC AND INDUSTRIAL RESEARCH	REC	0,0
SMART2D	HEALTH	PRINS LEOPOLD INSTITUUT VOOR TROPISCHE GENEESKUNDE	HES	257,500	UNIVERSITY OF THE WESTERN CAPE	HES	828,042
mEUROSTRESSPEP	FOOD	KATHOLIEKE UNIVERSITEIT LEUVEN	HES	590 000	UNIVERSITY OF CAPE TOWN	HES	62,500
	FOOD	UNIVERSITEIT GENT	HES	333,825			
BWAC2020	HEALTH	UNIVERSITEIT GENT	HES	25,700	KWAZULU NATAL RESEARCH INSTITUTE FOR TB-HIV (K-RITH) NPC	OTH	367,227
					UNIVERSITY OF CAPE TOWN	HES	355,500
					STELLENBOSCH UNIVERSITY	HES	284,400
				2,521,432			2,082,939

BIJLAGE IV: VLAAMSE STEUN AAN ZUIDELIJK AFRIKA – ODA-CIJFERS4.1 ALGEMEEN OVERZICHT

Vlaamse steun aan zuidelijk Afrika 1995-2014 (partnerlanden + regio)

Jaar	Zuid-Afrika	Mozambique	Malawi	Zuidelijk Afrika	TOTAAL (€)
1995	3.771.798,09	–	–	–	3.771.798,09
1996	4.206.614,41	–	–	–	4.206.614,41
1997	3.428.323,94	–	–	–	3.428.323,94
1998	3.846.603,77	–	–	–	3.846.603,77
1999	4.925.928,30	–	–	–	4.925.928,30
2000	6.813.643,88	694.101,93	–	56.494,93	7.564.240,74
2001	3.720.441,05	49.578,35	–	42.369,96	3.812.389,36
2002	4.579.418,92	50.000,00	–	–	4.629.418,92
2003	4.196.563,53	1.777.422,60	–	800.000,00	6.773.986,13
2004	6.266.596,14	1.285.572,87	–	200.000,00	7.752.169,01
2005	4.991.500,53	4.585.907,64	45.000,00	9.600,00	9.632.008,17
2006	6.588.668,58	2.821.003,72	750.000,00	240.000,00	10.399.672,30
2007	3.361.430,54	5.572.563,30	2.390.000,00	1.499.656,16	12.823.650,00
2008	4.548.839,25	6.996.654,49	710.509,91	2.229.024,76	14.485.028,41
2009	3.937.496,35	5.325.918,52	5.572.745,20	3.725.725,74	18.561.885,81
2010	3.871.642,50	5.097.224,87	7.019.937,38	1.177.756,54	17.166.561,29
2011	3.540.573,04	7.930.012,34	4.924.517,78	4.932.443,59	21.327.546,75
2012	5.455.375,63	2.952.536,37	9.308.656,10	3.455.994,56	21.172.562,67
2013	4.668.102,17	8.713.646,78	7.394.682,13	3.611.787,00	24.388.218,08
2014	2.218.664,31	4.547.828,03	6.166.842,31	4.504.002,10	17.437.336,75
TOTAAL	88.938.224,93	58.399.971,81	44.282.890,81	26.484.855,34	218.105.942,90

De sectoren gezondheidzorg (incl. hiv/aids) en landbouw (incl. veeteelt, voedselhulp en visvangst) ontvingen samen 52% van alle Vlaamse subsidies. Gezondheidszorg ontving veruit de meeste subsidies met 34% en landbouw volgt als tweede met 18,2%. Sociale infrastructuur – met inbegrip van werk, cultuur, wonen en welzijn - ontving 15,8% en onderwijs ontving 15,3%. Handel, industrie en ondernemingen komen op een vijfde plaats met 3,7%.

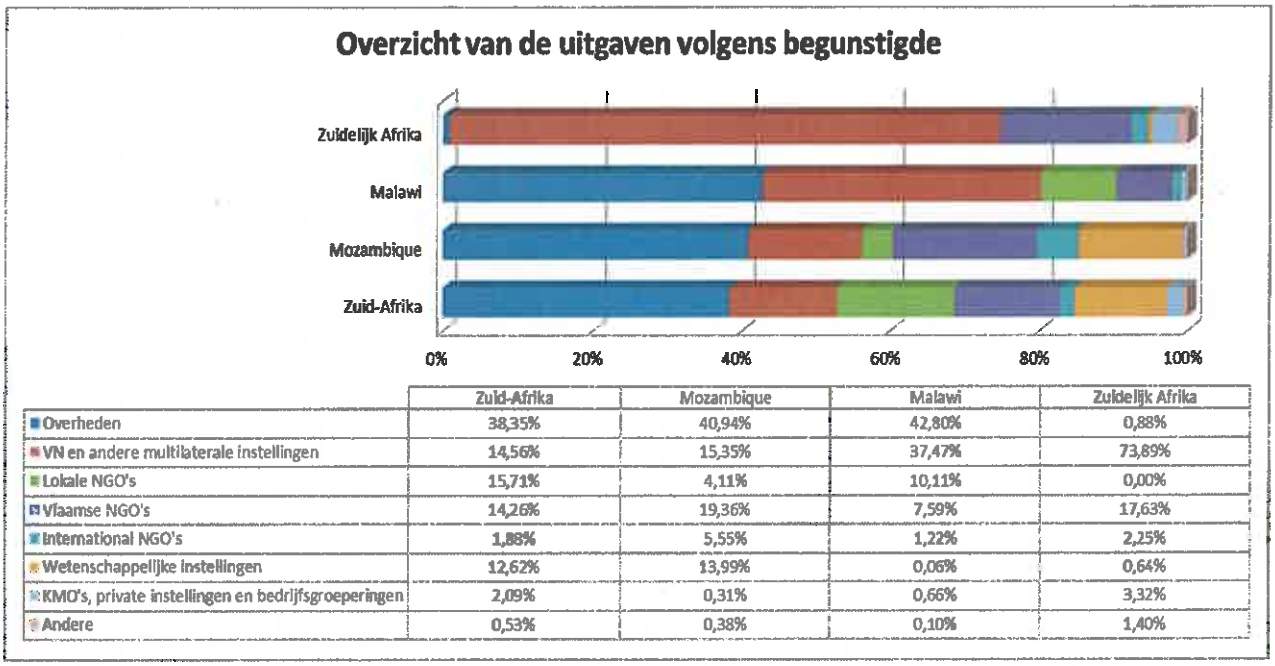
Vlaamse steun per sector voor Zuidelijk Afrika (1995 – 2014) (regio + partnerlanden)

Sector	Totaal (€)	%
Gezondheid & HIV/aids	74.150.026,67	34,0
Landbouw, veeteelt, voedselhulp, visvangst & aquacultuur	39.745.093,27	18,2
Sociale infrastructuur	34.507.739,52	15,8
Onderwijs	33.300.184,98	15,2
Handel, industrie & ondernemingen	8.091.610,46	3,7
Overheid & Civiele maatschappij	7.411.583,61	3,4
Watervoorziening & sanering	4.596.103,85	2,1
Milieu, energie & bosbouw	4.312.745,08	1,9
Humanitaire hulp	4.409.375,33	2,0
Conflict, vrede & veiligheid	3.116.601,72	1,4
Toerisme	2.154.412,95	0,9
Andere (wetenschappelijk onderzoek, sensibilisering, transport en opslag, administratieve Kosten, multisectorieel)	2.310.465,45	1,3
TOTAAL	218 105 942,90	100,0

Conform de trend voor de verschillende partnerlanden zijn de belangrijkste begunstigden telkens de overheden van Malawi, Mozambique en Zuid-Afrika, goed voor in totaal 35,4%. Op de tweede plaats komen de VN en andere multilaterale instellingen (in totaal 11) met 26,6%. Vlaamse NGO's waren goed voor 14,7%, lokale NGO's ontvingen 9,6% en wetenschappelijke instellingen ontvingen 9%. Daarna volgen de internationale NGO's (2,7%) en tenslotte de KMO's met 1,5%.

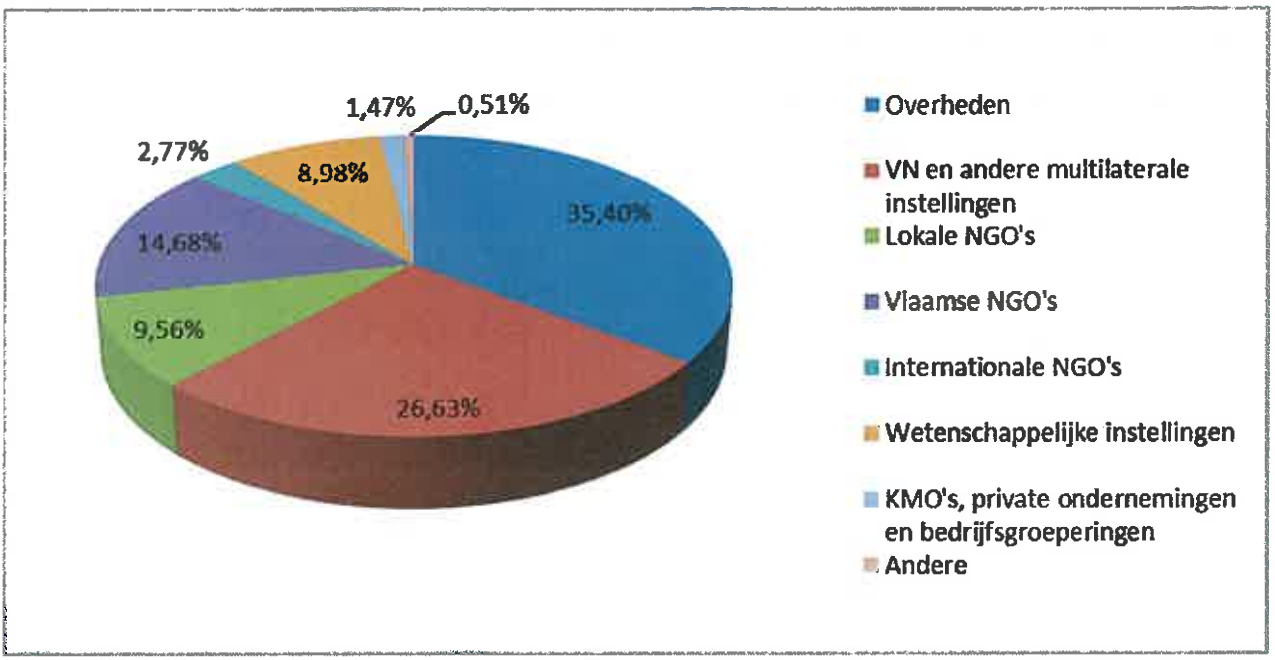
De rangorde binnen de verschillende landen verschilt echter. In Malawi nemen de VN instellingen een prominente tweede plaats in. In Mozambique en Zuid-Afrika is de samenwerking gelijkmatiger over verschillende begunstigden verspreid. Voor Mozambique zijn de belangrijkste begunstigden na de overheid resp. Vlaamse NGO's, VN instellingen en wetenschappelijke instellingen (zowel Mozambikaanse als Vlaamse). In Zuid-Afrika zijn de begunstigden na de overheid de lokale en de Vlaamse NGO's, de VN instellingen en de wetenschappelijke instellingen.. De samenwerking met VN instellingen (voornamelijk IAO) en NGO's n Zuid-Afrika nam in de voorbije jaren toe, wat deels te wijten is aan de moeizame samenwerking met de provinciale overheden in de periode 2005-2011.

Overzicht van begunstigden in Zuidelijk Afrika (regio + de drie partnerlanden) 1995-2014

	Zuid-Afrika	Mozambique	Malawi	Zuidelijk Afrika
Overheden	38,35%	40,94%	42,80%	0,88%
VN en andere multilaterale instellingen	14,56%	15,35%	37,47%	73,89%
Lokale NGO's	15,71%	4,11%	10,11%	0,00%
Vlaamse NGO's	14,26%	19,36%	7,59%	17,63%
International NGO's	1,88%	5,55%	1,22%	2,25%
Wetenschappelijke instellingen	12,62%	13,99%	0,06%	0,64%
KMO's, private instellingen en bedrijfsgroeperingen	2,09%	0,31%	0,66%	3,32%
Andere	0,53%	0,38%	0,10%	1,40%

Cumulatief overzicht van begunstigden in Zuidelijk Afrika (regio + de drie partnerlanden) 1995-2014

4.2 VLAAMSE STEUN AAN ZUID-AFRIKA 1995 - 2014

De tabel hieronder geeft een globaal overzicht van de jaarlijkse steun die Zuid-Afrika van Vlaanderen ontving, en in zoverre deze kon gereconstrueerd worden. Voor de periode 1995-2014 ontving Zuid-Afrika in totaal 88.9 miljoen €. Dit vertegenwoordigde voor de periode 1995-2014 een gemiddeld bedrag van ongeveer 4,5 miljoen € per jaar.

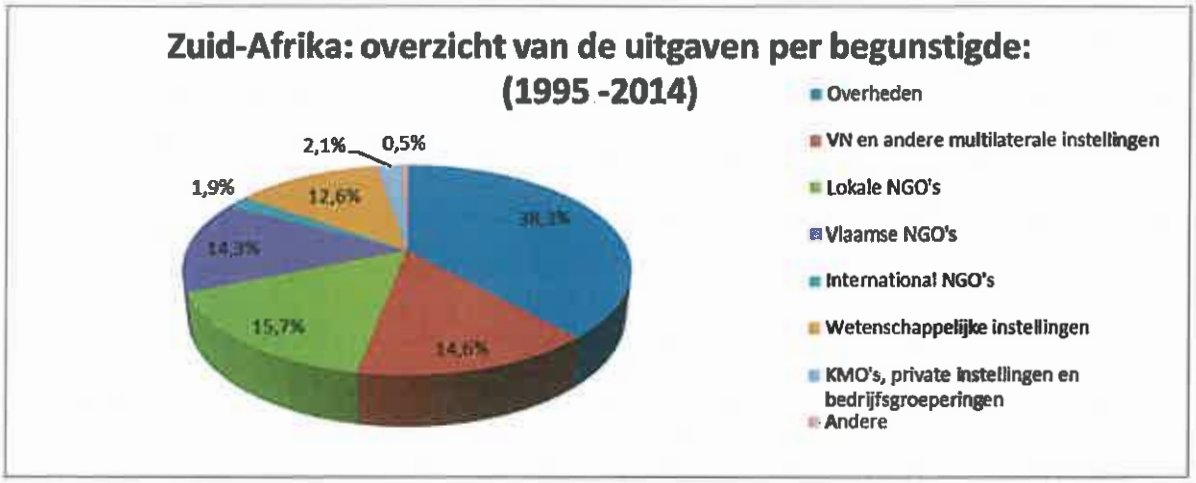
Overzicht Vlaamse steun aan Zuid-Afrika per sector 1995 – 2014

Sector	Subsidies (€)	%
	30.897.458,83	37,7
	23.557.151,42	26,4
	10.456.165,66	11,8
	6.954.704,81	7,8
	6.969.545,85	7,8
	4.481.010,14	5,0
	2.312.024,25	2,6
	1.471.076,26	1 ,6
	1.799.087,71	2,0
Totaal	**88.938.224,93**	100,00

De belangrijkste sectoren (zoals omschreven in de OESO/DAC classificatie) zijn: (1) sociale infrastructuur (o.m. welzijn, cultuur, werk en wonen) (37,7%), (2) onderwijs (26,4%) (3) landbouw, veeteelt, voedselhulp, visvangst en aquacultuur (11,8%), (4) gezondheid en hiv/aids (7,8%), (5) overheid en civiele maatschappij (7,8%), (6) handel, industrie en ondernemingen (5%) en (7) watervoorziening en sanitair (2,6%).

De figuur hieronder geeft een overzicht van de begunstigden. De Zuid-Afrikaanse partners ontvingen meer dan de helft: 38,3% ging naar de Zuid-Afrikaanse overheid (inclusief de provinciale overheden) en 15,7 % naar Zuid-Afrikaanse NGO's. Bij de Zuid-Afrikaanse NGO's werden in eerste instantie sociale infrastructuur-initiatieven gesubsidieerd en dit in de periode 1995-2006. Andere initiatieven waren verspreid over meerdere sectoren zoals water, gezondheid, landbouw, milieu, handel, industrie.

Begunstigden subsidies Vlaamse steun in Zuid-Afrika: 1995-2013

De Vlaamse NGO's (waaronder o.m. VVOB) ontvingen 14,3% van de subsidies en dit vooral in de eerste jaren van de samenwerking met Zuid-Afrika. Zij waren voornamelijk actief in sociale infrastructuurinitiatieven en onderwijs. Voor onderwijs was VVOB de belangrijkste begunstigde in de periode 1996-2005. Vanaf 2002 echter veranderde het beleid van de Vlaamse overheid en opteerde Vlaanderen voor een directe bilaterale samenwerking met de Zuid-Afrikaanse overheid en verminderde de steun aan de Vlaamse NGO's. Het duurt echter nog enkele jaren voor dit beleid effectief zijn weerslag vindt in de uitvoering.

Andere begunstigden waren: VN en andere multilaterale instellingen (14,6%), wetenschappelijke instellingen (12,6%), KMO's, private instellingen en bedrijfsgroeperingen (2,1%), internationale NGO's (1,9%). Bij de internationale organisaties is IAO de belangrijkste begunstigde (met ongeveer 4/5 van de subsidies). IAO wordt al sinds de aanvang van de samenwerking betoelaagd. Andere begunstigden zijn o.m. UNAIDS, WGO, UNESCO, UNICEF, WHO en UNEP). Bij de wetenschappelijke instellingen ontvingen de Zuid-Afrikaanse universiteiten de helft van de subsidies en dit vooral van de administratie Buitenlands Beleid. De Vlaamse universiteiten en wetenschappelijke instellingen ontvingen hun subsidies voornamelijk van het departement Onderwijs (later Onderwijs en Vorming) en de opeenvolgende administraties die instonden voor wetenschapsbeleid (WIM, EWI).

De tabel hieronder geeft de bijdragen bij van de verschillende Vlaamse Departementen[80] Het Departement internationaal Vlaanderen en zijn voorganger, de Administratie Buitenlands Beleid, zorgden voor de grootste financiële bijdrage zorgde aan Zuid-Afrika. Andere belangrijke bijdragen kwamen van Onderwijs (OND en later OV), Leefmilieu (LIN/LNE), Jeugd en Cultuur (WVC en CJSM), en Wetenschappen en Innovatie (WIM en later EWI).

[80] Er werd een onderscheid gemaakt tussen de periode voor en na de hervorming Beter Bestuurlijk Beleid van de Vlaamse overheid. Hoewel de bevoegdheden van de verschillende departementen niet dezelfde zijn voor en na de hervorming, werden de bijdragen toch in de mate van het mogelijke samengevoegd.

Overzicht Vlaamse steun per beleidsdomein: 1995-2014

Departementen	1995-2005	2006-2014	Totaal
	39.862.317,06	28.080.312,32	66.132.871,17
	4.146.359,97	2.457.673,11	6.604.033,08
	4.092.964,06	441..067,70	4.534.031,76
	606.602,42	3.862.342,55	4.393.944,97
	1.065.690,68	€ 2 986 791,65	3.718.576,23
	534.801,20	---	534.801,20
	292.440,00	194.960,00	487.400,00
	----	27.938,84	27.938,84
TOTAAL	**50.747.432,56**	**38.190.792,37**	**88.938.224,93**

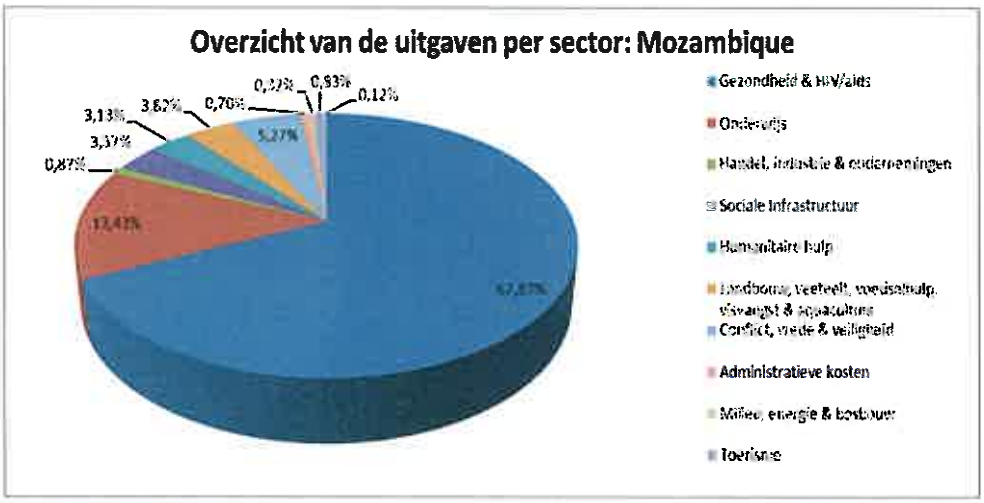
4.3 VLAAMSE STEUN AAN MOZAMBIQUE (2000 - 2014)

Uit de overzichtstabel Vlaamse steun aan zuidelijk Afrika 1995-2014 (partnerlanden + regio) hierboven komt duidelijk naar voren dat de samenwerking voorzichtig opstartte, om dan te stijgen vanaf het tweede jaar van uitvoering van de eerste strategienota 2006-2010.

De gezondheidssector kreeg twee derden (39,6 miljoen €) van alle subsidies toegekend, gevolgd door de onderwijssector met 13,4% (7,8miljoen €). Andere sectoren waren conflict, vrede & veiligheid, sociale infrastructuur, landbouw, veeteelt, voedselhulp visvangst, aquacultuur, humanitaire hulp, handel industrie en ondernemingen en toerisme.

95% van alle subsidies komen van het departement Internationaal Vlaanderen (voorheen aBB), inclusief VAIS. De overige subsidies werden verleend door het Departement Onderwijs en Vorming, met als belangrijkste begunstigden UNICEF België en twee Vlaamse universiteiten (Ugent en VUB).

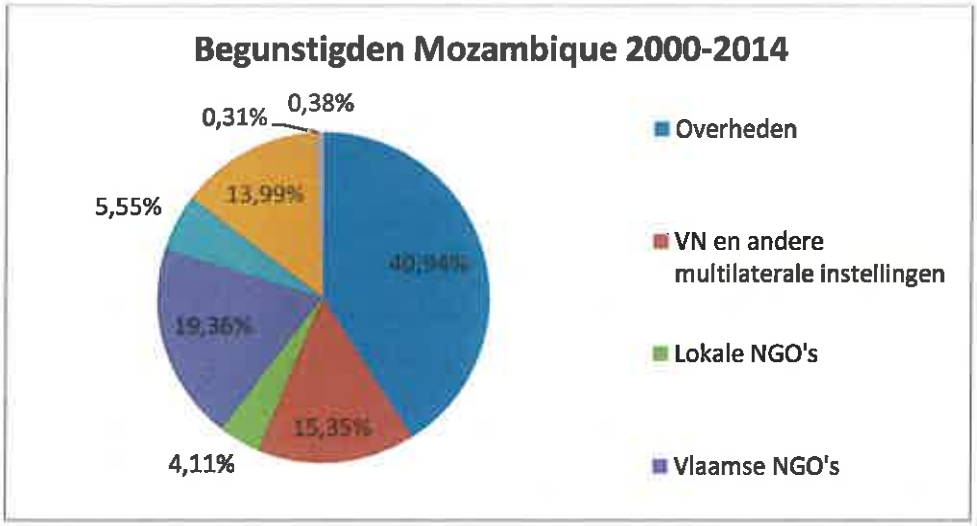
Overzicht van de Vlaamse steun per sector in Mozambique (2000-2014)

De belangrijkste begunstigden zijn de Mozambikaanse overheid (40,9 %), Vlaamse NGO's (19,3%), VN en andere multilaterale instellingen (15,3%), wetenschappelijke instellingen (13,9%), internationale (5,5%) en lokale NGO's (4,1%). Bij de wetenschappelijke instellingen ontvangen de Vlaamse universitaire instellingen het merendeel van de subsidies. Bij de Vlaamse NGO's zijn de belangrijkste begunstigden vzw Apopo, Vlaamse Rode Kruis, Artsen zonder Grenzen en UNICEF

België. En maar liefst 10 multilaterale organisaties ontvingen subsidies van Vlaanderen voor werkingskosten en/of activiteiten in Mozambique.

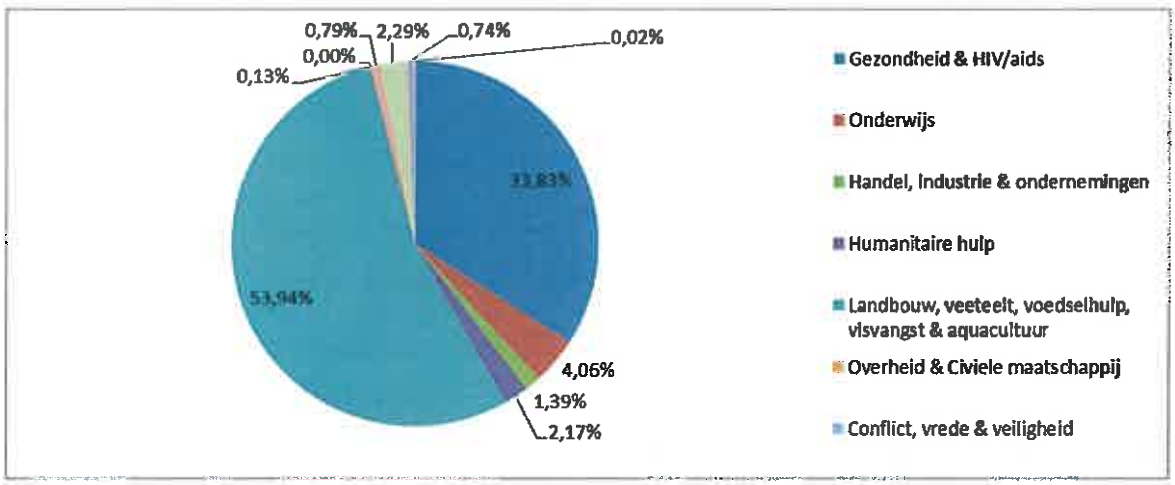
Overzicht begunstigden in Mozambique (2000-2014)

4.4 VLAAMSE STEUN AAN MALAWI (2005 – JULI 2014)

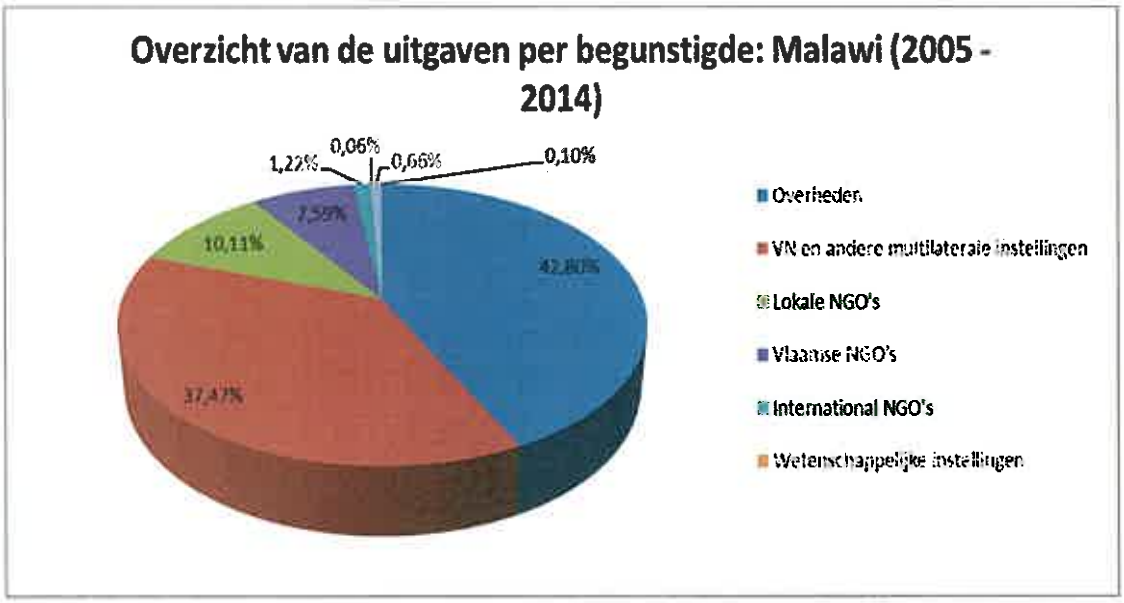
In de periode 2005 - juli 2014 ontving Malawi 44,28 miljoen € van Vlaanderen. De strategienota 2009-2014 voorzag in een jaarlijkse bijdrage van 5 miljoen euro. In betreffende periode ontving Malawi meer financiering dan het voorziene bedrag, wat onder meer te maken had met de vertraging in de samenwerking met Zuid-Afrika. 94% van de steun voor Malawi komt van het Departement internationaal Vlaanderen (inclusief VAIS). Andere bijdragen komen van de departementen Onderwijs en Vorming, Landbouw en Visserij, Leefmilieu en Natuur. In lijn met het uitgezette beleid in de strategienota 2009-2013 zijn landbouw en de gezondheidssector de belangrijkste sectoren in de samenwerking met resp. 53,9% en 33,8% van het totaal van de Vlaamse steun. De sector onderwijs ontvangt 5 % van de subsidies.

Vlaamse steun per sector in Malawi (2005 – juli 2014)

De belangrijkste begunstigden zijn de Malawische overheid (42,8%) en de VN instellingen (37,4). Lokale en Vlaamse NGO's ontvangen resp. 10,1% en 7,6 %.

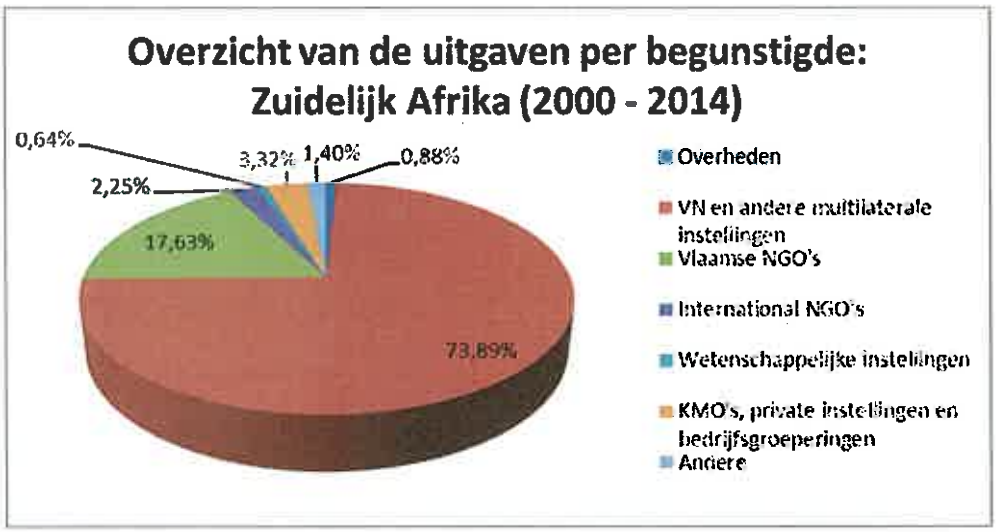
Vlaamse steun per begunstigde in Malawi (2005 – 2014)

4.5 REGIONALE INITIATIEVEN

In de periode 2000-2014 werd in totaal 26,48 miljoen € besteed aan initiatieven in zuidelijk Afrika (zie tabel hieronder). De steun verliep hoofdzakelijk via een aantal VN- instellingen: UNESCO, UNAIDS, WHO, FAO, ICRAF, UNICEF die 73,9% van de subsidies ontvingen. Andere initiatieven met een regionale dimensie betroffen ondersteuning aan KMO's (o.m. via de Helpdesk Import Vlaanderen/Go North), hulp voor handel (o.m. via ITC), opleidingen voor toerisme (WES vzw), opleidingen in de havensector (APEC) en NGO's.

Overzicht van de uitgaven per begunstigde in zuidelijk Afrika (2000-2014)

De belangrijkste sectoren zijn gezondheid (47,5%), landbouw (11,9%), handel (9,3%), watervoorziening (7,5%), sociale infrastructuur (6,1%) milieu en energie (6,2%), en toerisme (3,9%).

Het Departement internationaal Vlaanderen staat in voor meer dan 90% van de bijdragen. Andere bijdragen komen van de departementen Mobiliteit en Openbare Werken, Landbouw en Visserij en Leefmilieu en Natuur.